

Riigivanema külaskäik Rootsi kuningale.

Juba käesoleva aasta kevadel pääsesid avalikkusse teated, et Vabariigi Valitsuse ringkondades kaalutlemisel on olnud meie Riigivanema külaskäigu küsimus Rootsi kuningale. See kavat-

pool Soomelahte, kuhu samuti küünis vägevate Rootsi kuningate võim, tarkus ja õiglus.

Augustikuul selgus, et Vabariigi Valitsus ka Riigivanema delegatsiooni juba kindlaks on mää-

Riigivanem J. Tõnisson.

sus leidis sooja poolehoidu rahvamassides ja ajakirjanduses. On ju meil rahva hulgas kindlasti püsima jäänud mälestus „vanast heast Rootsi ajast“, mil eestlastel kindel lootus oli pääseda sarnasesse õiguslisse ja majanduslisse olukorda, mis oli maksev juba meie vennasrahva maal põhja-

ranud ja et külaskäik Stokholmi teostub 4. ja 5. septembril s. a.

Riigivanema delegatsiooni määrati: välisminister H. Rebane, merejõudude juhataja kontradmiraal H. Salza, Sv. ühendatud õppeasutuste ülem kindral-majoor G. Jonson, välisministeeriumi

poliitilise osakonna juhataja dr. Leppik, poliitilise büroo juhataja E. Kirotar ja kindralstaabist major A. Normak.

3. septembril asus Riigivanem teele. Sel puhul oli sadamasse üles seatud aukompanii 10. rügemendist sõjaministeeriumi orkestriga paremal tiival ja Tallinna garnisoni väeosade ülemate ja teiste vanemate kaitsevälastega vasakul tiival. Peale selle oli sadamasse ilmunud Vabariigi Valitsus, diplomaatiline korpus, ajakirjanikud ja rohkesti Tallinna elanikke. Kell 1845 lahkus mootorpaat Riigivanemaga ja delegatsiooni liigetega sadama paadisillalt. Riigivanemat saatma tulnud rahvas lehvitas elava südamlikkusega järele Riigivanema mootorile.

Reidil ootasid Riigivanemat merelaevastiku divisjoni laevad, millistest „Lennuk“ ja „Vambola“ on määratud Riigivanemat ja tema delegatsiooni viima Rootsi. Sadamast Riigivanemale järgnesid Sõjaminister kindral Reek ja ajakirjanikud eripaatidel ning mitmed teised mootorid. Reidil võis silmata hulga purjekaid ja sõuepaate, mis samuti olid nähtavasti kogunud Riigivanema väljasõitu jälgima.

Pärast delegatsiooni kohale toimetamist „Lennukile“ ja „Vambolale“ vinnati ankrud üles ja kell 1900 võis alata sõitu. „Sulevil“ saatma tulnud Sõjaminister tõstis Suuropi kohal signaali „Head reisu“ ja kadus siis täiel käigul sõjasadama suunas.

Raugenud tuul ja kena päikese loojaminek andis lootusi rahulikuks ülesõiduks ja päikeseküllaseks ilmaks homme Stokholmis.

Kuid 4. septembril laeval ärgates selgus, et ilm on raskelt kaetud tihedate pilvedega, millest vahete-vahel tibab vihma.

Kell 0600 ilmuvad silmapiirile kolm Rootsi sõjalaeva, mis juba kaugelt Almasgrundi majaka juurest Eesti lipule 21 kaurpauguga saluterisid. Kokkulepitud korra järele sellele saluudile meie laevad ei vasta. Rootsi rannakaitse ristleja „Drottning Victoria“ ja miiniristlejate 11. ja 12. meeskond oli tervituseks üles rivistatud. Ka meie miiniristlejate ohvitserid ja meeskond rivistus tervituseks.

Selle järele asusid Rootsi miiniristlejad meie laevade ette, kuna „Drottning Victoria“ meie järele liikus, sulgedes seega 5-laevalist küllvee kolonni. Läheneme Rootsi saarestikule ja fiirdidele. Need sarnanevad iseloomult Soome saarestikule ja on enamasti kaetud tiheda männimetsaga. Pärast paaritunnilist sõitu saarte vahel ilmub „Lennuki“ paremasse treppi mootorpaadil Rootsi kindluste departemendi ülem kindral-major H. de Champs, kes oli määratud meie Riigivanema külaskäigu ajaks Riigivanema käsutusse. Kindral de Champs tõi kaasa esimesed vastuvõtmiste kavad ja kutsekaardid. Nende järele selgub, et vastuvõtmine saab olema väga suurejooneline.

Kell 0900 läheneme Oskar-Fredriksborgi rannakindlusele. Juba kaugelt kõlavad 21 tervituspauku meie Riigivanemale, mille peale „Lennuk“ vastab 21 pauguga Rootsi lipu auks. Vahepeal on laevad jõudnud umbes 150-meetrilise kitsuse kohal asuva kindluse ette, kus võib näha ülesrivistatud 2 rannapatarei meeskonda sinises meriväe mundris, meriväe orkestri ja ühte pataljoni „Göta garde“ rügemendist kaitsevärvi mundrites. Väeosade ees lehvivad üksuste vanad lahinglipud. Meie möödumisel mängis orkester Eesti hünni, kuna kõrgelt kaljuriinkalt kohalikud elanikud meie sõbralikult järele lehvitasid.

Mõne aja pärast jõuab „Lennukile“ meie saa-

dik Rootsis dr. Akel, kes toob veel täiendavaid teateid meie vastuvõtmise kavade kohta. Selgub, et Rootsis viibimisel aeg tervelt jaotatud on mitte ainult Riigivanema delegatsioonile, vaid ka laevade ohvitseridele ja meeskonnale. Vahepeal näitab ka ilm selgenemise tendentsi, see tõstab ka meeleolu.

Stokholmile lähenedes valdab küll vähemaks ajaks meeli kartus, kas meie mitte liiga vara kohale ei jõua, kuid hiljem selgub, et see üleliigne oli ja et meie ainult 3 minutit enne määratud aega kohal olime. Rannaäärsetele kõrgetele kallastele on igalepoole tihedalt kogunud palju rahvast, et jälgida kahe riigipea kohtamist.

Kuid juba võib eemalt märgata kuninga sõuepaadi „Vasaordeni“ lähenemist. Hästi juhitud 9 paari aerusid toovad „Vasaordeni“ meie „Lennuki“ parema trepi juurde. „Vasaordenilt“ (Rootsi kuningate sõuepaat, millel juba 150 aasta kestel sõidutatakse ainult riikide päid) astub Kuningas Gustav „Lennukile“. Uesti kõlavad 21 tervituspauku kõikidelt reidil viibivatelt sõjalavadel ja Skeppsholmeni rannapatareilt. Ühes kuningaga ilmuvad „Lennukile“ Rootsi troonipärija Gustav Adolf ja prints Vilhelm ning rida kõrgemaid riigi ja hoovi võimukandjaid, keda kuningas peale esimeste tervituste esitab Riigivanemale. Selle järele esitab Riigivanem oma delegatsiooni Kuningale ja tema saatjatele. Kuningas kuulab veel ära „Lennuki“ komanderi ja vahiohvitseri rapordi ning sammub mööda ülesrivistatud meeskonnast. „Lennukilt“ lahkuvad kõigepealt Riigivanema ja Kuninga saatjad erimootorpaadis, kuna Riigivanem „Vasaordenil“ koos Kuningaga Strömmeni rannas Logardstrappal maandub. „Lennukilt“ lahkudes lukustasid uuesti kõrva tervituspaukud laevadelt ja patareidelt.

Logardstrappale on kogunud palju rahvast eesotsas kallaga rikkalikult illustatud mundrites Rootsi võimukandjate ja välisriikide diplomaatidega. Siin on näha suuri ilustusi (Rootsi ja Eesti lipud, vanikud, loorberipuud) ja siia on asetatud aukompaniid Göta kaardiväe rügemendist 2. pataljoni lipuga ja orkestriga. Kahelpool aukompaniid seisavad 2 eskadroni kaardiväe ratsavaest, kes peavad moodustama Riigivanema ja Kuninga sõidul eskordi. Aukompanii kannab kõrgeid karunahast mütte, missugused on saadud Vene keisrinnalt Katarina II-lt kingitusena. Nendes mütsides kaardivägi tuleb välja harva ainult eriti pidulikkudel juhustel. Siia Logardstreppale on kogunud peale muu veel umbes 20 fotograafi ja 4 kinooperatoorit, et jäädvustada Riigivanema Stokholmi jõudmist. Nagu hiljem näha võis, olid juba pealelõunased ja õhtused lehed rikkalikult illusteeritud ülesvõtetega, kuna õhtul mitmes kinos jooksis sadamas tehtud film ühes lisandustega meie viimasest laulupeost. Kiiresti töötatakse siin...

Riigivanema ja Kuninga saabumise momendil orkester mängib meie hünni „Mu isamaa...“ Selle järele Kuningas esitleb Riigivanemale veel terve rea kõrgemaid võimukandjaid, kuna Stokholmi Eesti kolonni daamid Riigivanemale ulatavad mitu suurt buketti punaseid roose.

Riigivanemale astub vastu Stokholmi linnanookogu abiesimees Dir. Juhlin-Dannfeldt ja tervitab südamlikult linna nimel Riigivanemat. Sellele tervitusele vastab Riigivanem Rootsi keeles. See rootsikeelne kõne veel enam ühendab südameid ja kutsus esile ajakirjanduses rea heatahtlikke märkusi.

Peale aukompanii ülevaatus sammutakse juba valmis seisvate kuninglikkude tõldade poole, kus

varemalt välja jagatud kavade kohaselt võetakse istet järgmiselt: I tõlda asuvad — 2 kammerhär-
rat ja 2 Kuninga adjutanti. Sellele järgnes 1 es-
kadron Kuninglikust Leib-Kaardiväest. II tõlda
asuvad Riigivanem ja Kuningas Gustav V. Ka-
helpool ratsutavad Kuninga esimene tallmeister
parun Rosenblad ja korrapidaja rittmeister. Tõl-
lale järgnes uuesti 1 eskadron kaardiväest.

klivrites, Kuninga lossi õues seisid kuninglikud
grenadeerid sinises paraadmundris kõrgete müt-
sidega, millel lehvib pikk valge hobuse saba.
Spaleeride taga seisis tihedalt uudishimulise rah-
va hulk, kes tõldade möödumisel päid paljastas.

Jõudes Kuninga lossi vasaku osa sissekäigu
juurde esitati siin Riigivanemale rida kõrgemaid
võimukandjaid kuninglikust hoovkonnast, mille

G. M. Rootsi kuningas Gustav V.

III-das tollas sõitsid Kroonprinst ja Söderman-
landi hertsog (prints Vilhelm), IV-das tollas —
välisminister H. Rebane, meie saadik dr. Akel,
admiral Salza ja admiral krahv Ehrensvärd.
V-as tollas — kindral Jonson, dr. Leppik, Rootsi
saadik Eestis Reuterswärd ja Riigivanema juurde
määratud ülemkammerjunker von Eckermann.
VI-as tollas — meie delegatsioonist hra E. Kiro-
tar ja majoor Normak hoovimaršal Rudebecki ja
Kuninga ühe adjutandi saatel. VII-sse tõlda asu-
sid juba varemalt tuttav kindral de Champs ühe
kammerhärri ja Kuninga adjutandi kapten Häini
saatel.

Sadamast lossini olid spaleeridena üles seatud
Stokholmi garnisoni osad välimundris ja teras-

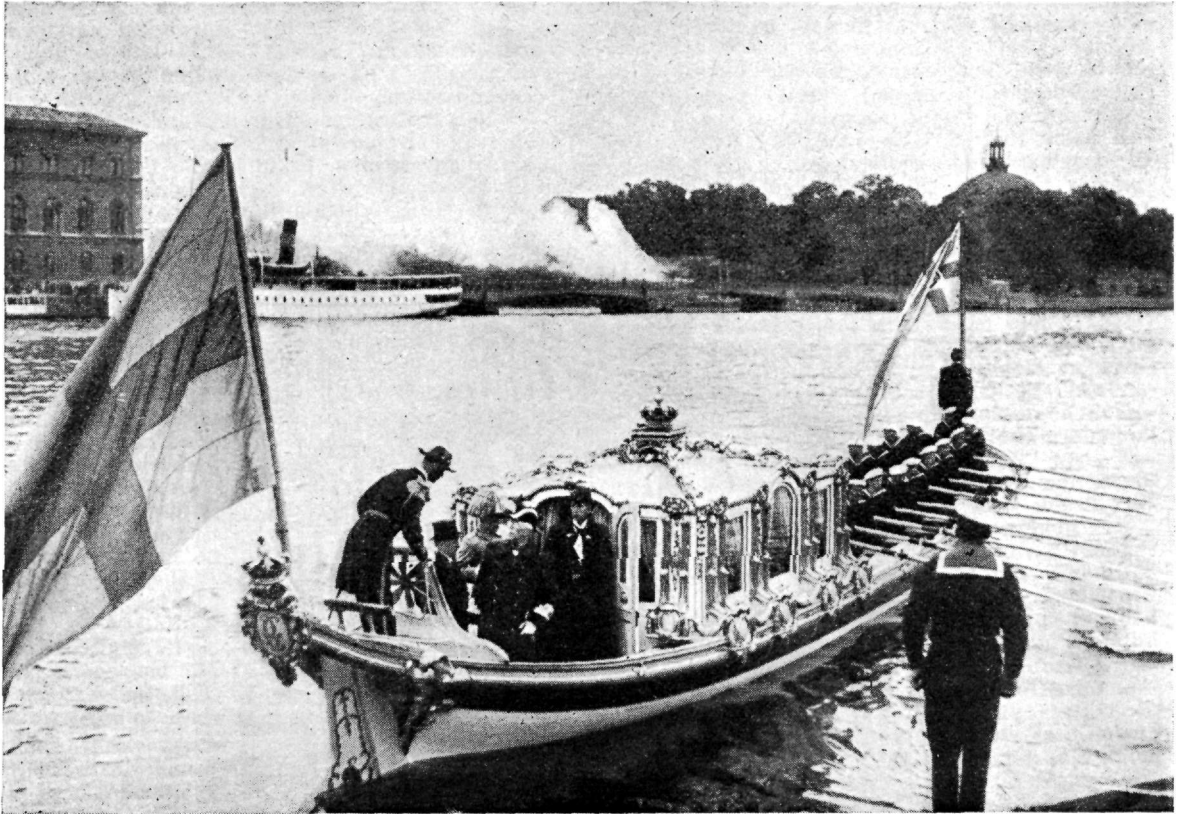
järele etiketis kindlaks määratud järjekorras min-
di 3-ale korrale, kus olid valmis pandud meie
Riigivanemale elamiseks 4 tuba. Treppidele olid
üles seatud grenaderid ja Kaarel XI ja XII tra-
bandid vanades ajaloolistes seemišnahast munda-
rites ja kürrasides. Trepikojas mängis orkester
Eesti hünni.

Trabantide mundrid ja traditsioonid hoitakse
alal kuninglikus kaardiväes ja nendes mundrites
kaardiväelasi asetatakse auahtideks eriti pidu-
likkudel juhustel. Omal ajal trabandid olid parim
väeosa kuningate kaardiväes. Trabandide rea-
mees oli leitnandi aukraadis, allohviterid — kap-
tenite aukraadis, leitnantide kohtadel teenisid
oberstid ja kompaniülemateks olid kindralid.

Seega kõik trabandid olid ohvitserid. Kaarel XI trabandid olid kollased, Kaarel XII aegsed aga sinised. Mõlemad kannavad ühesugust musta kolmenurget viltmütsi ja on relvastatud palasiga.

Kuningas ja printsid saatsid Riigivanema temale määratud ruumidesse ja Kuninga lahkumisel juhatatakse kätte toad Riigivanema kaaskonnale. Need on kõik siinsamas Riigivanema läheduses, ainult üks kord madalamal. Kohe tuakse sisse ka delegatsiooni isiklised asjad ja algab ümberriietus kella 0100 määratud eineks.

1—2 adjutanti, kuna teised oma väeosades teenivad. Kuningal näiteks on 28 adjutanti. Need on parimad ohvitserid mitmesugustest väeosadest ja staapidest. Neid adjutante kutsutakse Kuninga juurde tegelikku teenistusse adjutantina iga aasta umbes üheks kuuks. Erakorralistel juhusel kutsutakse veel täiendavalt Kuninga juurde mõneks päevaks 1—2 adjutanti. Nii näiteks oli Riigivanema külaskäigu puhul erakorraliselt Kuninga juurde kutsutud ja Riigivanema käsutusse määratud major Claus merikindlustest, kes harilikul ajal on Karlskrona kindluse staabiüle. Nagu

Kuningas Gustav V „Vasaorden”il jõuab vastu Eesti Riigivanemale, 4. sept. 1928.

Eine sünnib kolmes kohas. Riigivanem einetas Kuningaga ja printsidega eraldi „en famille“, välisminister ja meie välisministeeriumi härrad Rootsi välisministri Lötgreni juures, kaitseväelased aga Kuninga lossis esimese õuemaršali lauas.

Eine ajal tutvunetakse lähemalt naabritega. Jutuajamise selgub, et Kuninga hoovkond hästi informeeritud on Eesti oludest. Seda tuleb vist Rootsi ajakirjanduse arvele panna, kes juba varakult enne Riigivanema Rootsi jõudmist hakkas ilmutama kirjutusi Eesti elu-olu mitmesugustest nähtustest. Sellele aitasid kahtlemata kaasa ka Eesti ajakirjanikud, kes mõni päev varem Stockholmil olid jõudnud ja kontakti löid oma Rootsi ametivendadega.

Delegatsiooni tubades oli kirjutuslaudadele asetatud terve rida uusi kutseid ja programme. Siin leidis ka Kuninga hoovkonna nimestik. Seda silmitsedes imestasin Kuninga adjutantide suure arvu üle. Eine ajal selgus, et Kuningal ja Kroonprintsil kummalgi alaliselt käsutada on kõigest

Rootsi vanemad ohvitserid seletasid, kindlustab see süsteem otsekohest ja alalist kontakti Kuninga ja väeosade vahel ja toob väeosad, kes asuvad laiali üle maa, nagu lähemale kuningakojale ja seal valitsevatele traditsioonidele. Just samuti on korraldatud asi troonipärija adjutantidega, keda arvult on 14.

Otsekohe pärast esimest einet oli kavas ette nähtud sõit Riddarholmi kirikusse. Kuningas avaldas soovi ka isiklikult seda sõitu meiega kaasa teha, kuigi seda kava ette ei näinud. Riddarholmi kirik on ehitatud 1280.—1300. a. Tema oli algul ühenduses frantsiskaanlaste kloostriga. Kiriku asutaja kuningas Magnus Ladulas avaldas oma testamendis 1285. a. soovi, et teda ehitatavasse kirikusse maetaks. Nii sai kirikust kuningatute matusepaik. Kiriku põrand on tervelt kaetud hauakividega, missuguste pealkirjad räägivad Rootsi kuulsate riigimeeste ja väejuhtide siia matmisest. XVIII ja XIX aastasajandil ehitati kirikule väljastpoolt juurde mitu kabelit. Ilusa-

mad kirikut ümbritsevad kabelid on Gustav II, Adolfi, Karolingide ja Bernadottide suguvõsade omad. 1817.—1906. aastate vahel on siin alal hoitud kõiki Rootsi vägede poolt vaenlastelt võetud lahinglippe. Nüüd on need enamuses üle kantud muuseumidesse, üksikuid lippe võib näha praegu veel Kaarel XII haua juures ja nende hulgas ei puudu ka Vene kaardiväe lipud.

Riddarholmi kiriku seinu ehivad peale muu veel Seraphimi ordu kavaleride vapid. Teatavasti seda ordumärki antakse piiratud arvul ainult kõrgematele Rootsi võimukandjatele ja välisriikide

Rootsi Kuninga „Tere tulemast“
Eesti Riigivanemale.

kuninglikkude perekondade liigetele. Pleki peale maalitud vappe on aga niivõrt palju, et neid seintele hulgana üks-ihe peale riputada on tulnud. On maksev kena traditsioon, et kui mõnda Seraphimi ordu kavaleri kusagil ilmanurgas maetakse, siis helistatakse matuse päeval Riddarholmi kiriku kellasid.

Tagasi jõudes Riddarholmi kirikust ootas Riigivanemat juba Kuninga lossis Rootsi-Eesti seltsi delegatsioon, kes ilmunud oli Riigivanemat tema Rootsis viibimise puhul tervitama. Seltsi poolt tervitas Eesti aukonsul härra Fagräus.

Kell 5 pärast lõunat ilmus lossi viimasest Eesti laulupeost hästi tuttav „De Svenska“ laulukoor, et tervitada Riigivanemat. Kontserdile tuli ka Kuningas ja Kroonprints, kuigi see ametlikus kavases ettenähtud polnud. Pärast Eesti hünni,

mis eesti keeles ette kanti, tulid „Jõua ju kaugel“ ja rida Rootsi rahvalaule, mis meie viimase laulupeo ajal 2—3 korda sama koori poolt korrati. Nähtavasti tahtis ka koor nüüd ette kanda oma repertuaarist seda, mis eestlastele kõige enam meeldinud oli. Kontserdil viibisid ka Eesti ajakirjanikud.

Pärast tervitusi koori juhatuselt ja tänuavaldusi Riigivanemalt ja Kuningalt mindi laiali oma tubadesse, kus selleks ajaks serveeritud oli pärastlõunane tee.

Kell 1930 esines kohalik diplomaatiline korpus Riigivanemale. Koos oli umbes 25 riigi esindajat, nendest paljud kullaga kaetud mundrites või rahvusriietes, nagu Ungari saadik. Selle kõrval olid ka mitmed tagasihoidlikkudes frakkides. Esitamise tseremonii kestis umbes 20 minutit ja selle järele lahutati kiirelt Riigivanema ruumidest lossi teise ossa, kus Kaarel XI galleriis kaetud oli laud 150 kutsutud külalisele. Täpselt kell 8 ilmus Kuningas Kroonprintsiga ja meie Riigivanemaga. Tervituseks mängis orkester meie „Pidulikku marssi“. Menu kaartide juures olevas muusika programmis leidis veel Eesti heliloojate töidest Virkhausi „Eesti pulmavalts“.

Enne Kuninga ilmumist otsisid külalised üles oma kohad 75 m pika pidulaua juures, mis nagu asjatundjate poolt tähendati samasuguselt oli serveeritud, kui viimasel Poincaré külaskäigul enne Maailmasõda. Lauale oli tõesti toodud väga väärtuslikke dekoratiivseid kuld ja portselami kaunistusi ning vaase, palju kristalli jne., mis kõik uppus punastes roosides. Külaliste hulgas olid Rootsi valitsuse liikmed, Riigivanema delegatsioon, meie sõjalaevade komanderid, vanemad ohvitserid ja insener-mehaanikud, Rootsis akkrediteeritud diplomaatiline korpus, Rootsi vanemad sõjaväelased, Kuninga õuekondlased, Eesti ajakirjanikkude liidu esimees hra Vellner jne.

Dinee lõpupoole pööras Kuningas Riigivanema poole järgmiste sõnadega:

„Härra Riigivanem!

Rootsi tervitas kõige elavama rahuldusega Eesti astumist vabade ja rippumatute rahvaste perre. Täna, kus Teile selle maa esindajana, millega Rootsil nii palju ühiseid ajaloolisi mälestusi, teete külaskäigu minu pealinnale, ütlen Teile soojalt tere tulemast.

Sidemed, mis möödunud aegadel ühendasiid meie rahvaid, on nüüd, kus Eesti on võitnud omale iseseisvuse, uuenenud kultuuriliste ja majandusliste suhete näol, mis nüüd on maksvad meie maade vahel. Mina ja minu rahvas näeme rõõmuga Teie külaskäigus üht märki, et Eesti soovib neid sidemeid kindlustada ja kõvendada. Et seda soovi jagab kogu Rootsi rahvas, seda pole minul vaja kinnitada. Minu elav lootus on, et Teie külaskäik mõjub võimukalt kaasa selle sihi edendamisele.

Tõstan oma klaasi Teie terviseks, härra Riigivanem, ja Eesti rahva õnneks ja heaks kääkäiguks.“

Riigivanema saabumine Stokholmi, 4. sept. 1928. kell 1100.
Stokholmi esindaja hra Juhlin-Dannfeldt tervitab Riigivanemat.

Pildil Troonipärija, Prints Vilhelm, Riigivanem J. Tõnisson, Kuningas Gustav V, Rootsi välisministeeriumi peasek. hra Hunnius, Rootsi saadik Eestis hra Reutersvärd, Eesti saadik Rootsis Dr. Akel, pr. Akel, hra Juhlin-Dannfeldt.

Kuninga kõnet kuulati seistes ja sellele järgnes orkestrilt „Mu isamaa...“
 Kuningale vastas otsekohe härra Riigivanem rootsikeeles järgmiselt:

„Teie Majesteet!

Teie Majesteedi südamlikudsõnad ja ülisõbralik vastuvõtt, mis minule kui Eesti Riigivanemale Rootsi riigi pinnale astumise silmapilgust peale osaks on saanud, sünnitab kõige elavamast vastukajast kogu Eesti rahva hingest, kelle nimel minul on õnn väljendada Teie Majesteedi kõrgele isikule sügava austuse ja sümpaatia tundeid. Ühtlasi tohin mina sel pidulikul silmapilgul tõlgitsejaks olla tõsise poolehoidu ja sõpruse tunnete, mis on vabas Eestis liikumas kõigi rahvakihtide südames Rootsi rahva ja riigi vastu. Helkjad mälestused vanast heast Rootsi ajast elavad kustumatult edasi Eesti rahvuslikus teadvuses. Iseseisva riiklase tähe all oma elu korraldades üheõigusliku liikmena vabade rahvaste peres mõtleb meie rahvas

rõõmu ja tänuga nende aegade peale, kus suur Rootsi Kuningas juba kolmesaja aasta eest ka Eestimaa suhtes on kaitsnud inimliku kultuuri ja õiguse kõrgeid põhimõtteid, mille teostamisele meie tahame pühendada oma paremaid jõud.

Aastasadade läbi pühitsetud kultuurisidemete kõrval haaravad tugevasti mõlema rahva eluvisid ühtlasi vastastikkuse majandusliku läbikäimise nõuded, kusjuures Läänemeri, mis on ühendanud rahvaid, ei lahuta ka meid mitte.

Kõik see on kindlustuseks, et meie rahvad, seistes rahu ja kultuuriaate teenistuses, leiavad endid ka tulevikus vastastikkuses sõpruses ja rahulikus koostöös.

Selles teadmises tõstan oma klaasi Teie Majesteedi, kui Rootsi rahva kõrge juhi, Tema Majesteedi Kuninganna, Teie Majesteedi kõrge pere terviseks ning kogu Rootsi rahva õnneks ja heaks käiguks.“

Riigivanema kõne järele mängis orkester Rootsi hünni.

See Riigivanema rootsikeelne kõne avaldas pidulistele sügava mulje. Rootslased kinnitasid ühest suust, et ka Rootsi rahva massides meie viibimisel „Vene vangistuses“ on hellitatud mõtteid, et eestlased kord vabaks saavad, ja et rootslased praegu heatahtlikult jälgivad Eesti edusamme.

linnlasi, kes saabunud olid turistide ühingu korraldusel „Kalevipojal“. Raekojas võtsid Riigivanemat vastu linnanõukogu esitajad ja kohe järgnes stiilikate saalide vaatlemine. Seda raekoda ehitati 15 aastat, ta sai valmis 1923. aastal ja läks maksma ühes sisseseadega umbes 23 miljonit Rootsi krooni. Kuna Kuningas ise seni veel raekoja 80 meetrit kõrges tornis polnud käinud, siis tegi tema Riigivanemale ettepaneku täna tor-

Riigivanem J. Tõnisson ja Kuningas Gustav V teet kuninga lossi, Stokholmis, 4. sept. 1928.

Pidusõõgile järgnes lossi mitmes vähemas saalis umbes poole tunniline sõbralik vestlus gruppides kohvitassi juures. Kuningas ja Kroonprints vestlesid Eesti külalistega ja lahkusid kell 1015 õhtul.

Samal ajal, kui Kuningas andis dinee oma lossis Riigivanema auks, korraldasid Rootsi meriväe ohvitserid lõunasöögi Eesti meriväe ohvitseridele. Meie laevastiku allohvitserid olid Rootsi allohvitseride klubi külalised ja umbes 100 madrusele oli korraldatud ühine õhtusöök Rootsi meribaasi kasarmutes ühes järgneva tantsuõhtuga. Kõik meriväelased olid vaimustatud üllisõbralikust vastuvõtust ja tagasi tulles laevadele veel kaua tuletasid meelde kena koosviibimise üksikasju.

Riigivanema külaskäigu teisel päeval oli kavas kõigepealt ette nähtud Stokholmi uue raekoja külastamine koos Kuningaga ja Kroonprintsiga. Täpselt kelle 1140 ilmus Kuningas Riigivanema eluruumidesse, et siis koos vähema kaaskonnaga sõita autodel raekotta. Raekoja juurde oli kogunud tihe rahvahulk, nende seas võis leida ka tal-

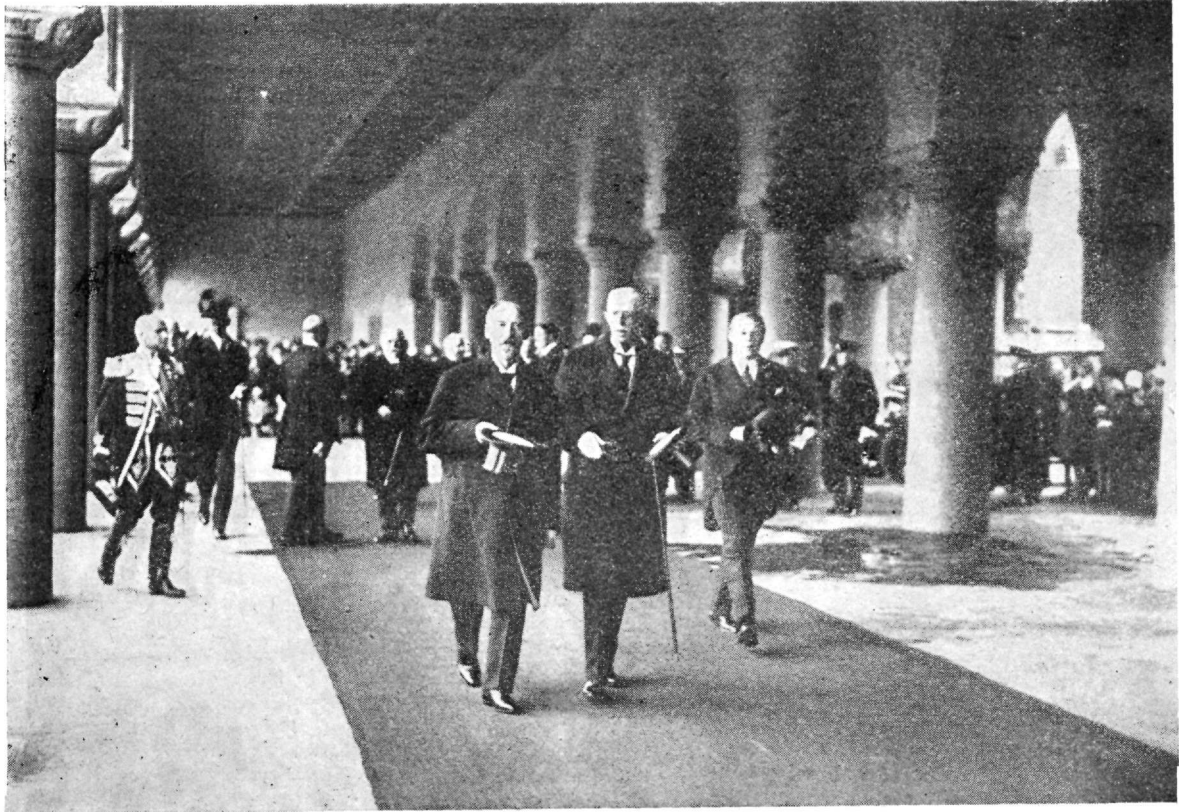
nis ära käia. Pärast umbes 400-astmelise trepi vallutamist jõuti torni terrassile, kust avanes ilus vaade linnale ja kaugemale ümbrusele. Ka ülevalt on Stokholm väga ilus, väga õnnestanud on ka linna asukoht sügava fjordi ja Malarijärve kallastel.

Üleval tornis andis Kuningas isiklikult seletusi külalistele. Torni barjeerile, kus vase sisse on pressitud tähtsamate ehituste siluettid ja nimed ja kus Oslo suund on märgitud noolega, lubas Kuningas lasta sisse pressida uue noole Tallinna suunas, selleks, et kõik torni külastajad näha võiksid, missuguses suunas nimelt elavad rootslaste sõbrad eestlased.

All raekoja pidulikus saalis paluti külalisi nimed külaliste raamatusse kirjutada.

Raekojust sõideti tagasi lossi, kus kell üks Kuninga poolt Riigivanemale ja tema kaaskonnale oli serveeritud eine. Einelaus istus seekord umbes 30 isikut. Kuna Kuningas erariides oli, siis puudusid ka rootslastel täna kullaga ilustatud mundrid.

Riigivanem Stekholmi uue raekoja vestibüülis, 5. sept. kell 1130.

Riigivanem, Kuningas, Juhlin-Dannfeldt.

Eine ajal tegi Kuningas Riigivanemale ettepaneku sõita temaga Rootsi kuningate suviserident-si Drottningholmi, mis asub umbes 12 km kaugusel linnast. Riigivanema tähenduse peale, et Kuningas liiga palju meie eest hoolitseb ja end väsitab, leppis Kuningas sellega, et saatis Drottningholmi oma vanema poja — Kroonprints. Nii sõideti otsekohe pärast einet autodel linnast välja.

Riigivanemale ja tema saatjatele avanes seega võimalus näha ka Stokholmi ilusaid ümbrusi. Kohe alul paistsid silma igalpool ideaalsed teed. Rootslased ise kinnitavad, et alles pärast Maailmasõda nende teed sarnasesse, meie arusaamise järele hiilgavasse seisukorda on viidud. Asfalteeritud teed ehitatakse siin tugevale ja laiale betoon alusele.

Tee ääres võis näha suuri tööliste koloniisid sarnaste ja veel vähemate majakestega, nagu on püstitatud vaatlemiseks Tallinna uue turu ääres. Paljudes majades oli näha veel elanikke. Majad uppusid põõsastesse ja lilledesse. Meid saatvad rootslased kinnitasid, et töölised väga hea meelega nendes majades suvitavad ja see on ka väga arusaadav, kui silmas pidada, et need koloniid ühendatud on elektritrammiga, omnibuse või mootorpaatide abil linnaga ja vabrikutega. Nende väikeste majakeste kõrval leidis palju n. n. mehhaanilisi suuremaid suvilaid, missugused ka talvekorteriteks on kõlbulikud. Kõik need ehitused on Rootsi olude kohaselt kõigile kättesaadavad nende madala hinna ja väljamaksu pikendamise tingimuste tõttu.

Drottningholmi loss kena pargiga Versailles pargi stiilis jätab väga meeldiva mulje. Lossi juures asub vanaaegne omapärane teater, missugune praegu on muudetud teatri muuseumiks. Lossis leidub suur kogu väga kallihinnalisi maal-lisid, gobelääne ja teisi kunstiesemeid, milliste väärtust keegi rahaga võrrelda ei oska.

Drottningholmist jõuti tagasi umbes kell kolmveerand viis pärast lõunat. Nüüd sõitis Riigivanem kaaskonnaga Eesti saatkonda, kus viibiti ajapuudusel ainult minutit 10, sest et Kuningas Riigivanemale ettepaneku oli teinud Stokholmi linna vaadelda ja selleks oli pakkunud omad tõl-lad.

Nii sõideti ka Riigivanema juurde määratud rootslaste saatel tõldadega Nordiska muuseumi ja Tiergarteni parki. Ajapuudusel sai Nordiska muuseumis ainult üldjoontes tutvuneda mitmesuguste Gustav II Adolfi ja Kaarel XI ja XII sõjaliste trofeedega, relvastusega jne. Erilistes tubades vaadeldi ka Rootsi üksikute maakondade kenu rahvariideid, tubade sisseseadeid ja tarberii-st, millel palju ühist on vanade eestlaste vastavate esemetega.

Sõites läbi linna torkas silma asjaolu, et rahvas väga südamlilikult tervitas Riigivanemat ja tema kaaslast. Seda tuleb hinnata veel sellepärast, et see Riigivanema sõit läbi linna ühesgi kavas ette nähtud polnud ja seda seega linna elanikud oodata ei teadnud.

Pärast ringsõitu linnas jäi õieti vähe aega ümberriietumiseks, sest tuli rutata Eesti saatkon-

da Riigivanemalt Kuninga auks korraldatud lahkumise diner'le. Täpselt määratud ajal kell 730 saabus Kuningas oma adjutandiga. Pidulauas oli seekorda 26 isikut, kuna saatkonna ruumid suuremat vastuvõtmist ei võimalda. Kiirelt möödus sõbralikus jutuajamises aeg. Riigivanema tänuavaldusele vastas Kuningas, et tema, kui ter- vis lubab, meeleldi tahaks külastada Eestit, et siis lähemalt tutvuneda Eesti maa ja rahvaga. Kuna Kuningas soovi avaldas isiklikult sadamasse tulla Riigivanemat saatma, siis lahkuti saatkon- nast juba enne kella 1000.

Sadamasiillale oli kogunenud suur rahvahulk, kes nähtava heameelega jälgisid Kuninga südama- likku jumalaga jätmist. Ka fotograafid olid uues- ti kohal ja siit-sealt vilksatasid nende magnee- siumi laengute plahvatused.

Riigivanem tänas Kuningat veel kord südama- liku vastuvõtu eest ja lahkus siis oma saatjatega mootorpaadil „Lennukile“, et alata tagasisõitu.

Kuna päike juba ammu oli loojas ja sõjalae- vadel lipud alla lastud, ei saluteeritud.

Laevadel võtsid Riigivanemat vastu röömsate nägudega meie meriväelased, kellel tänane päev sama pidulikult oli möödunud kui eilne.

Muuseas sõitsid meie merimehed 5. sept. enne lõunat ringi mööda linna 4 autol, mida Eesti kind- ralkonsul Fagräus oma garašist lahkesti oli kasu- tada annud. Meie ohvitserid külastasid õhtupo- likul Rootsi sõjalaevu ja viibisid ühes Rootsi oh- vitseridega ja Eesti-Rootsi seltsi liigetega ning paari Riigivanema delegatsiooni liikmega konsul Fagräuse juures, kes Eesti ohvitseride auks õhtu- söögi oli korraldanud. Laevade meeskonnale näi- dati samuti linna ja pärast lõunat oli korraldatud jalgpalli sõprusmäng Stokholmi garnisoni mees- konnaga. Selleks mänguks pani Stokholmi aja- leht „Dagens Nyheter“ välja ilusa hõbekarika, missuguse omandas Eesti laevastiku meeskond.

Umbes kell 1030 triiviti ankrud ja nii võis lah- kuda reidilt, mida ümbritseb tuledest särav ilus Stokholm. „Vambolal“ sõitsid kaasa ka 7 Eesti ajakirjanikku.

6. septembril kell 4 p. l. jõudsid meie miini- ristlejad Tallinna reidile, kus Riigivanemale vas- tu olid sõitnud Riigivanema asetäitja, teedeminis- ter hra Kerem ühes välisministri abi hra Šmidtiga ja sõjaministri asetäitja kindral Tõrvandiga. Riigivanema lahkumisel „Lennukilt“ anti saluut 21 paugust.

Sadamas tervitasid Riigivanemat aukompanii orkestriga, vabariigi valitsuse liikmed, diplomaa- tiline korpus ja suur rahvahulk. Pr. Raamot annetas Riigivanemale lilli.

Tallinna jõudes saatis Riigivanem Rootsi Ku- ningale järgmise tänutelegrammi:

„Tema Majesteedile Rootsi Kuningale, Stok- holm.

Tagasi jõudes kodusele pinnale on minul sü- damlikuks tarviduseks Teie Majesteedile veel kord avaldada sügavama tänu tundeid kõige sõb- ralikuse ja südamlikkuse eest, mille osaliseks Teie Majesteed on möödunud külaskäigu puhul mind kui Eesti Riigivanemat lasknud saada, mis sünnitab elavamat vastukaja kogu Eesti rahva südames.

Jaan Tõnisson.“

Järgmisel päeval saabus Rootsi Kuningalt järgmine vastus:

Lipuehtes Stokholm.

„Riigivanem Tõnisson, Tallinn.

Täna Teid südamlikult Teie lahke telegrammi eest. Minule oli suureks rõõmuks Teid siin vastu võtta ja näha, et olete omast külaskäigust meie juure saanud nii meeldivad muljed.

Südamliku tervitusega Gustav R.“

Sõjaminister kindral Reek, jõudes tagasi amet- söidult l. diviisi ja ära kuulates merejõude juha- taja ja Riigivanemaga kaasas olnud delegatsiooni liigete arvamisi, avaldas alljärgneva käsukirja:

SÕJAMINISTRI KÄSUKIRI NR. 396.

Tallinnas, 8. septembril 1928. a.

Härra Riigivanema sõidu puhul 3.—6. sept. s. a. Stokholmi olen mina mitmelt poolt kuulnud kiitvaid otsusi meie merelaevastiku divisjoni lae- vades valitseva üldise korra, ohvitseride ja mees- konna korraliku töö ja püüdmise kohta teenistus- kohuste täitmisel kui ka kõigiti viisaka ja tagasi- hooldliku ülalpidamise kohta jalutuskäikudel Stok- holmis ja kokkusaamistel Rootsi mereväe ohvit- seride ja meeskonnaga.

Teenistuse nimel täna merejõudude juhatajat, merelaevastiku divisjoni ülemat, m.-r. „Lennuki“ ja „Vambola“ komanderisid, ohvitseri, instruktore ja madruseid üldise hea korra ja ülalpidamise eest härra Riigivanema külaskäigu ajal Rootsi.

N. REEK,

Kindralstaabi kindral-major,
Sõj a m i n i s t e r.

Inglise allveelaeva „L 55“ langenud kangelaste austamisel
31. aug. 1928. Tallinna sadamas.

Vasakult paremale: Sõjaminister kindral N. Reek, K-L. ülem kindral J. Roska, Kindralstaabi ülem kindral J. Tõrvand, Tallinna garnisoni ülem kindral J. Unt, Läti sõjaväe esindaja kol.-lttn. J. Schihds, Inglise konsul H. M. Grove.

Au langenuile „L 55-dal“.

In memoriam.

Pika ja kurva lahkumise pilguga saatsime silmapiirile kaduvat Inglise ristlejat „Championi“, mis viis endaga kodumaale allveelaeva „L 55“ peal hukkunud 42 meremehe laipa.

Nende kangelaste nimed, kes möödunud sõjas ennastsalgava teenistuse kohuste täitmisel ohverdasid oma isamaa auks ning meie kodumaa heaks käekäiguks oma elu, olgu pühad ka meile ja ärgu ununegu senini, kui meie laevad lõikavad laineid nii mere pinnal, kui ka selle all. Need nimed on:

Lieutenant— S. M. S. Chapman D. S. O.
Lieutenant — H. K. M. Southwell.
Lieutenant — H. C. Jennings.
Lieutenant — J. S. Reid D. S. O. (R. N. R.).

Artificer Engineer A. H. Wakely.

P. O. — Guy.

P. O. Crook.

P. O. T. I. C. Taylor.
P. O. F. Wilks.
L. S. — A. Clarkson.
L. S. — W. E. Barton.
L. S. — R. L. Hammersley.
A. B. I. Gissing.
A. B. A. B. Gascoyne.
A. B. — A. W. Crysell.
A. B. — C. T. Wells.
A. B. — W. A. Wash.
A. B. — W. Feun.
A. B. — V. E. Potts.
A. B. — L. Orme.
P. O. — Tel. C. F. Dagg.
Boy Tel. — G. G. H French.
L. S. — L. F. Davies.
E. A. — R. A. Lilley.
E. R. A. — W. F. Shaw.
E. R. A. — C. C. Potter
E. R. A. — F. J. Ebling.

„L 55-dal“ langenud meremeeste jäänused „Champion'i“ lael.

E. R. A. — D. M. Angus.
 S. P. O. — W. Parnell.
 Sto. — J. H. Tundervary.
 Ldg:Sto. — D. O'Connell.
 Ldg:Sto. — G. Westcott.
 Ldg:Sto. — C. Griffiths.
 Ldg:Sto. — V. Leven.
 Ldg:Sto. — R. Flodin.
 Sto. — J. F. Finnis.
 Sto. — H. Butler.
 Sto. — F. Clifton.
 Sto. — J. Bowes.
 Sto. — J. P. Staines.
 Sto. — C. Trickett.
 Sto. — H. J. Adams.

Ärgu möödugu see nimestik meie silmade eest kuiva ajalehe sõnumi näol, vaid rivistagu ta meie väimusi silmade ette merepõhjust tõusnud kangelaste ridu, mis ütlevad meile: kaitsesime ka teid ja teie kodumaad.

Au langenuile!

„L 55-dal“ langenud Inglismaa parimate poegade mälestus ei kustu Eesti rahva südames.

RAADIOGRAMM.

Merejõudude juhatajale.

Tallinnas.

31. aug. kell 1830.

Lahkumise puhul Tallinnast lubage mul Teid tänada Briti mereväe nimel lahkuse, vastutulelikuse ja abi eest, mis on ülesnäidatud ristleja „Champion'ile“ tema praeguse kurva ülesande täitmisel ja teatada, et au avaldust, mis on ülesnäidatud nendele, kes on oma elu kaotanud allveelaevas „L55“ hinnatakse kõrgelt. „Champion“ lahkub homme hommiku kell 600.

Championi Komander.

Rootsi abi meie iseseisvuse võitlusel.

3. septembri õhtupoolikul lahkus Eesti sõjalaevastik omas kandvamas osas Tallinna reidilt lääne suunas. Laevastiku sõidu eesmärk ei sarnanenud seekord mitte muistsele kahe vaba riigi vastastikku toimivale sõjaretkile, ei ka XVII sajandi alustustunnistuste viimisele oma parimale pere-mehele, vaid iseseisva Eesti Riigivanem. sõitis sõjalaevadel külla Rootsi kuningale.

Ligikaudu tuhande aasta järele võisid jälle ulatada meie riigipead üksteisele tervituseks käe. Ajalugu on sündmuste käigu ringiks sõlminud. Läänemeri hakkab jällegi ühendama rahvaid, keda oli ta sidunud muiste.

Kunagi ei ole ununenud meie tee Rootsi, kuigi selleks oleks olnud võimalusi nii rüsuvalt lasuva Vene ikke all. Kui 1918. a. algul tõusis meil päevakorrale välisdelegatsiooni läkituse vajadus iseseisvuse tunnustuse soetamise eesmärgil, siis valiti välissaatkonna keskkohaks Stockholm, mis püsis seal enamluse ja okupatsiooni aja. Siin möödus meie esimene diplomaatiline võitlus Eesti iseseisvuse eest, siit hargnes meie välisdelegatsiooni võrk üle kogu Euroopa ja siin oli meie tähtsaim sidepunkt Eesti ja tema välissaatkondade vahel. Sellega oli annud Rootsi meile ulualuse, kui meil omal olid teinud võõrad — okupatsiooni väed — olemise kitsaks.

28. novembril 1918. a. kajasid Eesti piiril — enne kui Eesti oleks suutnud vabaneda okupatsiooni vägedest — uued suurtükkide paugud. Nõukogude Vene väed algasid sissetungi Eestisse. Nad valutasid $\frac{2}{3}$ Eestist. Võideldes tugevnesime, organiseerusime ja tõkestasime sissetungi. Merede tagant jõudis Inglise laevastik, üle Soome lahe Soome vabatahtlikud, — meri kandis meie sõpru ja see tõi meie vägedesse võitluse innu, mis võimaldas meil puhastada Eesti vaenlasest poole kiiremalt, kui oli kulunud vaenlasel sissetungiks.

Varsti kajastus meie vabadusvõitlus kogu Läänemere kallastel: Soomes, Rootsis ja Taanis. Meile tõtati appi, meie võitlus leidis õigustuse endiste sõprade poolt ja nii oli võidelda ida hiiglasega julgem, kergem.

Rasketel võitluse hetketel on mõnikord võrratu tähtsusega osavõtu avaldus teiste poolt. Kui aga see osavõtt ulatub tegeliku abini, kus asutakse õlg-õla kõrvale raskusi kandma, sii on sel osavõtul veel ko-

hustav varjund abistatavale: võitle, et saaksin sind aidata. Tegelikult oli meie aitamiseks soodus olukord loodud, kui 27. jaanuaril 1919. a. sõjaminister Päts Rootsi major Mothanderiga abistamislepingu sõlmis. Meie väed olid riigi piire vaenlasest puhastamas ja esialgne eesmärk näis lahenduvat meile soodsas suunas. Kuid võitlus oli olnud raske ja ees näis seisvat veel raskem ajajärk, sest vaenlane koondas suuremaid jõude Eesti vallutamiseks. Kui nüüd 1919. a. veebruaris ulatus võitlevate vägedeni kuuldus Rootsi abivägede Tallinnasse jõudmisest, oli sel määratu meeoluline tähtsus. Soomlaste abi oli meile olnud tunduv, nüüd sirutas käe ka meile Rootsi seltskond ja see julgustas meid kindlamini võitlema ja arendama oma jõu äärmuseni, mis tol ajal oli vajalik. Kut räägime Rootsi abist Vabadussõjas, siis peame esimeses järjekorras rõhutama nimelt seda meeolulist tähtsust, mis tõi nende ilmumine meie pinnale nii seltskonda kui sõjaväkke.

Tegelikult kujunes Rootsi abistus meie Vabadussõjas järgmiselt:

Samuti kui Soomes, ei lugenud Rootsi valitsus võimalikuks riiklikke väeosi Eestisse saata, küll aga anti luba vabatahtlikkude salkade moodustamiseks. Dr. phil. O. Luohivuori, Eesti aitamise toimkonna esimees Soomes, oli ka siin meile abiks. Ta pööras Rootsi seltskonna poole abistamise palvega, mille järeldusel saadeti kindral Hjälmarson Tallinna Eesti sõjalise seisukorra tutvunema. Viimane leidis Eesti seisukorra raskeks, eriti majandusliselt. Kuid sellele vaatamata võidi 27. jaanuaril sõlmida ülaltähendatud leping, mille järele kohustus major Mothander moodustama 14 päeva jooksul Rootsi kodanikest vabatahtlikute salga 300 meest. Eesti sõjaminister kohustus selle järele omalt poolt rahuldama vabatahtlikke palgaga, riiderahadega, sõjalise varustusega ja kindlustas invaliididele ja langenute perekondadele nõuetava abiraha.

Tegelikult Rootsi vabatahtlikkude arv kolmesajani ei tõusnud. Järelikult juba arvult ei võinud selle väeosa sõjaline abi meie võitluses suure vaenlase vastu suur olla, kuid see ind, millega asuti Rootsis meie abistamisele, see valmisolek meie kõrvale võitlusesse astumiseks, oli tol ajal asetamatuist väärtusist.

Märtsi alguks oldi Rootsi vabatahtlikkude salga organiseerimistöega nii kaugelt

jõutud, et ta võidi saata esimeses järjekorras osa võtma Narva kaitseoperatsioonidest ja vähe hiljem ka operatsioonidest kagu rindel. Tegelikuks lahingjuhiks kujunes major Malmberg ja hiljem major Hallén. Major Mothanderi vastu oli väeosas eneses rahulolematust tekkinud, mis lõpuks Rootsi vabatahtlikede salga likvi-

Tagbladet“: „Rootsimaa peab sõjalikku hiljaksjämist majandusliku abiandmisega parandama ja majandusliselt Eestile abi andma“ jne.

*

Meie suursündmustest on möödunud kümme aastat. On saabunud ajajärk, kus võime juba rahulikult hinnata meie tolle-

*Aukompanii 1. Kaardiväe rügemendist Katarina II kingitud karumütsides
4. sept. 1928. kell 1115.*

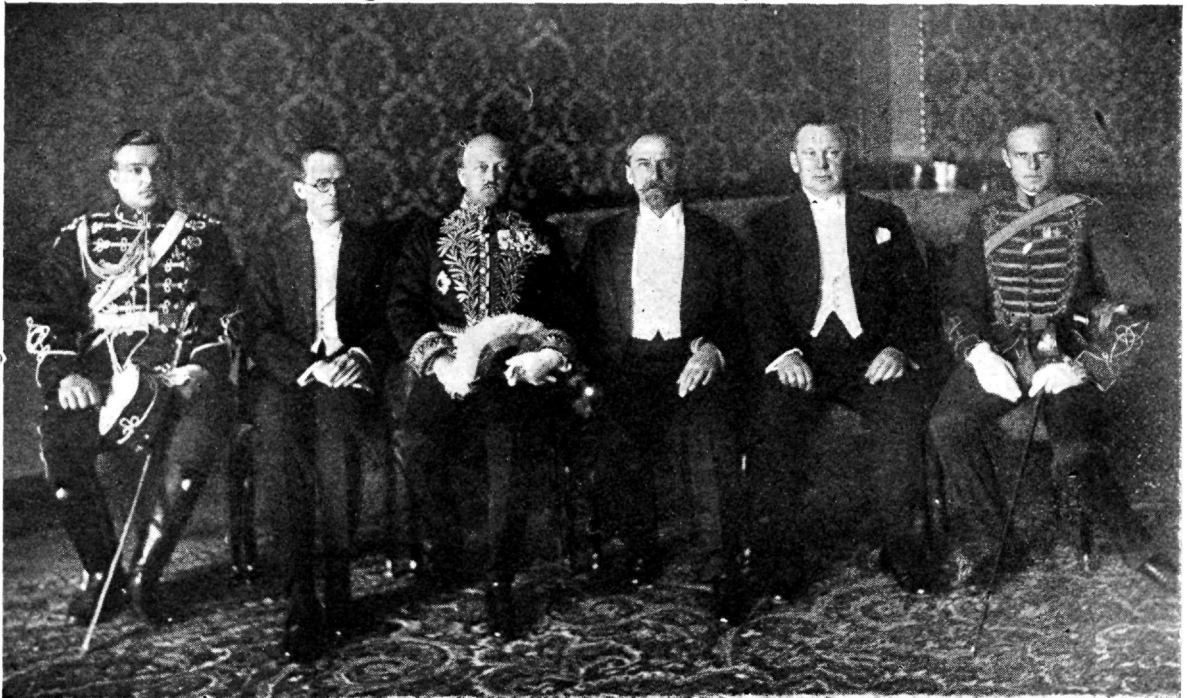
deerimiseni viis. 17. mail kirjutas Eesti sõjaminister major Halléni sellekohasele palvele resolutsiooni „Väeosa likvideerida“, millele ka kohe asuti. Selle järele asusid suuremast osast Rootsi vabatahtlikest mõned Eesti väkke, nagu Nobile päästja kapt. Lundborg j. t., mõned Taani vabatahtlike kute salka ja Loode armeesse, sellega enamlastevastast võitlust ka edaspidi jätkates.

*

Käsikäes vabatahtlike saatmisega, milleks sooviavaldusi saabus Rootsist ka hiljem, kuid mille järele meie rinde kõvenemise tõttu ei tundunud enam vajadust, võttis soojalt sõna meie toetuseks Rootsi ajakirjandus. Eriti mõjuvalt rõhutas abistamise vajadust üks suuremaist päevalehist „Aftonbladet“. Vähe hiljem (märtsi keskpaigas) leiame tema veergudel mõjuva artikli meie balti mõisnikkude ülekohtustest püüetest. Samal ajal nõuab „Svenska

aegsete abistajate abi suurust ja nüüd on juba selgumas meie tolleaegsete sõprade toetuse piirjooned. Soojalt tuletab Eesti rahvas meelde meie välissaatkonnale ululuse andmist meie paopäevadel. Meieni jõudis Rootsi seltskonna tegelik abi vabatahtlike näol, milles avaldus meie vabadusvõitluse omaks asjaks võtmine. Rootsi vabatahtlike ilmumine valas meie vägede meeleollu uut julgust ja jõudu, mis aitas meil üle kanda 1919. a. raske piirikaitsemise ajajärgu. Rootsi ajakirjandus asus julgelt meie toetamise seisukohale; millel tol ajal, kui olime Euroopale veel tundmatu suurus, oli suur tähtsus meie iseisvuse tunnustuse võitlusel, nii sõjalise abisaamisel kui ka meie de jure tunnustamisel suurriikidelt. Need on asjaolud, mis kinnitasid veel kord kaasa andma Riigivanimale Eesti rahva ja kaitseväge tervitused meie ajaloolisele ja praegusele sõbrale seal teisel pool Läänemere kaldal. O. J.

Rootsi saadik volituste esindamisel Riigivanemale aug. 1928.

Keskel Rootsi saadik hra Reutersvärd ja riigivanem hra J. Tönisson.

Rootsi sõjapoliitiline ülevaade 1925.—1928.

Rootsi sõjalise jõu hiilgesajandid olid XVII ja XVIII algus. Alates Gustav Adolph'ist (1594.—1632., kuningas 1611. aastast) on Rootsi sõjaväeline organisatsioon rahvuslisel alusel ja sõjaväe moraalne ettevalmistus (sõjaväe vaim) mõjutanud sellaseid terve Euroopa sõjavägedes. Maailmasõjast ei võtnud Rootsi osa sõdivana poolena. Sõja lõppedes, oli ta esimesi, kes astus tegelikke samme esile kerkinud sõjavägede vähendamise ja rahu kindlustamise küsimustes.

1925. a. algas Rootsi sõjaväe reorganisatsioon. Anti 25. mail 1925. väevähendamise seadus. Väereorganisatsioonis teotsevad asutused ja isikud olid juhitud omis sammudes järgmistest põhimõtetest: Rootsi rahvas tahab kaitsta oma õigust — rahu, vabaduse ja rippumatuse peale. Ta tunnustab, et praegusel ajal on selleks veel vaja sõjaväge. Kuid see sõjavägi oma arvult ja organisatsioonilt samuti kulud, mis seotud ta ülalpidamisega, peavad vastama riigi poliitilisele ja majanduslisele olukorrale. Venemaa ümberkorraldamine ja uute Balti riikide tekkimine on parandanud Rootsi sõjapoliitilist olukorda. Halvenemist sõjapoliitilises olukorras pole lähemal ajal

ette näha. Rootsi tahab kaasa aidata üldistele rahupüüetele, rahvusvahelisele desarmeerimisele ja sõjavarustuse vähendamisele.

Rootsi omas uues sõjaväe organisatsioonis ja sõjaväe ettevalmistuses tahab ärakasutada maailmasõja kogemusi. Vähendades koosseise ja teenistuse kestvust alalisvääs, suurendatakse ühtlasi tehnilist varustust ja tõstetakse relvade väärtust.

Samuti parandatakse õppeviise ja tõstetakse õppetöö intensiivsust.

Nagu toodud põhimõtetest näha, ei olnud Rootsi sõjaväe 1925. a. reorganisatsioon kaugeltki väljenduseks riigikaitse tahe nõrgenemisest, nagu seda tol ajal toonitati sõjaajakirjanduses, vaid moodsa, oludele vastava, relvastatud jõu loomine riigikaitseks.

Rootsi pindala on 448.460 km² (Eesti 47.549 km²), millel elab 6,1 miljonit inimest (Eesti 1,2 milj. elanikku), ühe km² tuleb Rootsis elanikke 13,5 (Eestis 23,3), Rootsi raudteede pikkus 15.128 km (Eestis 1260 km). Rootsi rahvas andis 1925. aastal 42.818 nekrutti (Eesti — umbes 9500), nendest oli teenistuseks kõlbmatuid 5.229, jäeti perekonnatoitjateks 1.500, see-

Rootsi sõjaväe esindaja Eestis, Lätis ja Leedus Rittmeister E. K. Juhlin-Dannfelt, 2. ratsariigemendist.

Sündinud 29. septembril 1888. a. Keskkooli lõpetanud 1907. a. Sõjaväe teenistusse astunud 25. mail 1907. a. Ohvitseriks ülendatud 28. detsembril 1909. a. Ohvitseride ratsasõidu koolis kursuse läbiteinud 1912.—1913. a. Pioneeride kursuse läbiteinud 1913. a. Leitnandiks ülendatud septembris 1913. a. Kahekuulised laskekursused lõpetanud 1914. a. Lõpetanud kuulipildurite kursused 1916. a. Sõjaväe akadeemias 1917.—1919. a. Peastaabis teeninud aprillist 1920. — oktoobrini 1922. a. Vanemaks adjutandiks ratsaväe brigaadis oktoobrist 1922. — juulini 1925. a. 3,5-kuulise kursuse laskekooli juures lõpetanud 1924. a. Rittmeistriks ülendatud novembris 1924. a. Eskadroni ülemaks juulist 1925. — aprillini 1927. a. Määratud Rootsi sõjaväe esindaja abiks Lätti aprillis ja Leedumaale juulis 1927. a. Määratud sõjaväe esindajaks Eestis, Lätis ja Leedus 1. aprillil 1928. a.

ga astus tegevteenistusse 36.149 meest, sellest jalaväkke 17.193 meest.

Enne 1925. a. reorganisatsiooni oli Rootsil maaväge 6 diviisi, Gotlandi väeosad ja kindlused. Territoorium oli jaotatud 6 diviisi raiooni. Praegu on Rootsi maavägi koondatud 4 diviisi ja Ülem-Norlandi ning Gotlandi väeosadesse. Kokku: 20 jalaväe rügementi ja 1 eriüksus (ennem 28 rügementi), 4 ratsaväe rügementi (ennem 8 rüg. *), 7 suurtükiväe rüg. plus 2 erigruppi, 4 inseneriväe gruppi, 4 lennugruppi, 4 voorigruppi, 4 sanitarkompaniid.

Rootsi merevägi 1926. a. jaanuariks oli kujunenud järgmiselt: Rannakaitselaevu 12, ristlejaid 1, torpeedopaate 37, allveelaevu 17, abilaevu 3; üldine tonnaash 77,926. Rootsi riigipäev on kulude kandmises mereväele vastutulelikum kui maaväele.

Rootsi rannakindlusi ja rannasuurtükiväge on 1925. a. reformiga kokku tõmmatud. Järele on jäänud Vakholmi ja Karl-

skrona kindlused; teistesse on jäätud meeskonnad kindluse materjalosa valveks ja korrashoiuks.

Le n n u v ä g i. Maa- ja merelennu osad on ühendatud iseseisvaks väekoonduseks ühe ülema all, kes allub vahetult Kuningale. Lennuvägi on jaotatud 4 ossa (gruppi).

Rootsi relvastatud jõudude Ülemjuhatajaks on Kuningas.

Alluvad orgaanid rahuajal: Kaitseministerium, Kõrgemad Sw. valitsused ja asutused, Kindralkond (Generaliteet).

Kindralkonnas on ettenähtud: Kindralstaabi ülem, Jalaväe inspektor, 4 diviisi ülemat, 1 Ülem-Norlandi Sõjaringkonna ülem, Suurtükiväe inspektor, Fortifikatsiooni ülem, Kindral-intendant, Ratsaväe inspektor (ühtlasi sõjaväe hobuste remondi ülem). Inspektoritele alluvad vastava koosseisuga inspektuurid.

Enne 1925. a. reorganisatsiooni oli muuseas ette nähtud sõjaväe väljaõppe — (õppeasutuste) inspektor. Nüüd pannakse

*) Eskadronide arv on endiselt 50.

selle inspektori kohused ühe Stokholmis asuva brigaadi ülema peale. (Diviisi koosseisus on ettenähtud peale diviisi ülema, 1 brigaadi ülem).

Sõjaväe õppeasutused ja kursused: Sõjakool, Kõrgem Sõjakool, Kõrgem suurtükiväe ja inseneride kool, Ratsakool, Laskurkool jala- ja ratsaväele, Suurtüki laskurkool, Allohvitseride kool.

Teenistuse aeg alalisvâes 140 päevast kuni 260 päevani vastavalt väeliigile ja haridusele. Sellegi teenistusaja lühendamine on veel päevakorral. Kuid iga alalisvâest lahkunu teenistus kestab edasi maakaitsevâes, „landstormis“.

Rootsi riigikaitse kulud olid 1926./1927. eelarve aastal 140,4 miljonit Rootsi krooni, nad on vähenend eelmiste aastate kulddega võrreldes 6—9% võrra.

Käesoleva ülevaate kokkuseadmisel on kasutatud Rahvasteliidu Sõjaväe Aastaraamatut 1926.—1927. (Société des Nations: Annuaire Militaire 1926.—1927.) ja Rootsi Sõjaväe Aastaraamatut 1928. (Swenska Armens Rulla 1928.) ja teisi. Rootsi sõjaväe organisatsioonis ja koosseisudes on alates 1925. a. ülemineku ajajärk, mispärast allikatest leiame ühe ja sama asutuse organisatsiooni kohta mitmesuguseid andmeid. K.

Rootsi gümnaastika edu*).

Dr. B. Brilloth.

Rootsi võimlemis võidukäik üle terve maailma. — Juhtiva eriteadlase huvitav seletus tõendab, et Rootsi „Lingi“ süsteem on võidule pääsemas suuremas osas riikides.

Rootsi võimlemise meetod, nimetatud „Lingi“ süsteemiks oma algataja Per Henrik Lingi järgi, kes ta umbes aastasada tagasi tarvitusele võttis, on kiiresti levinenud suuremas hulgas maades, nagu seda kolonel Rignell, Stokholmi tuntud eriteadlane kehalise kasvatusel alal ja võimlemise juht, hiljuti on kinnitanud.

Lingi süsteem, mis juba palju aastaid on olnud kehalise kasvatusel aluseks kõigis Rootsi koolides, samuti ka sõjavâes, on tunnustamist leidnud ja tarvitusele võetud Inglismaal, Belgias, Hollandis, Poolas, Kreekas, Rumeenias, Türgimaal ja Ciiilis. Tal on hulk pooldajaid paljudes teistes riikides Euroopas ja väljaspool Euroopat ning ta võidukäik jätkub, nagu kolonel Rignell kinnitab, iga aastaga.

Inglismaal võeti Lingi süsteem sundlikult tarvitusele kõigis valitsuse järelvalve all olevais koolides ja sõjaniing merevâes. Seal on samuti olemas hulk õppeasutusi instruktorite ettevalmistamiseks Rootsi võimlemissüsteemi alal, ning arstid ja tervishoidlikud asutused on õppinud hindama ja laialdaselt kasutama Rootsi niinimetatud „haigete võimlemist“ ja massaaži, mis olid laialdaselt tarvitusel ja andsid häid tagajärgi sõja invaliidide ja haavata ravimisel.

Belgia võttis Rootsi võimlemise ametlikult tarvitusele sõjavâelise ettevalmistuse koolides 25 aastat tagasi ning samuti ka riiklikkudes alg- ja keskkoolides, õpetajate seminarides ning ülikoolides. Belgia kasvatajate ringkonnad pooldavad vaimusta-

tult sedasüsteemi kui rahva tervise ja kehalise arenemise alust.

Hollandis on Lingi võimlemine püsivalt tarvitusel üle terve maa, ning Čehoslovakkias tuntakse ta vastu ikka rohkem ja rohkem huvi.

Poola on uurinud põhjalikult Rootsi meetodit tema tarvitusele võtmise eesmärgiga, ning Kreeka, Rumeenia ja Türgimaa on ta juba ellu viinud.

Hispaania ja Portugal omandasid hiljuti Lingi süsteemi tarvitusele võtmiseks vajalised vahendid ja riistad, ja Venemaa on järgi pärinud, kas tal oleks võimalik saada Rootsist instruktoreid.

Prantsusmaal on võimlemise õppust suuresti mõjutanud Rootsi kehalise kasvatusel põhimõtted, ning Saksamaal, kus praegu käimas energiline ümberkorraldamine kehalise kasvatusel alal, on Lingi meetod leidnud laialdaselt tunnustamist, kuna Helveetsias ta on tarvitusele võetud paljudes erakoolides.

Väljaspool Euroopat asuvaist riikidest on Põhja- ja Lõuna-Ameerika levitanud Lingi süsteemi tundmist, ning ta on omandanud endale suurel arvul järelkäijaid Ciiilis, Jaapanis, Tunisias ja Egüptuses.

Rootsi juhtivaks asutuseks sel alal on Võimlemise Keskinstituut Stokholmis, olles riiklikuks asutuseks, kus antakse põhjalikku teaduslikku ettevalmistust võimlemises ja massaažis ja kes on saatnud oma lõpetajaid suurel arvul kõigisse maailma osadesse, kuna iga aasta palju õpilasi igast maailma nurgast tema kursusest osa võtavad.

*) Rootsi ajakirjanduse büroolt 5. sept. 1928.

Märkusi Tallinna langemisest aastal 1710.

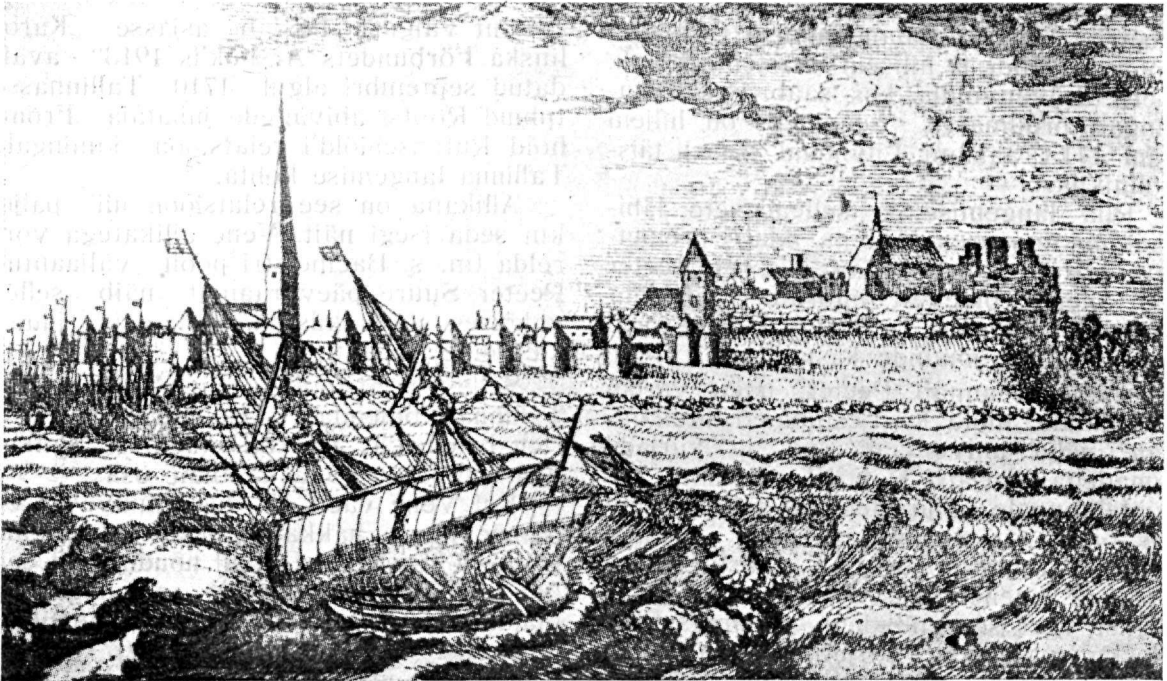
Juh. Libe.

1710. a. langesid Baltimaad tegelikult Venemaa valdusse.

Need Poltava lahingu järelaasta sündmused, kus langesid Vene kätte Riia, Pärnu ja Tallinn, on huvitavad peale muu ka balti ajalookirjanduse tüübilistelt tendentsidelt, millega neid sündmusi käsitakse.

sugust Liivimaa iseolemise õiguslist tunnustist, väljammises eeldusest, et Peetril poleks tarvis olnud erilisi soodustusi pakuda linnadele, kuna need oleks nii kui nii langenud.

Kui palju sarnane vaatlusviis õigustatud, on üldiselt hinnangult raske otsustada. Kuid ka siin räägivad mitmed as-

Tallinn Rootsi ajal aastal 1617.

Teatavasti allusid kõik need linnad kapitulatsioonidega, kus akkordpunktides kindlustati seisustele ja m. s. eriti Liivimaa ja Eestimaa rüütelkondadele mitmesugused eesõigused, mida Rootsi valitsus oli hakanud kärpima.

Et Peeter neid linnu ära ei võtnud mitte ründvallutuse, ainuüksi sõjalise surve teel, vaid laskus kapitulatsioonidesse, sellest on baltlased välja püüdnud lugeda Peetri püüet — õiguslist alust muretseda maa eneselepidamiseks. Eriti Poola vastu arvatakse neid kapitulatsioonide sihitud olevat, sest Peeter oli enne seda teinud mitmed lepingud Poola August II-sega, mille järele Liivimaa pidi saama Poolale.

Nendesse kapitulatsioonidesse laskumises on püütud näha sellega siis mingi-

jaolud selle vastu. Peeter pole omis pretensioonides hiljem kunagi riikide vahelises politikas toetanud rüütelkondade enesemääramise õiguse või nende kapitulatsioonide peale. Ei saa ka neid kapitulatsioonide võtta sugugi, kui mingit ühtlast — Poola vastu sihitud — akti, sest — ja seda jätab balti ajalookirjandus väga sagedadasti kahe silma vahele — Eestimaa oli peale Poltava lahingut Torni lepinguga a. 1709 lubatud nii kui nii Venele, kuna Liivimaa ühes Riia linnaga ka 1711. a. veel, lepinguliselt, kui mitmete deklaratsioonide ja Peetri eraviisiliste isikliste väljendistegi kooskõlas oli Poolale jätta mõeldud. Omas instruksioones Šeremetjevile on ta valmis laskma Riia ka Poola vägedele kapituleerima.

Kas seda küsimust üldse on võimalik

sel moel ülesseada, selgub aga alles, kui meie otsusele jõuame, kas vast postulaat, et kapitatsioonioone sõjalisest küljest venele sugugi tarvis polnud, — kas see eeldus ise vale pole.

Õige kahtlane on kogu rüütelkonna seisukoht Põhja sõja küsimuste suhtes ka peale Joh. R. Patkulli surma. Näib et Vene Peeter ka peale Patkulli on õige lähedases kontaktis töötanud siin Rootsi vastase elemendiga.

Näit. Marienverderi kokkusaamisel Preisi kuningaga oktoobris 1709. a. on Peetril kaasas salanõunikuna Patkull nooreea sõber ja hilisem kaastöötaja Joh. Gerh. Lövenvolde, kes saab Preisi kuningalt ordumärgi. See mees oli hiljem kuni 1713. aastani Liivimaal tsaari täisvolinikuks. —

Riia langemise ja selleaegsete läbirääkimiste juures asub ta ikka Šeremetjevi kõrval. Arusaadav siis, et Peeter pidi olema pidevalt informeeritud siinsetest küsimustest ja teadma kuidas neid oma sõjaliste jõudude kasuks appi võtta.

Augustis annab Peeter, nagu varem Liivimaale, nüüd ka Eestimaa rüütelkonnale välja universaali, kus ta kurjade sõnadega sarjab Rootsi valitsust, kes rüütelkonnale palju ülekohut teinud, nende õigusi vägistanud ja neid hädasse jättnud. Tsaar lubab neid „päästa Rootsi ikke alt“, neile õigused tagasi anda, eesõigusi veel suurendadagi. Samasuguse üleskutsuvat laadi kirjutise lisab omalt poolt juure ka vürst Menšikov. Kirjad kannavad IX ja 16. augusti kuupäevi s. o. aeg, kus Vene väed Tallinna alla kogunedes, siia pikemalt peatama jäävad.

Tallinna kindluse ehituslik olukord näib sel ajal õige tugev olevat, mis juba sellestki selgub, et see Venekäes püsis umbes samas olukorras, ilma et kaua aega oleks tarvis olnud suuremaid kindlustamistöid ette võtta.

Tsaaril oli aga kogemusi rootslastega, et need sõjalise vallutuse puhul viimases hädas valmis olid kindluseid ja moonaladusid õhku laskma. Ka Tallinnas kavatsesid rootslased viimasel silmapilgul veel seda ette võtta. Ja kui juba Riia all Peeter mitmel puhul sellekohast kartust avaldab, seda tähtsam oli see veel Tallinna suhtes. Tallinn oli ikkagi merekindlus, mille tervelt Vene kätte saamine oli väga tähtis. —

Toidu- ja laskemoona poolest oli Tallinn igatahes kindlasti rahuldavalt va-

rustatud ja mere poolt oli võimalus alati abi saada. — Tallinna langemise peapõhjuseks on senini peetud katku. Seda on näit. Greiffenhagen rõhutanud („Die Belagerung und Kapitulation Revels im Jahre 1710.“ von mag. ins. V. Greiffenhagen. Ajakirjas „Beiträge zur Geschichte Liv-, Est- und Kurlands- Bd. II Heft I.“ Hiljem täiendatud ja ümbertöötatud V. Greiffenhageni poolt 1910. a., samuti P. Osten-Sacken („Zur Kapitulation der estländischen Ritter und Landschaft am 29. september 1710.“ Reval 1910.).

Uut valgust heidab asjasse „Karolinska Förbundets Arsbok'is 1913“ avaldatud septembri algul 1710 Tallinnasse tulnud Rootsi abivägede juhataja Fromhold Rutenschiöld'i relatsioon kuningale Tallinna langemise kohta.

Allikana on see relatsioon nii palju, kui seda isegi näit. Vene allikatega võrrelda (m. s. Bacmeisteri poolt väljaantud Peeter Suure päevaraamat näib selles valguses selles küsimuses kaunis jumeakas) õige usaldatav.

Sellest relatsioonist paistab silma eriti Tallinna komendant asekuberner Dietrich Friedrich Patkuli (Joh. R. Patkuli sugulane) väga kahtlane osa.

Kui Vene väed 15. aug. ilmuvad Läänemäe juure, hakkab linna komendant Dietrich Friedrich Patkul nõudma, et eeslinna majad maha lõhutaks, et sellega võimaldada tegevusruumi valli suurtükki-dele.

Linna nõukogu ja kodanikud olid selle vastu, tähelepanu juhtides asjaolule, et tervislikult juba väga kardetav on, kui eeslinna elanikud linna kokku tuubitakse, mis nii kui nii juba õige täis oli rahvast.

Augusti algul oli juba Suure ja Väikese Rannavärava eest mõned majad mahapõletatud. — 19. aug. põletati üldse linna ümbrusest 49 maja. 26. aug. ka Kaarli puukiriku ümbrus ja majad Christenthali ümbrusest. Linnas algas aga katk. Esimene katku juhus oli 11. augustil. Rae kirjavahetusest selgub, et 26. augustil taud juba õige suureks oli kasvanud, nii et eeslinna majade mahapõletamise vastu toodud väited võrdlemisi õigustatud olid.

Iseäralik on asjaolu, et Patkul selle linna „kindlustava“ põletamise juures sugugi ratsionaalselt ei toiminud. Hävitamata jäi Ranna- ja Viruvärava ning Läänemäe vahel olev paks metsa salk, mis venelaste seisukohtadele suureks kait-

seks, kuna need oma suurtükkidega oleks võinud siit linna ja sadamat pommitada, ning keelda sellega Rootsi abivägede maaletulekut. Rootsi abivägede juht Runtenschiöld juhib õigusega tähelepanu as-

järve juurest edasi Pärnu maantee ni paha tiivana, Ivanitskij — praeguse Peterburi maantee juures mäel parema tiivana. 18. aug. ühines siia veel Volchonskij ratsanikkude rühm ja varsti pärast

Rootsi kuningas Kaarel XII.

jaolule, et Tõnismäe mahapõletamine ei olnud selle vastu kuigi tarvilik. Siit poolt poleks venelane vastu Toompead ometi pealetungima hakanud.

Arvuliselt on raske täpselt äramääruta väe jõudude vahekordi. Vene oberst Vassili Sotov tuli igatahes kõige rohkem kolme Draguni rügemendiga. Brigaadi ülem Ivanitskij'ale, kes 15. aug. Tallinna alla jõudis, oli 6 jalaväe rügementi (Peterburi, Troitskij, Vladimiri, Asovi, Jaroslavi, Smolenski) ja üks bataljon grenadeere. — Sotovi väed asusid Ülemiste

sed piirajate vägede ülemjuhatajana Kindral-Leitenant Felix Bauer (endine rootsi ohvitser, kes Narva all venelaste poole üeläinud) kel ühes oli 6 rügementi draguneid (Kiievi, Vjatka, Neeva, Troitski, Novo-Troitski ja Jamburi). Bauer asus Harkusse laagrisse, kuhu ka ta peakorter jäi. Seega oli kokku venelastel 15 rügementi + 1 bataljon grenadeere + Volchovski detachment.

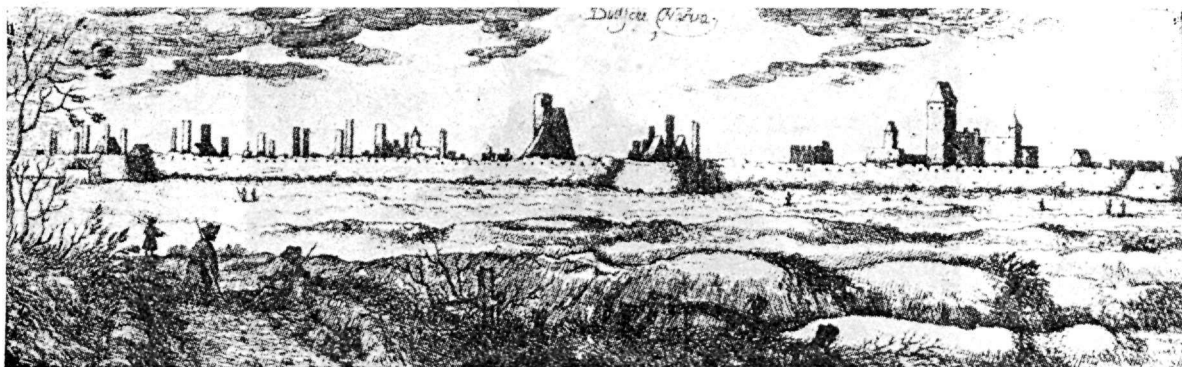
Igatahes — linnas hinnati nende arvu momendil, kui Ivanitskij Ülemiste järve valdas 2000-meheliseks. Baueriga juuretulnuid arvestati maksimaalselt 3000-ga.

Tallinna garnison seisis koos järgmiselt: (osa andmeid üksuste suuruste kohta on pärit juulikuust, kuid vahed pole olulised).

1) Ooberst parun H. H. Lieveni jalgväe rügement: 23 ohvitseri, 67 allohvitseri, 23 signalisti ja 817 reameest — 8 kompaniid. 2) Ooberst parun B. von der Pahleni Harju maakonnast võetud jalgväe rügement: 25 ohvitseri, vastav arv allohvitseri ning signaliste ja 1078 reameest — samuti 8 kompaniid. 3) Ooberst krahv J. B. Mellini jalgväe rügement — 23 oh-

viitseri ja 633 reameest — 6 kompaniid. 4) Üks värvatud (1704. Eestimaa) bataljon Ooberst Huene (Hüne) all — 400 meest — 4 kompaniid. 5) Ooberst parun Tiesenhauseni ratsaväe rügement — 316 meest. 6) Eestimaa aadli-lipp, ka ratsarügement — 236 meest (harilik täisarv oli sel muidu 350, dubleerimisdekreedide järel 700); neile kohalikkudele korralikkudele vägedele tuleb juure arvata veel: 7) 100 meest linnamiilitsat, 100 mustapead ja 8 kodanikkude kompaniid, kogusummas ca 4—500 meest.

Piiramise ajal kahanes linna kaitsjate arv jõudsalt laialilagunenud katku tõttu. 9. sept. kõneleb Ooberst Nieroth, et igapäev surevat katku 50—60 meest. Septembri algul arvestab Rutenschiöld Tallinna kaitseväge ilma rootsi abivägedeta umbkaudselt 3200 meheliseks. — Siin on võimalik eksitus. Sellepärast ei saa siin täpseid arve kinnistada. Igatahes Tallinna langemise järele olid väljaminemise võimelised ainult 400 rootslast.

Narva Rootsi ajal aastal 1617.

Ilma Rootsi abivägedeta oli siis linna kaitseks olemas isegi üle 4000 mehe.

Rootsi abivägesid tuli: 8) Ooberstleitenant Böckleri jalgväe bataljon, mis oli Dünamündeale appi saadetud, kuid hiljaks jäi ja Pärnu langedes tuli Tallinna augustis, major Strokirk'i komando all.

9) 1. septembril tuli Stockholmist Tallinna reidile ülemleitnant J. Rutenschöld'iga 352 Västerbotteni meest ja 200 Dahli jalgväe rügemendist. 10) Varsti peale seda Kalmarist 300 ja Helsingi jalgväe polgust 200 meest (jõudsid Tallinna 8.—9. sept.).

Seega oli Rootsi trüppes 1252 meest.

püüda väljasööstu ette võtta, enne kui Vene vägi, kes laagris asub, omi seisukohti kindlustada oleks saanud, või omale lisaväge äraootanud.

Rootsi abivägede juhataja Rutenschiöldi sellekohased ettepanekud ei leia aga Patkuli poolt vastuvõtmist. — Veel enam — Patkul püüab otse isoleerida Rootsi abivägesid linna garnisonist. Olgugi, et oli 14 päeva ette teadustatud abivägede tulek, ei olnud neile korralik korter valmis vaadatud. Abiväed asustati hoolimata protestidest eeslinna, kus katku surevus suur oli. Ohvitserid, kes linnas korteris, olid seega öösel oma meestest äralõigatud. Öösise pealetungi korral oleks eri väga riskantne olnud väljaspool linna asuvaile.

Peetri päevaraamat kõneleb siis teatud õigusegagi, et „Rootsi vägesid üldse linna ei lastudki“.

Rutenschöldi pealekäämistega tagajärg väljasööstuks kannab ainult seda vilja, et Patkul viimaks luba annab kapten Stakelbergile ühel pimedal ööl 100 mehega luurekäigule minna. Satutakse Vene eelposti peale, pool penikoormat linnast. Üks Helsingi rügemendi mees saab käest

haavata. Ja „lahing“ lõpebki mingi tagajärjeta.

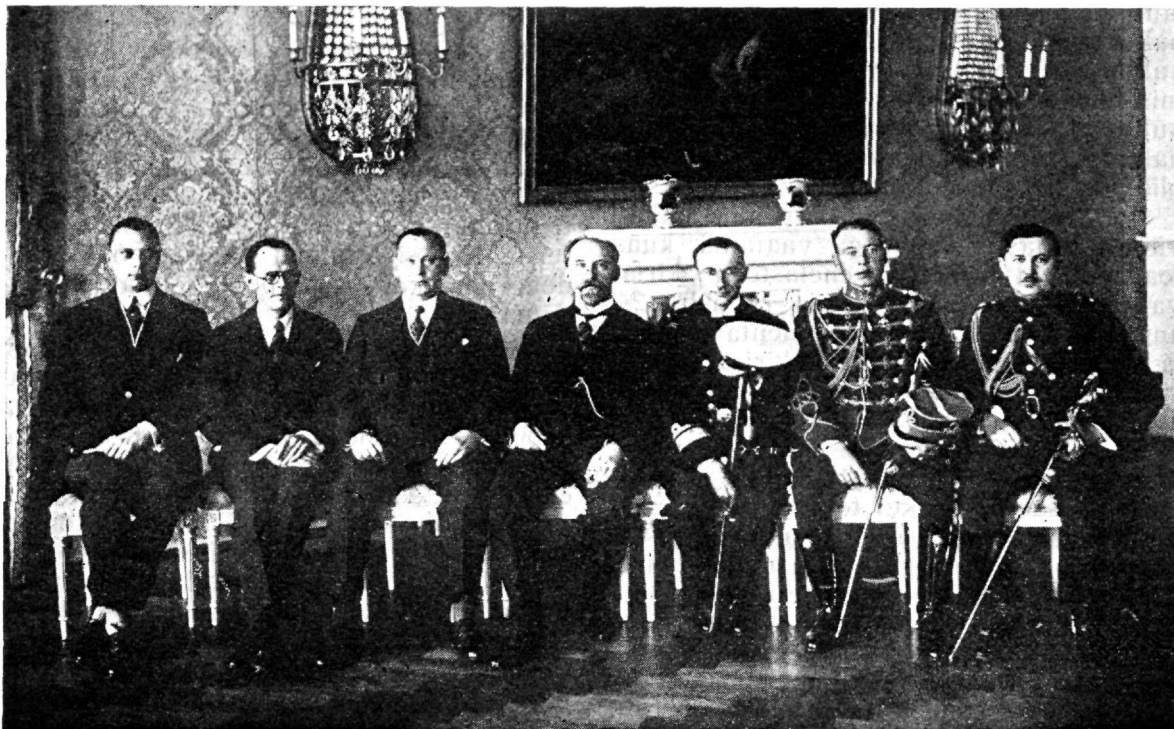
Rutenschiöld püüab isegi kord tegelikuks saada Viruvärava bastioonilt ühe suurtükiväe leitnandiga 3 tundi venelasi pommitades ning selle järele kommandandilt luba paludes väljatungi korraldada, et vaenlast seisukohtadest väljalüües, eeslinna maju, mis sealtpoolt venelasi katsid,

paukusid kuulda olnud, m. s. näit. aupaugud kindral Bauerile jne.

Linna komandandi läbisaamine venelastega oli sellepärast siis ka sõbralikum kui rootslastega, kes sõdima kippusid.

Kogu piiramise aja olid linnavärvad kindluses lahti. Kaubavahetuski käis selle kaudu. Nii käis kaupmees Landting, kes pärast venelaste linna valdamist

Riigivanema külaskäik Rootsi kuningale 3.—6. sept. 1928.

Riigivanem hra J. Tõnisson ühes külaskäiguks määratud saatjatega. — Vasakult paremal härrad: Kirotar, Dr. Lepik, välisminister H. Rebane, riigivanem J. Tõnisson, admiral H. Salza, kindral G. Jonson, major A. Normak.

mahapõletada. Patkul annab esiteks loa 300 mehega väljatungida, võtab aga selle peale lõunat tagasi. Samuti keelatakse ka laevadele sadamas, kes venelasi pommitama kippusid, tulistamine ära. Venelaste poolt erilist aktiivsust üles ei näidatud. Küll teatavad mõned Vene allikad Tallinna pommitamisest. (Peetri päevaraamat kõneleb, et Venelased loonud ühe batarei ülesse mere juure ja „takistanud“ sellega vaenlaste laevadele kaldale ligineda, laskmisest ei kõnele). Aga see on äärmiselt kahtlane. Linna protokollides ja vastavates kaasaegsetes teadetes ei leidu selle kohta midagi. Rutenschiöld loeb otse üles juhused kui palju vene poolt on

bürgermeistriks määrati, venelastele viina ja muud kaupa müümas. Samuti saadab Bauer, kelle naine oli haigeks jäänud linnast arsti paluma.

Liivimaalastest ohvitseride ja Patkuli vastutulelikkus võimaldab arsti saatmise, hoolimata rootslaste protestist, kes kuidagi ei taha arusaada sarnase sõjapidamise mõttest. Isegi Rutenschiöldi nõuet, et keegi rootsi major arstiga kaasa läheks ei täideta.

Seega tõelikku linna piiramist ei olnudki. Ühendus Teliskopliga jäi lõpuni alale, sadamas liikusid laevad vabalt jne. Ainuke, mis teatud määral raskusi tegi, oli see, et kuna Ülemiste järv Sotovi pä-

ralejõudmisest saadik oli äralõigatud linnast, siis vesiveskid jäid seisma, kuid esialgselt aeti hobuse- ja käsiveskitega läbi. Jutud sellest, nagu oleks joogiveeks ja söögitegemiseks sunnitud vihma- ja koguni merevett tarvitama, on igatahes liialdatud. Nii siis oli nagu nüüdki ikkagi niipalju kaevusid, et hädalisemad tarbed rahuldust leidsid.

Muidugi oleks õnneliku väljasööstuga (retkega) arvestades võidud venelaste käest tagasi võtta Ülemiste veekaanali lähtimiskoha. Sellest tarbest said ka linnakodanikud aru. Peale veepuuduse kahtlustati venelasi, et nad veskioja vee, mis ühenduses oli linna peakaevuga, katkütõbiste laipadega ära reotavad. Linnakodanikud ja „alamrahvas“ toetasid ja olid valmis abi pakkuma väljasööstuks.

Patkuli vastuseismise peale hakati väga kahtlaste silmadega vaatama, kuna teada oli, et ta seisis venelastega kirjavahetuses. Esimest korda oli juba 24. aug. üks vene kapten parlamentaarina kirja Patkulile üle annud. See kirjavahetuse sisu jäi aga Patkuli enese teada. Ta ei avaldanud seda linnakodanikkudele, ega esialgselt rüütelkonnale, isegi ooberstidele mitte.

Ohvitseride keskel tekitas see suurt umbusaldust, isegi liivimaalaste juures.

8. sept. nõupidamisel, kust osa võtsid peale rae ja gildide esitajate ooberstid — parun Magnus Wilh. Nieroth, Bog. von der Pahlen, Rutenschiöld ja ooberst ning komendant Reh binder, kõneleb Nieroth õige teravaid sõnu Patkuli aadressil, eriti just salajase kirjavahetuse pärast ja kutsus linnakodanikke kaasaaitama nende 4 oobersti poolt ühiselt otsustatud väljasööstule, mööda minnes Patkulist.

Linnakodanikkude esitajad tahavad ikkagi veel ainult asekuuberneri Patkuli, kui riigi kõrgema ametniku heakskiitmisel asja ette võtta. Otsustatakse ühendusse astuda rüütelkonnaga.

10. sept. nõupidamistel, millest ka mustapeade vanem osa võtab, esineb Nieroth veel teravamalt Patkuli kohta. Samal õhtul on lossis Patkuli juures konvents, millest osa võtavad samad ohvitserid ja rüütelkonna esitajad. Patkul leiab Nierothi plaani täiesti lootusetu olevat ja ei anna luba. Pühalikult teatab Nieroth, et selles asjas siis ka süüdi tema ega teiste ohvitseride peale ei tohi langeda.

12. sept. esitab ka rüütelkond omalt poolt mingisuguse väljasööstu kava, mis

aga pooldamist ei leia. Need pealekäimised on ainult niipalju tagajärjekad, et Patkul korra lasebki käsu anda mustapeade väljasööstuks valmis olla, kuid lõpuks jätab ta asja ikkagi soiku.

Vahekord läheb kõige selle tõttu nii põnevaks, et Nieroth 20. sept. koosolekul raekojas avalikult nimetab Patkuli äraandjaks ja nõuab nõusolekut tema vangistamiseks. Ülemjuhatus pidid oma kätte võtma neli oobersti, kes pidi valitsema koostöös rüütelkonna ja magistradiga.

Kuna magistrat aga ikkagi kokkulepet nõudis linnakaitsmisel ja väljatungi korraldamiseks asekuuberneri, sõjanõukogu ja rüütelkonna vahel, ise tegelikku abi lubades, kuid Patkuli vangistamist mitte ei pooldades, otsustas Nieroth iseseisvalt tegutseda ja kutsus Rutenschiöldi ühes teiste Rootsist tulnud vägede ohvitseridega oma korterisse peale lõunat nõu pidama.

Seal esitab ta samad asjaolud ja käseb suusõnaliselt kui ka kirjalikult, et Rutenschiöld järgmisel päeval sõjanõukogu ja aadeli kokkutuleku ajaks tuleks Nierothi ja Rutenschiöldi korteri juure 500 mehega, et Patkuli vangistada. — Kuid järgmisel päeval, kui Rutenschiöld ilmubki kohale, käseb Nieroth rüütelkonna koosoleku maja juures mehed võimalikult tähelepanu äratamata tagasi minna. Rutenschiöld, üllatatud sarnasest äkilisest meele muutusest, teatab asjast muidugi Patkulile ja palub luba Nierothi vahi alla võtta, kuna see mitu korda on asekuuberneri „äraandjaks“ nimetanud. Patkul annab kõrvalepuikleva vastuse; ta andvat sellekohase käsu fiskaal Omler'ile (Drummer?)

Nierothi järsk meele muutus on seletatav samal päeval (21. sept.) sündinud rüütelkonna koosolekul vastuvõetud otsuse avarusel. — Rüütelkond otsustas märgukirjaga esineda asekuuberneri Patkuli ees, linna allaandmise küsimuse ülestõstmiseks, paludes luba ärareisida oma mõisatesse (see märgukiri jäi saatmata). Rüütelkonna meelsus ei olnud kuigi rootsisõbralik. Rootsi valitsuse mõisate reduktsioon ei lasknud valitsuse vahetust kuigi suure „pahena“ paista. Kuid siiski polnud teada üldine olukord, kuidas Vene poolt väljavaated, kuna teravasti väljaastuda võimalik polnud, sest linnakodanikud näitasid ennast Rootsi suhtes ikkagi võrdlemisi truualamilikult.

21. septembrist on dateeritud ka Baue-ri kiri rüütelkonnale. Nähtavasti sai rüütelkond, kelle hulka ka Nieroth kuulus, just neil päevil täpsema informatsiooni Patkulilt ühes Vene tsaari töotusega neid „vabastada Rootsi ikke alt“, nagu Peetri universaalis öeldud. Tsaari universaalis leidis rida kõige ilusamaid lubadusi rüütelkonna eesõiguste, vabaduste, puutumatu-uste jne. suhtes, mida Rootsi olevat kõige maailma teades vägistanud.

Kuid ka linnakodanikud lähevad juba rahutuks. 21. sept. pööravad nad Patkuli poole küsimusega, kas on abi väljaspoolt loota või mitte. Abi oodati tõesti. Kuid see kodanikkude kõhklema hakka-mine, kus kindlasti venesõbraline ele-ment, näit. juba mainitud Landting'i jne. näol, hakkas pead tõstma, andis Patku- lile näpunäite otsustavamaks tegutsemi- seks.

24. sept. koosolekul lossis, kust osa võtsid landraadid, kogu raad, gildi vane- mad ja mitmed teised kodanikkude esita- jad, Patkul esitab neile Peetri universaali (dat. 16. aug.) ja Menšikovi kirja (dat. 17. aug.).

See oli küllalt selge vastus.

Patkul teatas kül, et need eelmisel päeval kohale jõudnud, kuid näib kindel olevat, et isegi rüütelkond juba 21. sept. asjast teadis ja Peetri universaaligi tun- dis, sest ainult sealt võib võetud olla idee mõisatesse tagasi minna.

Patkulile olid need kirjad, kindlasti on teada seda Menšikovi kirja kohta, juba piiramise seisukorra algusest kätte jõud- nud. Et ta neid varem laiemalt ei tutvus- tanud, näit. rüütelkonnalegi, on seletatav kartusega, et kui asi sel moel kuidagi laialdasemalt tuttavaks saab, siis lahkhe- lide tekkides oleks rootsisõbraline ele- ment vastavad abinõud tarvitusele võt- nud. Alles siis, kui ka laiemates kihtides, kodanikkude juures jne. meeolelu kõi- kuma hakkab, julges ta asjaga välja tulla.

Iseloomulik, et ka Baueri kiri rüütel- konnale on dateeritud Harkus 21. sep- tembril, s. o. ajal, kus hõõrumised linnas kujunesid Patkulile hädaohtlikuks.

Niisugune üheaegsus on seletatav muidugi hea läbikäimisega piiratute ja pii- rajate vahel.

Ettepanud kirjades oli niipalju häid lubadusi ja väljavaateid antud eriti rüü- telkonnale ja kaasalisatud mustriks isegi Pärnu kapitulatsiooni tekst, nii et üldise

Admiral C. A. Ehrensvärd.

Kuninga sõjalise staabi ülem.

Vabaduse Risti I liigi 1. järgu kavaler.

rüütelkonna meelsusega arvestades, olid ette näha edaspidised sammud.

Vahepeal näib olevat juba sõjariistade rahu sõlmitud — tegelikult nii kui nii õi- get lahingukorda ei olnudki — ja rüütel- kond on ka iseseisvalt läbirääkimisse as- tunud Baueriga, kui siis viimaks 26. sep- tembril ette võetakse linnas kolm koos- olekut allaandmise küsimuse harutami- seks.

Sõjanõukogu koosolekul nõuab Ru- tenschiöld linna edaspidist kaitsemist, näidates, et kuigi katk väga suurt hävi- tustööd teinud, siiski jatkuvat mehi sar- nase kindluse kaitseks. Rutenschiöld tea- tab, et peale rootslaste olevat osa liivi- maalasigi samal seisukohal asunud.

Rüütelkonna üldise meelsusega ar- vestades, ei ole imestada, et kui Ruten- schiöld nende koosolekul, kus parajasti tsaari universaal oli ette loetud, oma sei- sukohta hakkas kaitsema, siis Liivi rüüt- lid ta vastu lihtsalt tegelikult said ja kä- sitsi kallale tungisid, isegi ta mõõgarih- mad puruks rebides. Suuremast häda- ohusust pääsis ta ainult Patkuli abil.

Ainult linnakodanikud kõhklevad veel. Rae koosolekul sünnitab eriti peavalu rootslaste vastolu rüütelkonnaga. Kaa- lutakse ka linna kaitsemise võimalusi, kuid ka siin jõuab viimaks venesõbraline

element võidule, eriti kui Patkuli poolt teade tuuakse, et sõjanõukogu kaaludes linna kaitsemise võimalusi, on selgusele jõudnud, et sellel liiga vähe mõistust olevat, kes lootvat veelgi vastupanna. See-ga jõuavad kõik kolm koosolekut ühisele otsusele, olgugi et Rootsist abi tulek sugugi lootusetu ei olnud.

27. sept. olidki garnisonil, rüütelkonnal ja linnal kapitulatsiooni punktid valmis.

28. septembril olid läbirääkimised Harkus, millest aga Patkul, kes vahepeal haigeks oli jäänud, enam osa ei saanud võtta, samuti nagu kapitulatsiooni allakirjutamisestki, mis 29. septembril toimus.

Eelmisest on arusaadav, et Tallinna garnisoni kapitulatsioon on Rootsi huvivid vähem silmas peetud, kui näit. Riia garnisoni allaandmise tingimistes.

Pärnu kapitulatsiooni eeskujul nõuab Patkul küll enesele vaba äramineku võimaluse, kuid näeb ette ka õiguse, kui ta tahab Liivimaale jääda.

Ei olnud veel kindel, et maa sellega lõpulikult Vene alla jääb, mitte usk niipalju vene sõjariistade õnnesse ei kutsunud välja kapitulatsiooni, kui need lubadused ja head väljavaated, mis sellega avanesid. Ei olnud sugugi veel ettenäha, kas Kaarli ja Peetri kokkupuutudes liiakse lahing Poltava või venelaste kuri-kuulsa Narva eeskujul.

Rüütelkond püüdis mõlemat võimalust ettenäha. Omapärane on rüütelkonna kapitulatsiooni 14 punkt, mis nõudleb ju-

huseks, kui maa langeks Rootsi alla tagasi või mõne teise valitsuse kätte, et siis tsaar need õigused ja eesõigused, mida ta kapitulatsiooniga annud ühes kindlustaks.

Sellega püüab rüütelkond saada Venet omale vahetalitajaks Rootsi riigi vastu, kes siis pidi rüütelkonnale näit. ka need mõisad, mis olid rootsi valitsuse poolt re- duteeritud ja nüüd Vene poolt tagasi lu- batud mõisnikkudele, rootslaste käest, maa Rootsile tagasisaamise korral, rüüt- litele tagasitingima.

Selle omapärase retensiooni suhtes asus küll Bauer õige reserveerivale seisukohale, kuid üldiselt oli rüütelkond oma ihades esialgselt täiesti rahuldatud. Maa tegeliku Vene alla langemisega tõuseb ka vene õue juures uus tegur, mis ka Vene ligemate aastate politikat hakkab mõjus- tama, s. o. Liivi rüütelkond.

Oma kättesaadud eesõiguste kindlus- tamiseks nägid nad Vene alla jäämises küllalt nii suurt väärtust, et üksikult ja hulgaviisi hakkavad Vene teenistusse as- tuma. Vene sõjaväes teenides on nad mitmeti oskanud kasulikud olla.

Kogusummas lõikasid üksikud tegela- sed head saaki, nagu terve rüütelkondki. Ainult Tallinna suhtes suure vaeva nä- gija D. F. Patkul ei saanud oma töövilja maitsta. Ta suri kohe peale kapitulat- siooni, arvatavasti katku.

Kuulujutud kõnelevad Rutenschiöldi teatel, et ta ennast ise olevat ära kihvti- tanud kartuses, et venelased ta välja an- navad Rootsi valitsusele.

Näitlik ülesanne luurpatrulli teenistuse alal.

Lahendatud pataljoni ülemate kursustel 1928.

I. ÕPPEÜLESANNE.

Teem.

Luurpatrulli teenistus J. E. II, §§ 35—59.

Eesmärk ja aine ulatus.

Konkreetse näite demonstreerimisega maastikul anda luurpatrulli teenistusest täielik pilt. Läbi võtta: luurpatrulliülema olukorra selgitamine, olukorra hinne, otsus ja korraldused luure lähtekohal. Piilkonna vanemate korraldusel seal- samas. Piilkondade ja patrulli südamikuliikumine. Side ja teadete edasisaatmise

kord. Patrulliosade tegevus kokkupuutu- misel vaenlasega.

Kellega ülesanne lahendada.

Ülesanne lahendada reameestega, kes noorsõduritena piilkonna teenistuse on läbi läinud. Reameeste kava järele on see luure alal esimene teem.

Täitmise üldtingimusi.

Ülesanne lahendada päeval, võrdle- misi kinnisel maastikul.

Sõjalise kasvatuse moment.

Harva annab luure olukorrast täieliku selguse. Sellele vaatamata sisendada

meeskonnale teadmine, et ka selgusetal olukorras tuleb tegutseda julgelt, aktiivselt ja kiiresti; ainult sarnane tegevus annab luurel tagajärgi. Jõudude ülekaal ei ole luurel alati tähtis.

Õppevahendid.

Meeskond täielikus lahingrakmes — 3 binoklit, 4 komplekti signaallippe, vile, kaart, välikirjavahetuse plokk ja pliiatsid — rühmilil, rühmavanemal ja igal jaoulemal; kärsti k. k. peale ja 10 paakpadrunit iga püssi peale.

Kogumispunkt.

Pärnu maanteel Järve alevi kohal kell 1430

Aeg.

Õppuse läbiviimine 3 tundi.

Üldolukord.

(Kaart 1:25.000.)

Vastane tungib Tallinna peale lõunast. Tema avangardid peale 40 km rännakut jõudsid 23. V kell 1000 Nõmme küla Tammi jaama juonele. Meie 10. rüg. sai käsu kinni suluda vastasele tee Tallinna peale ja 23. V kella 1800-ks kõrg. 19,3 Suklema, Nõmme linna lõuna serv, Mustamäe as. joonel organiseerida vastupanu positsioon.

10. rüg. poolt saadetud ratsaluure sat-
tus 23. V kell 1300 Tammetalu, Männi-
küla jaama juonele vastase jalaväe luure
tule alla.

Eriolukord.

10. rügil määras Raudalu ja Valdeki teede suunade kaitseks Kalevi pataljoni, kes Koplast raudteel kohale tuuakse ja 23. V kl. 1530 Järve jaamas maha laadib. Kalevi patül, saades oma käsutusse 2 veoautot, saatis nendega kiiresti kohale 2 jalaväe rühma, ülesandega, enne pataljoni kohalejõudmist toimetada Raudalu ja Valdeki teede suunade luurel. Rühmad jõudsid kohale Pärnu maanteel Järve jaama juonele 23. V kell 1430.

Kalevi patüli käsk luurpatrulli nr. 1 ülemale.

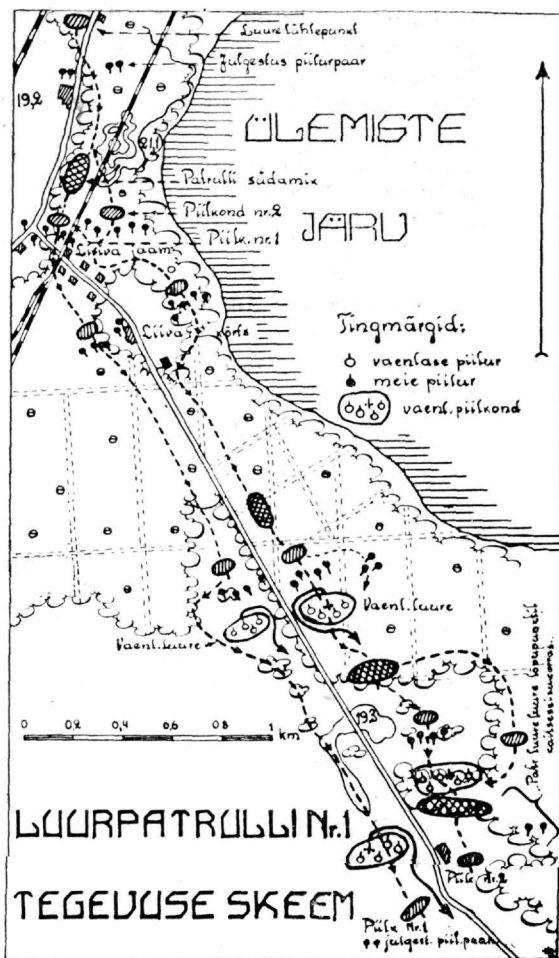
(Suusõnaline.)

Aeg: 23. V kell 1330.

Koht: Koplis.

Kaart: 1:25.000. Tallinna ümbrus.

1. Teated vastasest (v. üldolukord).
2. Teated oma vägedest (v. üld- ja eriolukord), maastikust (v. kaart), pataljoni ülesanne (v. eriolukord).
3. Meist paremal Valdeki tee ja Tallinna-Pärnu kitsarööpliraudteel

se raudtee suunas läheb välja meie pataljoni luurpatrull nr. 2 ülesandega läbi vaadata Falki majade, Suklema Kirsberg-Maximi talude raioonid. Meist vasakul Järveküla raioonis Tallinna 1-se kaitseliidu maleva osad. Meie ees Valdeki tee suunas 10. rüg. ratsaluure osad.

4. Luurpatrull nr. 1 luurata Raudalu mnt. suun, läbi vaadata Liiva v. kõrtsi, kõrg. 19,3, Raudalu talu, Raudalu v. kõrtsi raioonid ülesandega: takistada vastase luure tegevust, tehes kindlaks 1) kui kaugele on vastase avangardi osad välja jõudnud, 2) missugused kohalikud esemed nad on oma alla võtnud, 3) Raudalu v. kõrtsi juonele jõudes peatuda, organiseerides valve vastase järele. Pataljoni esiosade kohale jõudmisega Raudalu v. kõrtsi juure, patrullil koonduda kõrg. 19,3 juure.
5. Tähtajalised teated saata, kui pat-

rull on möödunud kõrg. 19,3 joone ja jõudnud R a u d a l u v. kõrtsi joonele.

6. Kuni kella 1530 teated saata Järve jaama. Kell 1545 astub pataljon välja Järve jaamast, liikudes Raudalu mnt. mööda kõrgustikule 19,3, kuhu hilisemad teated saata. Mina liigun pataljoni juures. Kohale jõudes minu K. P. kõrg. 19,3.
7. Teie käsutusse annan 2 pioneeri ja 2 jalgratturit.
8. Salasõnad.
9. Õige kella-aeg.

II. A. TÖÖKAVA.

Ajajaotus.

1. Informatsioon, õppuse eesmärgi ja olukorra selgitamine.	5 mn.
2. Patrulliülema olukorra hinne ja otsus.	10 „
3. Patrulliülema korraldused luure lähtepunktil.	15 „
4. Piilkonnvanemate korraldus samas.	15 „
5. Luurpatrulli teenistuse läbiviimine.	95 „
6. Patrulli tegevus luure lõpupunktil.	15 „
7. Õppuse läbiarutamine täitjatega.	10 „
8. Õppuse läbiarutamine patülidega.	15 „

Kokku 180 mn.

Meeskonna asetus.

Õppus algab luure lähtepunktil. Meeskond patrulliülema juure varjulisse kohta koondatud. Välja pandud julgestus piilurpaarid.

B. ÕPPUSE LÜHIKENE KONSPEKT.

M ä r k u s: Et õppus algab luure lähtepunktil, kuhu meeskond autoga kohale toodi, siis jääb käesolevast õppusest välja see osa, mis sünnib enne luurelähtekohale jõudmist, nimelt: 1) luurpatrulli moodustamine; 2) meeskonna, tema relvastuse ja õppeabinõude kontroll; 3) korraldused luurelähtekohale liikumiseks ja selleks julgestuspilurite väljasaatmine.

Informatsioon.

Kell on praegu täpselt. Meie kujutame endast Kalevi pataljonist autoga siia välja saadetud luurpatrull nr. 1. Meie asume praegu

Õppuse eesmärk.

Meie tänase õppuse eesmärgiks on demonstreerida maastikul luurpatrulli tegevust, alates momendist, kus patrull on jõudnud luure lähtekohale. Iseloomult tänane tegevus kujutab endast antud suuna luuret.

Olukord ja pataljoni ülesanne.
(Vaata üld- ja eriolukord.)

Luurpatrulli nr. 1 ülesanne.
(Vaat. patüli käsk.)

Olukorra hinne. Ülesanne.

Luurpatrull nr. 1 ülesanne on luurata R a u d a l u maantee suun, läbi vaadata L i i v a v. kõrtsi, kõrg. 19,3, ja Raudalu talude raioon, ülesandega: takistada vastase luuretegevust, tehes kindlaks kui kaugele on vaenlase avangardi osad jõudnud, missugused kohalikud esemed ja kui suurte jõududega oma alla võtnud; peatuda Raudalu v. kõrtsi joonel. Ülesande täitmiseks aega ei ole määratud. Pataljon astub välja J ä r v e jaamast kell 1545 ja jõuab kõrg. 19,3 joonele kell 1630. Et pataljoni tegevust mitte takistada, peab patrull 2 tunni pärast kõrg. 19,3 joonest üle minema, see tähendab, luure peab sündima kiires tempos.

Oma jõud.

Ülesande täitmiseks minu kasutada 1 rühm, s. o. 36 tääki, 2 k. k., 2 pioneeri, sideks seljatagusega 2 jalgratturit. Et pataljon meile järele liigub, see kergendab temaga sidepidamist. Mehed on autoga kohale toodud, seepärast täiesti värsked.

Vastane.

Vastase avangardi osad jõudsid peale pikemat rännakut täna kell 1000 Nõmme külla (Raudalu mnt. ääres 15 km T a l l i n n a s t), kus nad nähtavasti peatuvad. Tema jalaväe luure on liikumist T a l l i n n a suunas jatkanud ja kell 1300 on teda T a m m e t a l u joonel (13 km T a l l i n n a s t R a u d a l u mnt. mööda) nähtud meie ratsaluure poolt. Vastase jõudude suuruse kohta puuduvad meil teated.

Maastik.

Maastik on suurelt osalt metsane üksikute lagedamate kohtadega, järelikult meie liikumine maskeeritud, kuid luure tegevus raske, nõuab palju jõudu. Maastik on terves ulatuses kuiv, liivase pinna. Takistusi maastik ei esilda.

Otsus.

Kuni Raudalu mnt. kitsaroopalise raudtee ülesõidu kohani luuret toimetada ai-

nult vasakul pool teed; nimetatud kohast alates — mõlemil pool teed. Raskemate kohtade läbivaatamisel välja saata abi-piilkonnad, et luurpatrulli tööd kiirendada.

Raudalu v. kõrtsi joonel peatudes võtta lähemad metsasihid oma alla.

Patrulliülema korraldused luure lähtekohal.

1. 1. k. k. jagu — piilkond nr. 1, piilkonna vanem-jaoül. Piilkond nr. 1 on suuniv, suuna pidada Raudalu mnt. järele. Piilkonnal alata liikumist vasakulpool Pärnu mnt.

Kitsaroopalise raudtee ja Raudalu mnt. ülesõidu kohalt minna paremale poole maanteed, vaadata läbi Liiva kõrtsi juures parempool maanteed asuvad majad ja kõrts. Edasi vaadata läbi metsa riba paremalpool maanteed. Jõudes välja Raudalu v. k. joonele, jääda peatuma, võttes oma alla kõrtsist 300 m läänes asuv metsa siht, korraldades vaatlus vastase järele.

2. 2. l. jaoül. ühes 9 mehega määran piilkonda nr. 2. Piilkonnal liikuda läbi metsa üle kõrg. 21,1, vaadata läbi majad, mis Raudalu mnt. vasakul 200 m põhjapool Liiva v. kõrtsi, edasi vaadata läbi mets vasakulpool maanteed, kõrg. 19,3, Raudalu talu ja Raudalu v. kõrts. Viimase eseme joonel jääda peatuma, võttes oma alla kõrts ja organiseerida vaatlus vastase järele.

Piilkonnal nr. 2 on liikumist koordineerida ja sidet pidada piilkond nr. 1-ga.

3. Ülejäänud meeskond jääb piilkonna südamikku rühmavanema juhatusel.

Südamikul liikuda piilkond nr. 1 järele. Rühmavanemal südamikust määrata sideks piilkond nr. 1-ga sidepostid ja seljataguse julgestuseks piilurpaar, kes liigub südamiku järele 100—150 m kaugusel.

4. Rühmavanemal määrata 1 paar sidevaatlejaid, südamiku algesse, kes jälgiksid leppemärkide edasiandmist piilkond nr. 1-st ja 1 sidevaatleja südamiku lõppu, kes vastu võtaks signaalid seljatagusest

piilurpaarilt. Iga piilkonna vanemal määrata signaalide vastuvõtmiseks sidevaatleja.

5. Edasiliikumiseks, seisuks, kogumiseks, tähelepanuks signaalid j. määrust. I järele.

Vilesignaalid: edasi — üks pikk vile, seis — 2 lühikest vilet. Vastane märgatud — ülestõstetud lipuga (käega) kahelepoole viibata; sama signaal vilega — 3 lühikest vilet. Ootamata kokkupõrkest vastasega teatada püssipauguga.

6. Kinnise maastiku tõttu on sidepidamine raske, mispärast sideküsimusele erilist tähelepanu pöörata.

7. Läbilask..... Vastuhüüd.....

Märkus: Patrulliülema korraldustele järgnevad piilkonnavanemate ja rühmavanema korraldused, meeskonna kontrollimine signaalide tundmises, õppevahendite kontroll jne.

Patrulli liikumise algus.

On kõik korraldused piilkonnavanemate poolt tehtud, annab patrulliülem korralduse: 1) piilkondadel välja astuda; 2) julgestus-piilurpaarid ära kutsuda.

Patrulli tegevus kokkupuutumisel vastase luureosadega.

Puutudes kokku vaenlasega, piilkond annab sellest teada patrulliülemale, kes otsustab, kas piilkond ise likvideerib vastase, või saadetakse lisapiilkond appi.

Kui saadetakse välja lisapiilkond, siis antakse temale täpne ülesanne. Praktiseeritakse teadete edasisaatmist jalgratturitega.

Patrull luure lõpupunktil.

Patrulli südamik asub kaitseseisukorras Raudalu v. kõrtsi joonele. Eelpiilkonnad on paremad V. P. alla võtnud ja jätkavad vaatlust vastase järele.

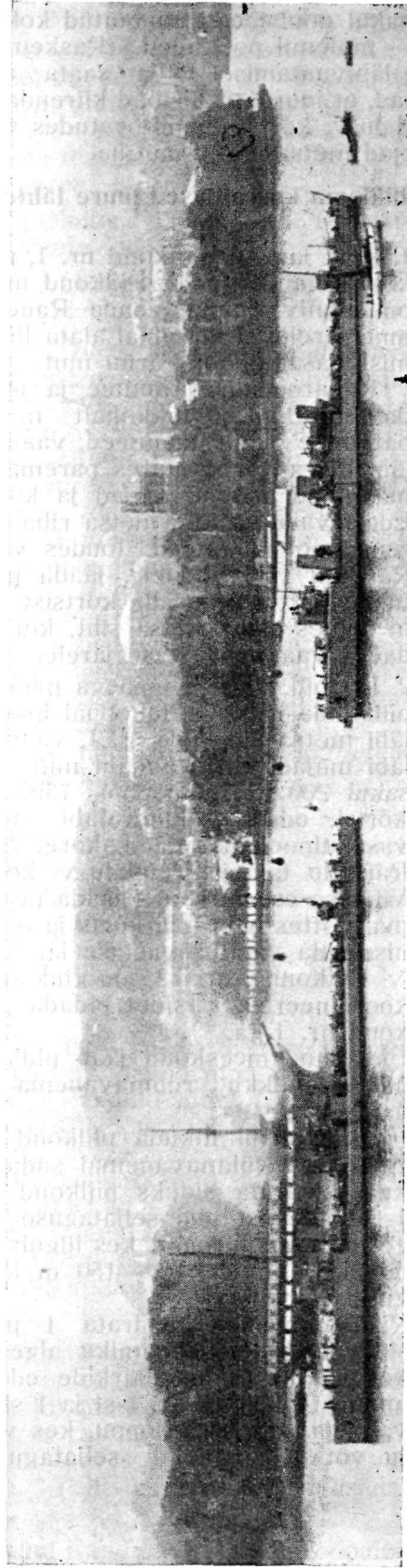
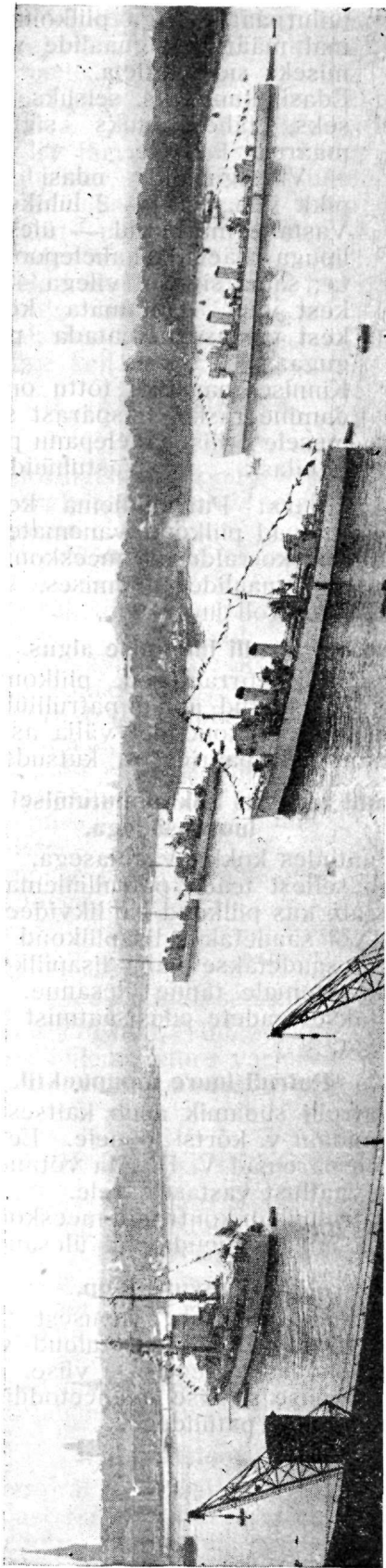
Patrulliülem kontrollib meeskonna asetust ja annab täiendavaid ülesandeid.

Tegevuse lõpp.

Patrulliülem teeb õppusest lühikese kokkuvõtte, selgitab ettetulnud vigu ja otstarbekohaseid tegevuse viise. Lõpuks sama õppuse sisulise ja meetodilise külje läbiarutamine patülidega.

mp.

M. r. „Lennuk“ ja „Vambola“ Stokholmi reidil 4. ja 5. sept. 1928.

Külaliste puhul Rootsi sõjalaevad lipuehtes.

Miiniristlejad „LENNUK“ ja „VAMBOLA“ Riigivanema külaskäigu puhul Rootsi kuningale

3.—6. sept. 1928.

3. septembril kell 1700 paiku ankurdu-
sid miiniristlejad „Lennuk“ ja „Vambola“
vanasadama sissekäigu kohale Riigiva-
nema ja tema saatkonna vastuvõttuks
laevade pardale.

Varstigi ilmus nähtavale mootorpaat
Riigivanema vimpliga. Laevadel rivis-
tusid meeskonnad. Riigivanem astub li-

ristlejat ja ranna-soomuslaev. Viimane
saluteeris Riigivanema lipule 21 pauguga.
Meeskonnad olid mõlematel laevastik-
kudel rivistatud.

Ühes kiilveeriivis (ees Rootsi miini-
ristlejad nr. 11 ja 12, siis mr. „Lennuk“ ja
„Vambola“ ja Rootsi ranna-soomuslaev)
kestis sõit skäärides üle 5 tunni, enne kui

Diplomaatilise korpuse esindajaid Riigivanemat saatmas Tallinna sadamas 3. sept. 1928.

pulaeva, s. o. mr. „Lennuki“ lippudega
ehitud treppist üless. Temale raportee-
rivad laeva komando ja vahi-ohvitser.
Samal momendil kerkib ka grootmastil
Riigivanema lipp. Kohe peale ohvitse-
ride ja meeskonna tervitamisest Riigiva-
nema poolt, lahkusid laevad ankrult.
Laevastiku saatis t.-p. „Sulev“.

Riigivanem asus komando-sillale, kus
temale laevade kohta seletusi andis Me-
rejõudude Juhataja kontr-admiral Salza.

Peale lipu allalaskmise lahkus Riigi-
vanem sillalt, et õhtut süüa koos ohvit-
serkonnaga ühiskajutis.

Möödus 11 tundi, kui silmapiirile il-
mus Rootsi rand. Varstigi tuli nähtavale,
meile vastu saadetud, kaks Rootsi miini-

laevastikud Stockholmi jõudsid. Vahe-
peal saluteeris Rootsi rannakindlus, kus
oli ülesrivistatud ka aukompanii mere-
väelasi, Riigivanema lipule. Sellele mr.
„Lennuk“ saluteeris Rootsi lipule ja
sama rannakindlus vastas saludiga Eesti
lipule. Stockholmis saluteeris vana ran-
nakindlus Riigivanema lipule. Laevad
ankurdusid ja vastasid Rootsi lipule, mille
peale kindlus vastas Eesti lippule. Rootsi
sõjalaevadel tõsteti lipuehted üless.

Varsti peale ankrule jäämist puhuvad
kornistid laeval erakorralist rivi. On
saabumas Rootsi kuningas, mida tõenda-
vad 21 pauku laevadest ja kindlusest.
Lähenebki Rootsi kuningas ajaloolises
Vikingi paadis „Vasaordenil“ „Lennuki“

Rootsi konsul hra Reuterskjöld Tallinna sadamas 3. sept. 1928. soovib Riigivanemale hääd teed.

poole. Vaikivad saluudid. Rootsi kuningas astub mr. „Lennuki“ pardale, temale vastu astub Riigivanem, raporteerivad laeva komander ja vahi-ohvitser. Peale vastastikku tervitamist tutvustavad riigijuhid omi saatkondi. Rootsi kuningas tervitas ka mr. „Lennuki“ meeskonda.

Rootsi kuningas lahkub laevast koos Riigivanemaga. Jällegi kõlavad võimsad saluudid kogu laevadest ja rannakindlustest. Riigivanema lipp lastakse pikka-mööda alla.

Sama õhtul, s. o. 4. septembril korraldas Rootsi mereväe ohvitserkond lõuna Eesti mereväe ohvitseridele. Laevadest käidi vastastikku visiitidega ja 5. sept. korraldas Rootsi rannasoomuslaeva ühiskajut Eesti ohvitseridele lõuna.

Samal päeval mängisid Eesti ja Rootsi laevastikkude jalgpalli-meeskonnad. Võitjaks tuli Eesti 3:2, saades ka võitja meeskonnale väljapandud hõbekarika.

5. sept. õhtul kell 2130 saabus Riigivanem tagasi mr. „Lennukile“ ja kell 2300 tõtsid laevad ankrud lahkumiseks Stockholmi reidilt. Riigivanem ühes saatkonnaga viibis veel kaua komandosillal ja vaatlesid Rootsi ilust randa. Skääridest läbisõidul paistis kuu, mis maastiku eriti huvitavaks tegi.

6. sept. kell 1600 saabusid mr. „Lennuk“ ja „Vambola“ Tallinna reidile tagasi. Riigivanem lahkus laevast. Lipu allalaskmisel saluteeris mr. „Lennuk“. Mr. „Vambolast“ möödudes kõlas viimase meeskonnalt võimas kuuekordne „elagu“ Riigivanemale. V. P.

Sõjaväe mobilisatsiooni plaan käesoleva sajangu alul.

Kõik mobilisatsioonilised ettevalmistused ja sellesse puutuvad juhendid on kõigil aegadel kuulunud kaitsevägede salajasemate toimingute hulka. Need tööd toimuvad pikkade aastate kestel kaitsevägede juhatuste ajude salajasemates soppides, kõik dokumendid ja kirjavaheetus rändavad täiesti salajastena pealekirjutisega „mobilisatsiooni alal“ ja kannavad ümbrikkude tagakülgedel viite või rohkem pitsereid. Tööde vaheaegadel hoiudvad kõik mobilisatsioonisse puutuvad paberid ja aktid raudkapides ja pitsereid laegastes. Mitteasjaomasel on õigustatud signema arvamine, et kaitsevägejuhatuses mobilisatsiooni alal üldse ei tehta midagi. Sarnane aastakümneid vältav vaikus takistab kõrvalviibijail hankida andmeid otsustamiseks, mil määral ja kuidas ühes või teises kaitseväs

valmistatakse ette mobilisatsiooni. Mobilisatsiooniliste ettevalmistuste eest langetab liniku ainult sõda, kus mobilisatsioon juba teostub. Samu andmeid, ainult piiratud määral ja suurte pingutuste tulemusena, pakuvad plaanide kontrollimiseks korraldatavad katsed. Mõlemil puhul on siiski andmed ettevalmistamise viisi ja käigu korraldustes katkelised ja puudulikud, sest juhendid jäävad sealjuures ikkagi saladusse. Sõja korral siski evime*) täielikuma pildi võidetud poole arvel, kelle kapituleerimine toob enesega kaasa paratamatu muude saladuste eest kangide ja pitserite murdmisega ka mobilisatsiooniliste arhiivide ning dokumentide avalikuse ette toomise.

Neil põhjuseil on seni mobilisatsiooni

*) Omandame.

küsimusi väga harvadel juhudel käsitud sõjateaduslikes kirjanduses.

Sellega on osalt seletatav nähe, et mobilisatsioonilised küsimused kaitseväes pole olnud kuigi populaarsed samal ajal, kui mobilisatsioon ise on tunnustatud juba aastakümneid.

Saksa sõjaväes olid mobilisatsioonilised ettevalmistustööd korraldatud eeskujulikult ja viimistletud, sest oli ju Saksa-maa mobilisatsiooni hälliks. Hästi ettevalmistatud mobilisatsiooni vili avaldus 1870./71. a. sõjas tõestades sõjaväe juhatuse sammude õigust ja õhutades küsimuse sügavamale analüüsimisele temast veel suuremate hüvede ammutamiseks.

Teised riigid kopeerisid Saksa korraldusi niivõrt, kui niivõrt mobilisatsioonilised saavutused üldse kättesaadavad olivad. Üldiselt sammutakse üht ja sama rada, ainult mõnede olukorrast tingitud erinevustega. Mobilisatsiooniliste ettevalmistuste ulatus ja sügavus olenes tuntuval määral sellest, kui niivõrt ja kui sügavalt oldi ühes või teises sõjaväes jõutud veendumusele nende tarvilikkuses.

Käesolevate ridade kirjutajal on käsitada andmed Saksa ja Vene mobilisatsioonilistest ettevalmistustest sajangu alul. Nende põhjal läbilõike esitamise loen õigustatuks, kui mõneski osas huvipakkuva kaasajale.

Mobilisatsiooni kujutleti mehhanismina, mis alustus vajutamise ühele ainsale keskasutuses peituvale nupule mobilisatsiooni käsu näol. Sarnasena tõestus tema ka rahuageistel katsetel ja sõdade alates.

Igasuguse mehhanismi tema arvutete rataste ja rataste koostööstatud tegevuse saavutamise nõuab peent, täpset ja hoolikat kalkuleerimist ja ettevalmistamist.

Kaitseväe mobilisatsioon temast osavõtivate rohkearvuliste ruumis laiali asuvate, kuid sealjuures ühteteist tihedalt riivavate, asutuste ning isikutega, omalt iseloomult eelistades väga suurt kiirust, nõuab tõesti konstruktsioonilist keerulisemale mehhanismile sarnanevat ettevalmistustega saavutatud täpsustamist ja kooskõlastust. On kord mehhanism konstrueeritud, katsetel proovitud ja nende kogemuste põhjal viimistletud, siis tõesti tarvib tema käima panemiseks juhul ainult vajutada nupule ning vahetevahel ainult leida ja kõrvaldada juhtuvaid rikeid. Loov töö aga on lõppenud mehhanismi konstrueerimisega.

Sarnane on ka mobilisatsioon. Mobilisatsiooni teostamine on mehhaniline

toiming. On mobilisatsiooni käsk laiali läinud, siis pole enam aega ega ka võimalusi kalkulatsioonideks ega ka tema käigu pidurdamiseks. Loov osa kogu mobilisatsiooni töös on tema ettevalmistamine aastate ja võib olla isegi aastakümnete kestel kuni mobilisatsiooni väljakuulutamise momendini. Mobilisatsiooni ettevalmistava ajajärgu tööde põhjalikkusest ja täiusest oleneb täiel määral mobilisatsiooni kordaminek tema teostamise perioodil.

Mobilisatsiooni ettevalmistustööd jagunevad:

- Vaadeldavale riigivõime elemendile laskuvate mobilisatsiooniliste ülesannete detailne läbitöötamine;
- tema mobiliseerimise alal kaalutlusteks ja arvestusteks vajanevate statistiliste ja olukorraste puutuvate andmete kogumine;
- tema mobilisatsiooni plaani kokkuseadmine;
- tema mobilisatsiooni plaani pidamine.

Esimest liiki mobilisatsiooni ettevalmistavate tööde tumiks on — selgitada detailselt kõik elemendi tööd ja toimingud, mis tuleksid täita mobilisatsiooni väljakuulutamise momendist alates ja ka enne seda — mobilisatsiooni kestel. Siin ei tarvitse veel arvestada ei aega, ei järjekorda, ei tööjõudu, ega ka materjalide vajadust. Vaid nõuetav on kokku seadida lihtsalt elemendi mobiliseerimiseks vajanevate tööde ja toimingute loetelu.

Ainukene ja ka ülitähtis nõue selles töös on — toimingute loetelu täius. Ükski, ka väikseim toiming, ei tohi jääda vahele, ettenägematuks. Vigu kanduks progressiivselt edasi kõigile järgnevatele töödele, olgu see materjalide, jõudude või aja arvestamises, ja mõjub halvavalt kogu plaanile. Kuid samal ajal peab väitma, et mobilisatsioonilised tööd on üksteisega niivõrt loogilises rippuvuses, et ettevalmistamise ajal on peaaegu raske ühte või teist nendest unustada.

Tööde nimestikust kujuneb mustand hiljemalt kokkuseatavale mobilisatsiooni plaani seletuskirjale. Tööde nimestiku kokkuseadmisel on juhendiks või koospeatiks mobilisatsiooni juhatuskiri, mille najal ilmuvad vaadeldava elemendi mobiliseerimiseks vajanevad tööd plaani kokkuseadja tähelepanu ringi ja kantakse nimestikku. Teda kannab plaani kokkuseadja alaliselt omas mõttes ja asjasse süvenedes, tema kallal juureldes kannab sinna ikka ja ikka uusi töid või tõmbab

liigseks osutujaid maha. Vorm on vaba, kuid tarbekohased oleksid temas järgnevad lahtrid — järjekorra number, töö nimetus ja viimaks lahter, kuhu hiljem märgitaks töö täitja nimi, aeg jne.

Tööde nimestiku kokkuseadmine on nagu ülesande ülesseadmine.

On töde nimestik valmis, või vähemalt tarvineb tema põhjal alata juba järgmise liigi ettevalmistavaid töid, siis kirjutatakse iga töö nimetuse juure — kes, millal ja kus täidab ning kõik muud sellesse töösse puutuvad otsused ja märkmed.

Sel teel on järgnevale tööle kokkuseatud konspekt, ülesanne ülesseatud ja piiratud. Igas töös evib konspekt — kava suure tähtsuse. Sama ka siin. Sellest hoolimata mööduvad mobilisatsiooni juhatuskirjad tööde nimestiku kokkuseadmisest vaikivalt. See töö süstemaatilisuse mõttes tähtis etapp on jäetud täielikult töötaja oma leidlikusele ja otsustamisele. Ametliku mobilisatsiooni plaani juures teda ei nõuta.

Teise liigi töödeks on andmete ja teadete kogumine olukorra ja mobilisatsiooni teostamise tingimuste igakülgeks uurimiseks. Mobilisatsiooni plaani kokkuseadmiseks vajaneb suur hulk statistilisi ja muid andmeid. Siia kuuluvad kõik andmed, mis vajanevad mobilisatsiooni plaani lisade kokkuseadmiseks ja ka mobilisatsiooni teostamise momendiks kujuneva olukorra koige tõenäolikum kujutus ja selle hinnang, mille põhjal siis vastavalt mobilisatsiooni plaanile variantide näol nõuetav paenduvus antakse.

Põhinõueteks selles töös on — täius, süstematilisus ja täpsus. Täius selleks, et kogutud andmed oleksid küllalised mobilisatsiooni ettevalmistamiseks. Andmete puudulikkus mõjutab mobilisatsiooni plaani ebatäpsused. Järgneva töö juures avalduvad puudulikkused andmetes sunnivad täiendavatele andmete kogumistele, mis kallutab töötaja kõrvale omast kavast, riisudes usu ka teiste andmete tõelikkusse ning tekitades vigu kõigis kalkulatsioonides.

Süstematilisus on täiuse järeldus. Mobilisatsiooni plaani kokkuseadmiseks tarvinev materjal on rohke ja mitmekesine, mida süstematiseerimatult on üliiraske tarbekohaselt käsitada plaani kokkuseadmisel, missugune töö ise nõuab äärmist süstematilisust. Mobilisatsiooni plaan ise ongi õieti kindlasse süsteemi asetatud elemendi mobiliseerimiseks vajanev materjalid, aeg, töötäitjad jne.

Vähem tähtis pole ka täpsus andmetes. Kõik, mis alistub arvestamisele, tuleb teha täpselt. Mida aga võimatu täpselt arvestada, sellel tulevad leida kõiku vuse piirid, seadused. Kõigile andmetele tuleb juure märkida nende täpsuse aste ja usaldatavus, mis hiljem plaani kokkuseadmisel ja teostamisel on hädatarvilikud. Andmete usaldatavuse astme määramise võimaldavad korduvat katsetel saavutatud tulemused, nendesse ja kogu võimaliku olukorrassa süvenemine ja kriitika.

Süsteemi asetatud statistilistest andmetest kujunduvad mobilisatsiooni plaani lisadena esinevad tabelid, avatlused, skeemid ja juhendid.

Kahe seni vaadeldud analüüsi ilmet kandva töö tuletiseks kujuneb mobilisatsiooni plaani kokkuseadmine, see on — mobilisatsiooni tööde jaotus aja, töötäitjate, koha ja vahendite järele.

Mobilisatsiooni tunneb sõjakunsti ajalugu juba ammu, kuid plaani mõiste ja tema tarvidus on rajanud omale teed väga visalt. Selge oli, et igal iseseisval väeosal ja asutusel pidi olema mobilisatsiooni plaan; kuid et ka väeosade allüksused vajaksid mobilisatsiooni plaane, see oli väga visalt taibatav. *Kompanii* suhtes, näiteks, arvati nagu iseenesest mõistetavalt — tema on niivõrt väike, et tema mobilisatsioonilised tööd on alati üle vaadatavad ning seepärast tema ei vaja ka iseseisvat plaani oma mobilisatsiooni läbiviimiseks. Sarnane arvamine püsis kindlana Vene sõjaväes. Teda õigustas osaliselt juhatuskirjas ilma küllalise selguseta ja imperatiivsusega väljendatud nõue allüksuse suhtes ja ka asjaolu, et toleaegsete suurte kaadrite juures kompanii üleminek sõjaaegsele koosseisule ei kujutanud erilist raskust. Saksa maal aga, kus mobilisatsiooni ettevalmistustööd olid viidud piinliku viimistluseni, ei puudunud aegsasti ja põhjalikult läbikaalutud plaan ka kompaniile. Saksa seisukoht oli — mida kiiremini ja korralikumalt tahame teostada mobilisatsiooni, seda detailsemalt ja hoolikamalt peavad olema tehtud ettevalmistustööd, mille üheks eelduseks oli — olgu igal mobiliseeritaval üksusel ja ka tema allüksusel oma plaan.

Vene juhatuskiri ei anna täpset lahen dust küsimusele, kes allüksustele peab kokku seadima mobilisatsiooni plaani ja seda pidama. Jääb mulje, nagu oleks väeosa ülem kohustatud selleks, kasutades allüksuste ülemaid seal juures ainult

Sõjamineister rügemendi taktikalisel õppusel Petserimaal suvel 1928.

Pildil kindral N. Reek, kol. J. Kruus, kol.-leitn. R. Tomberg, kol.-leitn. A. Jaakson.

abilisteks. Sel viisil talitades kujunesid mobilisatsiooni plaanid, eriti väeosa allüksustel, shabloonilisteks, mis põhnuud põhjalikult läbi kaalutud, polnuud mingi loov töö sügava analüüsiga ja seega ei evinud teostamise korral kuigi suurt väärtust ja usaldatavust. Kui Vene mobilisatsioon Maailmasõjaks siiski teostus pealtnäha suuremate takistusteta, siis olenes see suurtest kaadritest ja pikka-dest mobiliseerimise tähtaegadest.

Kaasaja mobilisatsiooni tööliste peäranduseks mobilisatsiooniliste ettevalmistustööde alal tohib ja peab küll olema Saksa vaatevinkel, mis oma tarbekohasust on väljendanud 1870./71. aasta sõjas, korduvatel katsetel ja ka Maailmasõjas.

Mobilisatsiooni plaan koostub väljaastumiseks valmisoleku arvestuslehest, mobilisatsiooni seletuskirjast lisadega ja mobilisatsiooni päevaraamatust lisadega.

Teguriteks valmisoleku arvestuslehe kokkuseadmisel olid — viimase suure täienduste komando kohalejõudmise ja lõpulikuks valmissaamiseks juure lisatavad ajad. Valmisoleku arvestusleht esitati komando korras sõjaväeringkonna ülematele kinnitamiseks. Rügemendi ülem koondas oma lehes allüksuste valmissaa-

mise ajad, diviisi ülem — rügementide ja korpuse ülem — diviiside omad.

Valmisoleku arvestuslehtedes esitatud tähtaegasid kaalusid vastavate kõrgemate üksuste ülemad alluvuse korras, muutes neid väeosale esitatava ülesande nõuete ja olukorra hinnangust väljenduvate tingimustega arvestades.

Kinnitatud arvestuslehed läksid sõjaväeringkonna staabist tagasi väeosadesse esitamise korras. Üks eksemplar kinnitatud arvestuslehest hoidus alal keskvälitsuse vastavas asutuses.

Pärast valmisoleku arvestuslehe esitamist asuti, ilma tema kinnitamist ära ootamata, mobilisatsiooniplaani seletuskirja kokkuseadmisega.

Seletuskirja ülesandeks on anda rahuajal kontrollleerijatele ja mobilisatsiooni eeltööde juhtijatele võimalust neile alluvate väeosade mobilisatsiooni ettevalmistamise tööde seisukorrast ja arenemisest ülevaate saamiseks, mobilisatsiooni teostajatele tööle asumisel nendega tutvunemiseks ja mobilisatsiooni kestvusel õienduste, saadete ja selgituste leidmiseks.

Seletuskiri on kahe esimese ettevalmistava perioodi liigi tööde tulemuste kokkuvõte.

Mobilisatsiooni seletuskiri peab andma: elemendi, mobiliseerimise tähtaja, koha, loetelu tema mobiliseerimiseks vajanevatele töödele, vahendid ja nende muutmise mobilisatsiooni päevade jooksul, tööde jaotus mobilisatsiooni päevade kaupa, tarvinevate materjalide jaotus, mobiliseerimise tingimused ja lisad.

Aja ja koha määrab üldplaani. Tööde loetelu annab mustandina kokkuseatud mobilisatsiooni tööde nimestik. Vahenditest ja nende muutmisest annavad andmeid statistilised andmed ja nende analüüsimine. Jaotus aja järele valmineb kaalutluste põhjal kogutud materjalidest ja nende suhtelisusest. Mobilisatsiooni tingimused selginevad teostamise korral kujunevasse olukorda süvenemisest; see on seletuskirja analüütiline kirjeldav osa ja täius oleneb sellest, kuid võrd suudavad eeltööde tegijad omale võimalikku kujunevat olukorda ette kujutada. Lisad kujunesid statistilistest andmetest.

Seletuskirja lisadeks on skeemid, arvestused, nimestikud, koosseisud, arvestused j. n. e., mis peavad teksti selgitama ja jäävad alalise mobilisatsiooni plaani juure. Seletuskirja lisade vormid on harilikult antud Mobilisatsiooni juhatuskirja juures. Lisad on nummerdatud rooma numbritega, eraldamiseks päevaaraamatu lisadest, mis on nummerdatud araabia numbritega.

Kokkuvõttes, seletuskiri on ikka olnud see osa mobilisatsiooni plaanis, mille tähtsusest ja tarvidusest arusaamine on olnud kõige visam ning mille täitmisest kõrvale puiklemiseks on otsitud igasuguseid põhjendusi. Ometi on tema olulisem osa igas mobilisatsiooni plaanis, olgu see rügemendi, pataljoni või kompanii oma.

Praktiliselt kõige tähtsam osa mobilisatsiooni plaanist on päevaaraamat. Tema põhjal teostub faktiliselt mobilisatsiooniteostamise perioodil. Tema on täpne programm teostajatele. Päevaaraamat peetakse mobilisatsiooni päevade kaupa. Tema peab sisaldama kõigi päevaste tööde loetelu, nende algust, kestvust ja lõppu. Põhinõudeiks on ühetasane tööde jaotus ja teostajate tegevuse koostööstamine. Üksikute isikute ja üksuste tegevuses on mobilisatsiooni korral nõuda palju puutepunkte, et koostööstamatud päevaaraamatud ei oma mingit praktilist väärtust, vaid, andes olu-

korra ebatõelisi ettekujutusi, toovad kasu asemel ainult asjale kahju.

Mobilisatsiooniteostus väga kiire tempoga ja närvilikus olukorras; aega pole seal kunagi üleliia. Ainult aegsasti põhjalikkude kaalutluste põhjal kujunenud ja päevaaraamatuga fikseeritud aja jaotus on tagatiseks aja õige kasutamiseks.

Päevaaraamatust antakse väljavõtteid töötäitjatele. Näiteks, rügemendi päevaaraamatust antakse väljavõtteid kompaniidele ja neile isikutele, kes rügemendi mobiliseerimisest ühes või teises osas isiklikult teostavad (adjutant, jaotuspunkti juhataja jne.). Kompaniid saavad väljavõtte põhjal oma plaanid, mille päevaaraamatust annavad väljavõtteid omakorda reale isikutele, kes peavad kompanii mobilisatsiooni teostama (rühma ülemad, arve allohvitserid).

Päevaaraamatul on lisad: väljavõtteid päevaaraamatust töötäitjatele isikutele, andmiseks mobilisatsiooni teostamise alul, ettekirjutused, nõudmised, plaanid, arvestused, dokumendid, esimeste päevade käsikirjade kavandid j. n. e.

Päevaaraamatu lisad on kõik väljaantavad mobilisatsiooni teostajatele.

Pilku tagasi heites mobilisatsiooni plaanile ja teda kaaludes, arvestades tarbekohasuse ja selguse seisukohalt, tundub, et plaan sel kujul pole küllalt ülevaatlik ja pole nagu ka seda osa temas, kust hõlpsa vaevaga võiks kontrollida — väeosa ülem tööde ettevalmistamist ja plaani koostööstamist. Siin on jällegi plaani kokkuseadjutante vabadus jäetud tööde ülevaate saamiseks ja kontrollimiseks seada kokku abi tabelisi ja graafikuid. Uuemad juhatuskirjad on küsimusele tähelepanu pühendanud.

Viimane liik mobilisatsiooni ettevalmistustöödest on — mobilisatsiooni plaani pidamine. Plaan ei ole kunagi valmis, sest tema aluseiks olevad tegurid muutuvad ajajooksul alaliselt. Plaan parandatuna on isegi eelistatav, sest parandamise kaasas käivad kahtlennatult ka tema parandamine ja täiendamine.

Plaanide pidamine on raske ja vastutav ning palju hoolt ja huvi nõudev töö. Tegureid on palju. Jga pisi asi on kaaluv. Plaanide pidaja peab kandma alaliselt mõtet — kuidas eeltöödega, mis plaanis fikseeruvad, asetada oma väeosa või tema allüksuse mobilisatsiooni teostamist võimalikult soodsamasse tingimusse. Vajaneb alaline ja süstematiline

tegurite uurimine ja kokkuseatud plaani olukorrale vastavuse kontrollimine katsetega. Katsete all ei tule alati mõista katse ja kontroll mobilisatsioone, vaid väga mitmekesiseid väikesi, täiesti kohalikke katseid üksikute mobilisatsiooni faaside kontrollimiseks. Siin on olnud väga tänulik ja huvitav tegevusvaldkond mobilisatsiooni tegelaste leidlikkuse avaldamiseks. Katsed sarnasel kujul olid väga

praktiseeritavad saksa sõjaväes. See oli küsimuse teaduslik uurimine ja plaani pidamise huvi ja asjatundlikkusega muudab tema tõelikule olukorrale vastavamaks, paenduvamaks ja usutavamaks.

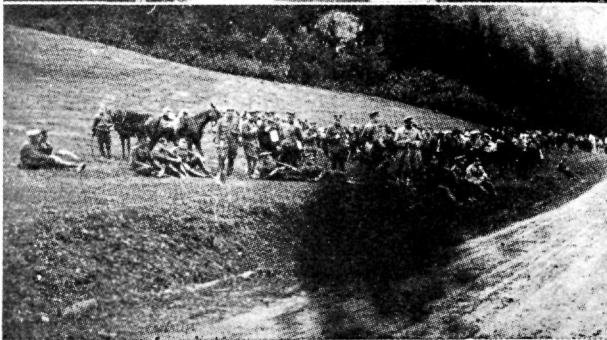
Mobilisatsiooni plaan on, kõkkuvõttes, süntes väeosas mobilisatsioonilisest valmisolekust. Tema järele peab võima alati otsustada, kuivõrt on väeosa mobilisatsiooni teostamiseks valmis. T.

Kõrgem sõjakool taktikalisel välisõidul.

Kõrgema Sõjakooli suvise semestri õppetöö krooniks võib õigusega nimetada taktikalist välisõitu, kestvusega 8.—29. augustini. Välisõit taotles eesmärki viia

dumuste, ühiste doktriinide ja meetotide leidmiseks.

Üldjuhiks välisõidul oli kindr. st. kindral-major Jonson ja gruppide juhatajateks

Vära nommikul maastikule väljasõidu eel.

Peatus rännakul Kanepist Otepäässe.

Kindral Jonson avab üldarutuse „Kääpa määil“.

Ülesande kontroll maastikul.

taktikaliste ülesannete lahendamine lähemale reaalsele olukorrale, tundma õppides üht kaaluvama tähtsusega olukorra elementi — maastikku. Seega peaeesmärgiks osutus maastikuga tutvunemine, selle hindamine sõjalisest vaatepunktist ja vastavalt sellele otsuse võtmine teostamiseks. Talvel auditooriumis lahendatud ülesanded põhjenesid peamiselt tehnilistele operatsioonidele, kuna olukorra elemendid lahendati a priori. See oli vajalik ühiste veen-

kol.-lt. Jaakson, kol.-lt. Laurits ja major Freiberg. Eriala juhtisid major Rattiste ja major Ölbrei.

Sedapuhku valiti sõjatallermaaks Põlva, Kanepi, Otepää ümbrus. Algasime kagu poolt, s. o. Kanepi ümbrusest, peale, sest juhatus tahtis anda võimalust orienteeruda esialul nähtavasti vähem keerulistes maastiku vormides ja järk-järgult üle minna raskemale. Õpilaste arvates oli siin küllap silmas peetud ka asjaolu, et kodu

poole läheb töö alati libedamini kui vastupidises suunas.

Nii siis algab matk 8. aug. õhtul Balti jaamast ja 9. aug. jõuame Võru jaama, kus algame rännakut ratsahobustel asukohadesse. Korteritesse paiguneme gruppina. Eesõigustatud saab I grupp, kes leiab ulualust Erastvere hullumajas. Et neil kogemused puudusid sealsetest kommetest, siis paigutatakse neid ühe astme võrra kõrgemale. Kuid varsti kohanetakse kodukorrale ja õhtuse kõlava hüüde järele — hullumaja magama — poetakse ka oma voodi, mis igapäev kaasas oli, sest sõit algas ju pühakirja loosungiga — inimene, võta oma voodi ja kõnni! Ka teised grupid leidsid õnnelikult ulualust ning mõnel härral võimalus praktiseeruda kulinaar-kunstis ja näidata oma meisterlikkust sel alal.

Algab töö. Kiindume maastikusse, mis esialul meile nii sõnakuulmatu: seginevad kõrgustikud ja kõrgendikud. Kõige pealt loome kaitse rügemendi raamides Otepää kõrgustiku langeval harul, kus maastik pakub häid sügavusse paigutatud kaitsepositsioone, suunaga kagust loodesse. Kaitse eesmärk oli seisma panna värskete jõududega vaenlase pealetung, mis arenes Võru-Tartu suunas. Kuid nähtavasti kaitse ei olnud küllalt tugev ja vastav olukorrale ning sellepärast tuli likvideerida ka vaenlase sissemurret, asudes vastukallaletungile. Siin lõime juba nii, et „manisk tolmast“ (Vabadussõjakaegsed lööksõnad). Teotsemine oli äärmiselt kiire ja tõsine. Isegi sideülema poolt seati ülesse kõnepüüde jaamad ainult „üheks momendiks“, sest arvatavasti oli vaenlasel niivõrt kibe taga, et kauemaks osutus see tarbetuks.

Nii rassiti juba kolm päeva maastikul ja saabus päev, mil juhatus otsustas teha kokkuvõtet üldarutluse näol. See sündis ajaloolisel kalmistus ehk n. n. Kääpa mäel, — meile oli tuntud kõrgendikuna 62,8, mis nii mõnelegi tuska meelt sünnitas. Arutuse avas kindrst. kindr.-m. Jonson, kes märkis ära neid iseäraldusi, millega erineb taktikaliste ülesannete lahendamine maastikul lahendusest kaardil, mida Tondil talve jooksul igal teisipäeval läbi võtsime. Peale juhatuse lahenduste ettekandmist grupi juhatajate poolt, esineb kol.-lt. Jaakson huvitava ajaloolise ülevaatega künkast, mille peal istusime. Selgus, et künka all puhkavad 2000 sõjameest, kes võideldes Vene barbarismi vastu, ohverdasid oma elu. Olgugi, et tolleaegne võitlus sündis ametlikult rootslaste ja vene-laste vahel, on siiski tõenäolik, et ka meie

esivanematest magavad siin paljud rahulikku und. Samuti kuulsime kapt. Mets-tak'i ettekandest, et Vabadussõjakaegsed võitlused Tille-orul (Erastvere lahing) ei möödunud ka ilma ohvrideta. Ja nüüd Vabas Eestis ka sõditakse selle kalmistu ümber, seekord küll ilma vaenlaseta, kuid vahendiga, mis nüüdisaegses sõjas esijärgu tähtsusega, s. o. igakülgne maastiku hinne, millest järeldub taktikaline otsus ja relvade kasutamine.

Tehes kokkuvõtet tähendas välisõidu üldjuhataja, et meie kuulsime selle künka juures kolme perioodi lahingut — Peeter Suur oma kuulsa ratsaväega lõi siin maamulda 2000 meest, Vabadussõjas kaotasime 3 meest ja sõdides täna tulime välja ilma kaotusteta.

Järgmine olukord dikteeris ette taandumise. See tuli läbi viia õõsi. Ülesandele lahendus läks libedasti, kui välja arvata vähesed puudused ja vead, kuid taandumist oli raske peatada ja nii tuligi meil endil ka taanduda uuele asukohale. Kahju oli küll lahkuda juba kohanenud ja tundmaõpitud maastikust, kus sädelesid värvikülluses põld, silmapiiril mustendav mets ja arglikult mägede vahelt vilksatavad järved, kuid usas, et kodumaa ilu ei olegi nii piiratud, loodame ka es leida võluvaid maastiku pilte. Ja tõesti pettumust ei olnud. Pessimism peletus eemale, jõudes Otepää ümbrusse, sinna kus võitlesid vapralt oma iseseisvuse eest meie esivanemad ja kus nüüd aastasajandeid hiljem uuritakse maastiku ja õpitakse võitlema, et veelgi võimsamini vastu panna ähvardavale hädaohule.

Tööd algasime lähenemisega Palupera ja Puka jaamadest, eesmärgiga luua kontakt vaenlasega, kes Otepää kõrgustikud oli vallutanud, ja teda sealt tagasi tõrjuda. Maastiku keerulistes vormides oli esialul raske orienteeruda, kuid eelmisest tsüklist omandatud kogemused ja õpised kergendasid juba märksa tööd. Sellepärast jõuamegi ilma suurema eksimusega vaenlase eelpositsioonideni, mida tuli rünnata ja alata kallaletungi, et välja jõuda ta vastu-panupositsiooni ette.

Kallaletungi läbiviimiseks, 23. aug., jõudis kohale ka sõjaminister, kes üldarutusel juhtis tähelepanu vigadele, andes õpetlikke näpunäiteid ja kriipsutades alla tule piinlikku ettevalmistust ning „pirnimäe“ vallutamise tarvidust selleks, et „õhtuks saapaid saada“ — viimasega meelde tuletades Vabadussõjakaegset löök-lauset.

Järgmine päev oli ette nähtud puhkepäevaks. Juba hommikul vara on märgata ülivat meeleolu. Nooblimad kavalendid poleerivad endid eriti hoolsasti. Saab ju täna ometi mahti vaadelda Pühajärve võlvat ilu ja karastada oma väsinud keha jahedas vees. Puhkepäeva kasutatakse ühtlasi ajalooa tutvunemiseks, mida pakub meile kol.-ltn. Jaakson loenguga E. muinaslinnadest üldse ja Otepää linnamäest eriti. Ettekandes toodi esile kuidas Eesti geograafilisest asendist kasvas välja vajadus strateegilise kaitse järele. Põhjusiks selleks oli tung läänest Sarmaatiasse ja tee Kreekasse. Suund üle Tartu Pihkva ja vastupidises sihis on säilinud veel seni. See vana ajalooline tee on leidnud kasutamist Juhan Julm'i, Pector Suure ja ka Vabadussõja ajal, ning järelikult on ka tulevikus sel suunal sama tähtsus ja väärtus.

Peatudes Otepää linnamäe juures, kuulsime ettekandjalt selle nime päritolu, mis teisiti tähendab Karupää, missugune nimi ka Vene kroonikas figureerib. Nimi on tulnud sellest, et mäel on karu pea kuju ja mesikäpp ise oli tuntud vanasti Ottu nime all.

Ettekandest selgub, et Otepää oli üks neist maalinnadest, mille eesmärk oli kaitseda idast. Ta oli suurem ja paremini kindlustatud ugauunlaste varjupaik ja teisest küljest kaitsevall vaenlase sissetungi vastu südamaale, sest siia tulivad teed Pihkvast ja Lätimaalt ning siit tuli läbi minna, et pääseda viljarikkasse Tartu ümbruskonda. Juba Pihkva ja Novgorodi vürstid võtavad ette sõjakäike Otepäässe, milledest ajaloos on säilinud aastad 1060 ja 1172. Neil sõjakäikudel puudus poliitiline agressiivne tagamõte, — need olid pigemini vasturöövikäigud.

Lõunast varitsev hädaoht tõi kaasa teistsuguse sõjakäikude tagamõtte — tulla ja jääda valitsema. Juba esimene kokkupuutumine sakslastega on seotud jälle Otepää nimega. Kätemaksuks röövitud kaupade eest ettevõetud sõjakäigul 1208. a. panid sakslased maalinna põlema. Vaenlase lahkudes ehitati hoolega Otepää linnamäe müürid jälle ülesse. Pikemalt kirjeldab L. H. omas kroonikas lätlaste ja sakslaste ühist röövkäiku 1215. a., mil laastamise keskkohaks Otepää osutus. Veel õnnetum oli 1217, mil Lembitu viimase vastupanu äpardumisel terve Lõuna-Eesti sakslaste võimu alla satub. Ühtlasi sellega langeb Otepää maalinna kui strateegilise punkti tähtsus ja edaspidi figureerib ajaloos juba „Odenpää“ piiskopi loss.

Nii siis lühidalt ajalugu, mida vanal Linnamäel kuulsime. Siin võitluses verrega niisutatud maastikul sõdime ka meie, seekord küll varustatud ainult pliätsiga ja välikirjavahetuse blokiga, kuid esivanemate kurb saatus on meile parimaks õpiseks, et juba aegsasti valmistuda ja valvel olla.

Kiirelt möödub meie puhkepäev ja algab töö, seekord järjekorras viimane. Eelseisva puhkuse ootel asutakse tööle veel energilisemalt, et välja jõuda lõppeesmärgile — rünnata vaenlast ja endised positsioonid Kanepi raioonis tagasi võtta. Juba sel asjaolul, et rünnak sündis Kanepi suunas, oli suur mõju, sest sinna ihkas nii mõnegi kaasvenna süda. Sellest tingitult ei olnud ka ajaarvestus rünnakuks juhatusele vastuvõetav, kuid meile oli see arusaadav — kannatus kippus lõppema ja sellepärast oli tarvis anda kiire ja hoogne löök, et, esiteks, rutemini jõuda Kanepisse, ja teiseks, vaenlaselt pealetungi tahe ära võtta, vähemalt eelseisvaks puhkuse kuuks.

Seega olime maastikul läbi võtnud välisõidu tööde kava, mis nägi ette:

- 1) kaitselahingu,
- 2) vastulöögi,
- 3) taandumise,
- 4) lähenemise,
- 5) kallaletungi ja
- 6) rünnaku.

Hästi ja hoolega ettevalmistatud, igakülgsest kontrollitud ja otstarbekohaselt ajas ära jaotatud kava võimaldas ülesandeid täita põhjalikult ja iseseisvalt.

Lõppkokkuvõttes enne ärasõitu märkis välisõidu üldjuhataja veel kord seda eesmärki, mida taheti saavutada. Hra kindral avaldas täielikku rahuloldavust tehtud töö üle, milleks aitasid kaasa eeskätt gruppide ja erialade juhid oma parima püüdega ja energia rakendamisega tööle, ühtlasi kriipsutatades alla ka kuulajaskonna töötahet ja püsivust, mis võimaldasid saavutada ülesseatud eesmärki. Töodes ettetulnud vigade kohta tähendas ta, et see veel ei tähenda midagi kui teete nüüd kümme viga, sest siin viibime selleks, et õppida; kuid juba tõelikus heitluses ei tohi neid ühtegi olla. Lootuses, et täitub hra kindrali soov, lahkume Otepäält Palupera jama, et sealt valguda laiali puhkuse möödasaatmiseks.

Seega ühtlasi lõppes suvine semester ja kosudes puhkusel, loodame asuda värskenatud töötahtega ja energiaga tööle eelseisval talvisel semestril. Välisõidul saadud õpised võimaldavad kahtlemata ju-

ba objektiivsemalt hinnata maastiku elemente. Sellega oleme jõudnud ühe sammu lähemale reaalsusele, mille lõppsihi kätte-

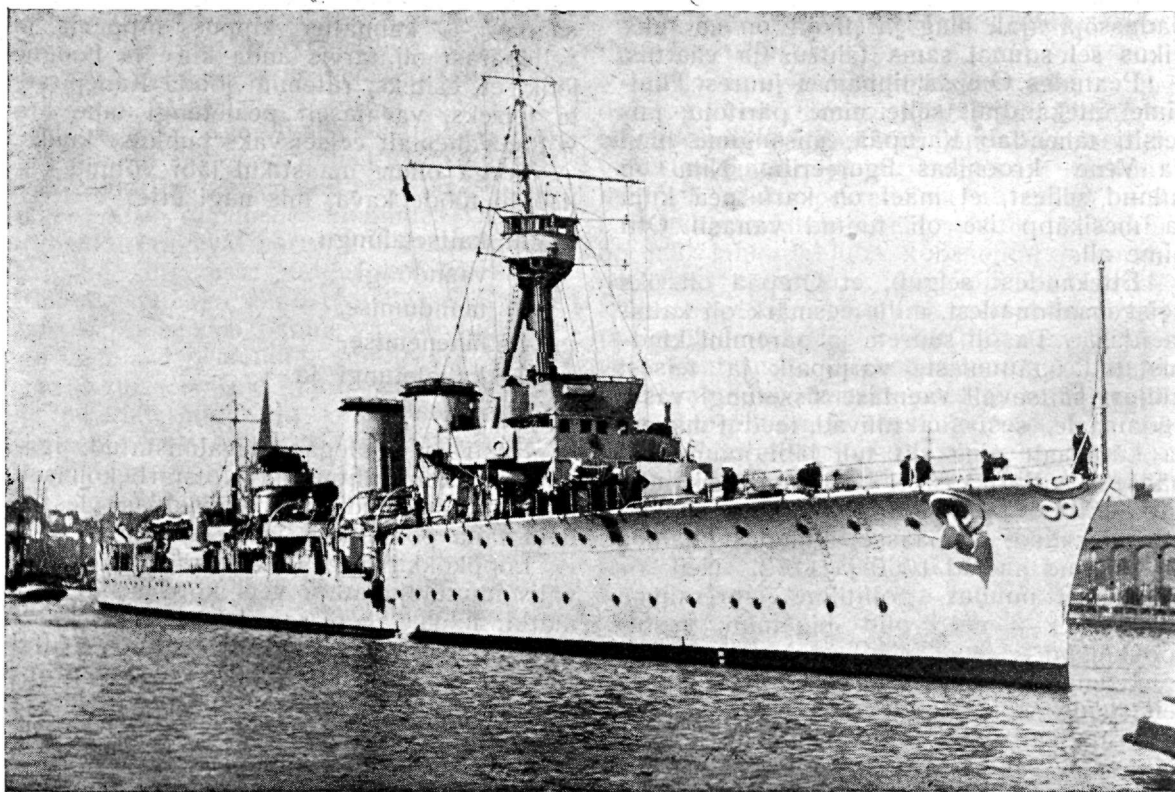
saavutamiseks on rakendatud kõikide püüded ja mis osutub meie väljaõppe eesmärgiks.

Inglise ajakirjandus allveepaadi „L 55“ meeskonna laipade üleandmisest Tallinnas 31. aug. s. a.

Inglise ajakirjanduses on ilmunud pikad kirjutised Eesti Vabadussõja ajal Kaporje lahes hukkunud inglise allveepaadi „L 55.“ meeskonna laipade äratoomisest Kroonlinnast ja üleandmisest Tallinnas 31.

nisson'i, kes viibis Tartus, asetäitja, briti minister hra Adisson, kindralkonsul hra H. M. Grove, briti sõjaväeline esindaja major Cox ja suur hulk briti koloonia liikmeid.

Inglise ristleja „Champion“ 31. aug. 1928. Tallinna sadamas.

Allveelaeval „L 55“ 1919. a. langenud Inglise meremeeste laipade kodumaale viimisel.

augustil s. a. Nii kirjutab suurim ja populaarsem inglise päevaleht „The Times“ oma 1. sept. s. a. numbris laipade üleandmisest Tallinnas muuseas järgmist:

„... Ametlikust tseremoniist „Champion“i“ pardal võtsid osa kolm Tallinnas asuvat briti lennukõhvitseri, Eesti laevastiku juhataja admiral parun Saltza, sõjaminister kindral Reek (on trükitud „Riik“), välisminister hra Rebane, mere- ja maaväe esindajad, presidendi hra Tõ-

Eesti sõjaväe orkester mängis „Jumal, Sul' ligemal...“ ja eesti mere- ja maaväe osad lasid kolmekordsed aupaugud.“

Samas „The Times“i“ numbris on ühelt mereväe kirjasaatjalt toodud pikem ja üksikasjalikum kirjutis inglise allveepaadi „L 55.“ hukkimisest Kaporje lahes 6. juunil 1919. aastal. Kirjutises tuuakse ka üks ajalooline kontr-admiral Sir Walter Cowan'i telegramm briti merejõudude tegevusest Balti meres Eesti Vabadussõja ajal, saadetud Briti Adminaliteedile.

(„The Times“ 1. sept. s. a., nr. 44987.)

Fooniline välitelefoni side.

Venest, s. o. tehniliselt võrdlemisi mahajäänud maalt oleme pärandanud suure osa meie praegusest välitelefoni varustusest, eriti just foonilised välitelefoni aparaadid ja kommutaatorid, ja selle päranduse arvele tuleb kahtlemata kirjutada praegust olukorda, kus meil välitelefoni side on kahestüsteemiline, nimelt kompanii (patarei) piirkonnas foonilised aparaadid ja kommutaatorid, ja pataljoni (grupi) piirkonnas ning sealt ülespoole aga induktorlised.

Nagu igal süsteemil, nii leidub ka foonilisel telefoni sidel oma apoloogeete ja nende positiivsed väited oleksid lühidalt kokkuvõetult järgmised:

- 1) foonilised telefoni aparaadid ja kommutaatorid on võrreldes induktorlistega lihtsama ehitusega ja kergemad;
- 2) foonilised telefoni aparaadid ei vaja liinide isolatsiooni absoluutset korrasolekut ja võivad hädakorral töötada ka poolvigastel liinidel.
- 3) foonilise aparaadi väljakutse signaal on välioludes kohasem kui väljakutse kella kõlilemine.

Teiselt poolt ei saa märkimata jätta neid suuri puudusi, mida omavad foonilist süsteemi telefoni aparaadid ja eriti ka just foonilised kommutaatorid. Toonitaksin eestkätt mitte fooniliste aparaatide, vaid just fooniliste kommutaatorite puudulikkust, sest praeguses olukorras, kus telefoni kasutamine väliolukorras on muutunud sedavõrt intensiivseks, et igale väeosale on ettenähtud mitukümmend välitelefoni aparaati ja mitu kommutaatorit, omavad kommutaatorid, kui telefoni võrgu keskorgaanid, palju suurema tähtsuse kui varematal aegadel — näiteks enne Maailmasõda, kus terve jalaväe rügemendi peale oli ettenähtud kõigest neli välitelefoni aparaati.

Fooniliste kommutaatorite puudulikkus on tingitud peamiselt sellest, et seni ei ole suudetud konstrueerida erilisi väljakutse klappe, mis reageeriksid foonilise väljakutse peale ja oleksid selle juures sama lihtsa ehitusega ja sama kergelt käsitatavad, kui harilikud väljakutse klappid, mis tarvitusel induktorlistes kommutaatorites. Suur osa foonilistest kommutaatoritest, — nende hulgas ka need tüübid, mis meil praegu tarvitusel, on selle tõttu hoopis ilma väljakutse klappideta ja viimases asjaolus peitubki nende puudulikkuse peapõhjus. Väljakutse ja ärakella klappide

puudumise tõttu on nimelt fooniliste kommutaatoritele tulnud anda sedavõrt iseäraline ühenduste skeem, et see suurel määral paraliseerib kommutaatori töötamist ja kokkuvõetult on saavutatud mitte korralikud kommutaatorid, vaid lihtsamalt võeldes, mingid kommutaatorite aseained, missuguste töötamine võib ehk veel kuidagi olla vastuvõetav, kui abonentide arv on väike, nii umbes 4—6, kuid missugused töötavad juba halvasti vähe suurema abonentide arvu juures ja on täiesti vastuvõetamatud kui numbrite arv peaks ulatuma üle 10—12-ne.

Siis peab tähendama, et nii juhtiv personal kui ka tehniline meeskond on harilikus rahuaegses olukorras põhjalikult sisearhjunud normaalse, s. o. induktorlise telefonivõrgu kasutamisega ja kuna foonilise telefoni võrgu teenimine ja kasutamise võimalused sellest tunduvalt lahku lähevad, siis on foonilise telefonivõrgu kasutamisele võtmisega väli- või manööverolukorras paratamatult seotud suuremad segadused ja arusaamatused. Unustatakse sagedasti ära, et vastandina induktorlise kommutaatorile, kus enne ühenduste andmist kõik abonentid üksteisest täiesti eraldatud, on foonilise kommutaatori abonentid alguses kõik üksteisega paralleelses ühenduses, ja et kahe abonendi „ühendamine“ foonilise kommutaatori kaudu ei tähenda sisuliselt sugugi nende ühendamist, sest nad olid juba varemalt ühenduses, vaid ainult eraldamist ülejäänutest abonentidest. Samuti ei tähenda kahe abonendi lahutamise sugugi nendevahelise ühenduse katkestamist, ei nad jäävad edasi ühendusse, ainult saab lõpetatud nende eraldus ülejäänutest abonentidest ja nad saavad tagasi endise paralleelse ühenduse kõikide teiste ülejäänud abonentidega. Nii-suguse, normaalsele täiesti vastupidise töötamisprintsipi tõttu on näiteks foonilises telefoni võrgus mõnikord võimalik juttu alata soovitud abonentiga enne kui keskjaam selleks on ühenduse annud või jälle alatud juttu jätkata, kuigi nõrgema kuuldavusega, ka peale selle kui keskjaam selle paari ära „lahutas“. Selletaolised foonilise telefoni side iseäraldused on suuremale jaole selle kasutajatest täiesti võõrad ja sellepärast need tekitavad palju arusaamatusi ja kõigutavad usaldust telefoni võrgu väärtusesse, sest igaüks, kellel on olnud näiteks võimalus foonilises võrgus alata juttu teise abonentiga enne kui keskjaam

selleks oleks ühendust annud, teeb sellest kohe järelduse, et kommutaator ei ole korras ja laseb kõnet läbi, mitte teades, et foonilise kommutaatori töötamisprintsipi kohaselt abonendid on kõik kestvalt üksteisega ühendatud ka enne „ühendamist“.

Foonilise kommutaatori skeemi iseäraldusest, mõtlen selle all just meil tarvitusel olevat tüüpi, on tingitud nende järgmine, sisuliselt praeguses olukorras kõige tähtsam puudus. Foonilised kommutaatorid ei võimalda nende omavahelist ühendamist, ja ei võimalda selle tõttu suuremate telefoni võrkude kujundamist, mis aga selle intensiivsuse juures, millega praegu telefoni sidet väliolukorras kasutatakse, möödapääsemata tarvilik. On arusaadav, et niisugune puudus kerkis teravalt päevavalgele ainult siis, kui iga väeosa kohta sai ettenähtud mitukümmend välitelefoni aparati ja mitu kommutaatorit, ja et ennesõjaaegses olukorras, kus kogu väeosa (jalaväerügemendi) kohta, nagu varemalt tähendasin, oli ettenähtud kõigest 4 aparati ja üks kommutaator, vajaduse puudumisel ei pööratud tarvilikku tähelepanu sellele puudusele. Ka meie praegused side õpperaamatud, mis suurel määral sarnanevad ennesõjaaegsetele, jätavad vist selle sarnaduse tõttu ülaltühendatud puuduse pea täiesti märkimata ja tagajärjena tuleb ette juhuseid, kus väeosades katsutakse väljakujundada suuremaid foonilisi telefoni võrkusid, kus mitu foonilist kommutaatorit üksteisega ühendatud ja imestatakse kui niisugune võrk sugugi ei tööta, mitte teades, et meie foonilised kommutaatorid omavahelist ühendamist ei võimalda.

Täpsemini defineerides võiks ehk tähendada, et hädalise tarbe korral võib kahe kuuenumbrielse foonilise kommutaatori omavaheline ühendamine kõne alla tulla, kuid see nõuab siis erilisi ettevalmistusi, näiteks tuleks väljakutse signaalide segimiseku ärahoidmiseks teise kommutaatorile määrata uued väljakutse signaalid ja need uued signaalid selle kommutaatori nuppude peale ära märkida, peale selle oleks tarvis ennem kokku leppida, kui osa liine on ühejuheline, et neid ühtmoodi kommutaatori külge ühendada.

Ilma nende ettevalmistusteta ei saa ka kahe kuuenumbrielse kommutaatorit ühendada. Suurema arvu fooniliste kommutaatorite või jälle suurema numbrite arvuga kommutaatorite omavaheline ühendamine on täiesti võimatu, kuigi eeltähendatud ettevalmistused tehtud saaksid, juba sellepärast, et siis üksteisega paralleelselt ühendatud abonentide arv tõuseb üle 12-ne ja

et siis juba selle tõttu võrk töötamisvõimeks muutub. Selles suhtes on induktorlist tüüpi kommutaatorid kahtlemata paremad foonilistest, sest induktorlisi võib omavahel ühendada ilma mingi takistuseta nii palju kui selleks tarvidust peaks olema.

Puuduseks, kuigi vähem tähtsaks kui eelmine, tuleb kahtlemata lugeda asjaolu, et foonilises võrgus iga väljakutsesignaal on kuuldav mitte ainult keskjaamas vaid ka iga ülejäänud abonendi juures. Seepärast peab iga abonent hoolega jälgima kõiki signaale, milledest enamus pole tema määratud ja välja selgitama signaali kujust, kas on tarvis sellele vastata. Sel teel saab asjata kulutatud palju lahingtegevuses nii kallist närvi-energiat.

Lõpus tuleks veel alla kriipsutada ühte tehnilise iseloomuga puudust. Kui ühe foonilise kommutaatori külge tulevad peale kahejuheline ka ühejuheline liinid, siis on tarvis viimaste külge ühendamisel erilise hoolega jälgida, et see sünniks täiesti ühtmoodi, liinid kõik, näiteks, nr. 1 klemmide külge ja maaühendused kõik nr. 2 klemmide külge, sest niipea kui kas või üks liin peaks saama vastupidi ühendatud, muutub kommutaator poolenisti töövõimeks, sest siis on kommutaatori mõlemad magistraaljuhed maaga ühendatud ja tagajärjena pole väljakutset pea sugugi enam kuulda. Näikaua kui foonilist kommutaatorit teenib hästi väljaõpetatud meeskond, kes seda reeglit teab ja täidab, on ju asi korras, kuid väliolukorras tuleb arvestada ka vähe õpetatud meeskonnaga ja juhuslikult tehtavate vigadega. Sellest välja minnes on jällegi ülekaal induktorlistel kommutaatoritel, kus sarnasteks ebasoovitavateks üllatusteks võimalused puuduvad.

Fooniliste telefoniaparatuuride juures tuleb nõrgema osana veel märkida nende väljakutse abinõud — summerit, mis töötamise kindluse mõttes ei suuda võistelda induktorlise aparatuuri väljakutse seadise — induktoriga, sest juba vähema tolmuühikute või mustuse sattumisel voolukatkestaja kontaktide vahele hakkab summer „streikima“ ja nõuab puhastamist ja reguleerimist.

Mis puutub eriti sellesse lihtsasse, n. n. Tartu telefonivabriku tüüpi summerisse, millega varustatud suurem osa meie foonilistest välitelefoni aparatuuridest, siis on see sedavõrt puuduliku ehitusega ja tema juures ettetulevad rikked ja tõrked sedavõrt sagedased, et see summer fooniliste telefoniaparatuuride, kui lahingside vahendite, väärtust õige tunduvalt vähendab. Igaüks, kes fooniliste aparatuuridega on töötanud,

Pilte 7. jalaväe rügemendist.

Rüh. maruõvi-ia - väeosad lahkuvad barakkidest
30 VII. 28. Räg. foto 115.

Rügemendi taktikalised õppused suvel 1928.

teab, et kui seda summerit korralikult reguleerida ja aparaat korralikult kokku panna, siiski tarvitseb sellega ainult mõnikümme sammu edasi minna, või kuidagi teistmoodi aparaati kergelt pörutada (näiteks seda kas või tugevamalt maha panna), kui juba järgmisel väljakutse tarvidusel ilmsiks tuleb, et summer tõrgub ja et jälle on tarvis aparaat lahti võtta ja summerit reguleerima hakata. Et peale lühema maa ärasõitmist aparaadiga vankril või ratsa summerit tuleb uuesti reguleerima hakata — see on täiesti möödapääsemata.

Tuleb igatahes tõsiselt kahetseda, et nende lihtsummerite ümberasetamine Inglise tüüpi polariseeritud summeritega senini nii aegamööda on edenenud, kuna küsimus iseenesest väärriks, et seda löögikorras käsile võtta ja läbi viia. Igasugustelt teistelt lahingvahenditelt nõutakse tõrkekindlat ja täitsa usaldusväärilist töötamist, ja sama omadust tuleks esimeses järjekorras nõuda ka lahingside vahenditelt — telefoniaparaatidelt, sest viimase töötamise tõrkel võivad mitte vähem halvad tagajärjed olla kui, näiteks, kuulipilduja tõrkel.

Foonilise telefoni side tehnilise puudusena tuleb äramärkida asjaolu, et elementide kulu foonilistes aparaatides on ligi kaks korda suurem kui induktorlistes. See on ka täiesti arusaadav, kui meeletada, et

induktorlistes aparaatides töötavad elementid ainult rääkimise ajal, kuna foonilistes aparaatides peale selle ka väljakutse energia elementidest saab ammutatud. Suurem elementide kulu tähendab kõige pealt vastavalt suuremaid rahalisi väljaminekuid ja peale selle võib see eriti ebasoovitavaks muutuda sõjaajal, sest elementide valmistamiseks tarvisminevaid tooresaineid kodumaalt saada ei ole ja neid oleme sunnitud välismaadelt tellima. Samuti koormab elementi kvantum voori.

Fooniliste aparaatide puuduseks tuleb veel lugeda, et neid ei ole võimalik ühendada alaliste telefonivõrkude külge, mis meil kõik induktorlist süsteemi. Silmas pidades aga alaliste telefonivõrkude vahetpidamata arenemist, võib kindlasti oletada, et nende kasutamine tulevikusõjas mitte väikse ulatusega ei saa olema ja selle tõttu on kaitseväes jällegi eelistatavam induktorlist süsteemi välitelefoni aparaat. Fooniliste aparaatide algpäevil, kui alalistest liinidest leidus pea ainult telegrafiliine, olid paremused foonilisel aparaadil, sest seda oli võimalik alaliste liinide külge ühendada, — induktorlist telefoniaparaati aga mitte. Nüüd leidub aga telegrafiliine ainult teatud magistraalsihtidel, kuna kõik teised alalised liinid, mis meie territooriumi hiigla ämblikuvõrguna katavad, on pea erandita kõik telefoniliinid. Nii siis on ka

selles punktis fooniline telefoniaparaat induktorlisele alla jäänud.

Peale fooniliste telefoni-kommutaatorite ja -aparaatide puuduste allakriipsutamist katsuksime nüüd veel lähemalt analüüsida foonilise süsteemi arvatavaid paremusi, milledest oli juttu käesoleva artikli alguses.

Esimese paremusena oli nimetatud asjaolu, et foonilised aparaadid ja kommutaatorid on, võrreldes induktorlistega, lihtsama chitusega ja kergemad. Kui võrdleme meil tarvitusel olevate välitelefoni aparaatide tüüpe, võtame, näiteks, Tartu telefonivabriku tüüpi foonilised ja induktorlised aparaadid, siis näeme, et need on oma mõõtude poolest mõlemad täiesti ühesarnased, ainus vahe on kaalus, nimelt kaalub induktorline aparaat 5,4 kg, fooniline 3,6 kg, vahe seega 1,8 kg ehk kõigest 33%.

Edasi kui võrrelda foonilisi välikommutaatoreid induktorlistega, siis paneme siin tõesti tähele suurt vahet, — foonilised kommutaatorid on tuntavalt väiksemad ja kergemad, kuid nagu juba teiselt poolt oli tähendatud, ei küüni foonilised kommutaatorid oma tehnilise väärtuse poolest kaugeltki induktorlisteni. Mis kasu sellest, et foonilised kommutaatorid on väiksemad ja kergemad, kui nad ei suuda korralikult täita oma peäülesannet, — ei võimalda praeguse olukorraga nõuetavate välitelefoni võrkude kujundamist ja nende korrapärasest töötamisest.

Järgmine foonilise süsteemi paremus, — võimalus hädakorral töötada ka liinidel poolvigase isolatsiooniga, kujutab enesest õieti kaheteraga mõõka, sest mida halvem on liinide isolatsiooni seisukord, seda paremad on vaenlasel kõnede pealtkuulamise võimalus sellekohaste aparaatide abil. Kindel on igatahes, et induktorlise süsteemi juures peab sidemeoskond palju suuremat rõhku panema liinide isolatsiooni seisukorrale, korralikkude kaabli jatkude tegemisele ja jatkude korraliku isoleerimisele, sest poolvigastel liinidel, kus fooniline telefon veel ehk töötaks, induktorlise telefoni väljakutse enam ei suuda läbi tungida ja samuti on kindel, et foonilise süsteemi juures, kus liinide isolatsiooni korralikkus nii mõjuvat osa ei mängi, sellele ka vähem tähelepanu pööratakse, kuid ühes sellega ka vaenlasele paremaid kõnede pealtkuulamise võimalusi antakse.

Nüüd, mis puutub viimasesse väitesse, et foonilise aparaadi väljakutsesignaal on välioludes kohasem, kui kella kõlisesimine, siis selle vastu üldiselt vaielda ei saa, kuid peab siiski märkima, et kartus, — kella kõlisesimine kostvat liiga kaugemale, — on sa-

gedasti liialdatud. Peab meeles pidama, et välitelefoni-aparaadil on kell mitte kahe vaid ühe kausiga ja pealegi on kell paigutatud puukasti, mis häält tugevasti summutab. Peaks niisugusegi kella häält veel liiga tugev olema, siis on väga lihtne seda nõrgemaks teha, tarbekorral selleks kella enast ümber konstrueerides.

Kokkuvõetult näeme, et foonilise süsteemi paremus, — nii palju kui nendest paremustest üldse üle jäi, — on võrdlemisi väikesed ja mittekaaluvad ja ei suuda kaugeltki kompenseerida neid suuri ja tähtsaid puudusi, mida omab see süsteem, milledest võiks siin kohal nimetada ainult ühte — võimatus foonilisi kommutaatoreid üksteisega ühendada ja sellega nõuetele vastavaid välitelefoni võrkusid kujundada. Aeg on igatahes möödunud, kus väeosad väliolukorras leppisid mõne üksiku telefoni-aparaadiga. Praegune olukord nõuab enam-vähem suuremate välitelefoni-võrkude kujundamist ja kuna foonilised kommutaatorid seda ei võimalda, siis ei ole fooniline süsteem kaitsevæle enam kõlbulik.

Ebasoovitav on ka segasüsteem, s. o. fooniliste ja induktorliste aparaatide ja kommutaatorite üheaegne kasutamine, nagu see meie kaitsevæes praegu on ettenähtud. Ebasoovitav on see sellepärast, et väeosa telefonisides tekkib ülepääsemata vahe, sest — fooniliste kommutaatorite abonentidel ei ole võimalik ühendust saada induktorliste kommutaatorite abonentidega. Leidub autoriteete, kes niisugust vahet pooldavad, — see pidavat nimelt garanteerima, et kõik teated ja käsud saavad edasi antud ainult alluvuse järjekorras, kuid üldiselt kujutab enesest niisugune vahe siiski suurt puudust, mis mõnedes väeliikides (suurtükivæes) täiesti vastuvõtmatu ja mis oligi peapõhjuseks, mille tõttu suurtükivæe üleviimine puhtinduktorlise välitelefoni-sidele on enam-vähem juba otsustatud. Jälavæes ei ole see küsimus veel nii kategooriliselt üles kerkinud, kuid siiski paistab see olevat ainult aja küsimus.

Üleminek puhtinduktorlise välitelefoni-süsteemile oleks veel soovitav ka varustusartiklite ühtluse põhimõttest välja minnes, sest ühte tüüpi (induktorliste) aparaatide ja kommutaatorite muretsemine, remont ja tagavaraosadega varustamine saab olema tunduvalt kergem kui see on praegu, kus kaks süsteemi paralleelselt tarvitusel. Teatud määral saab siis kergendatud ka sidemeoskonna väljaõpetamine, sest ei saa, näiteks, tarvidust olema meeskonnale õpetada ja sisse harjutada ümberkäimist fooniliste

kommutaatoritega, mis teatavasti täiesti erinev induktorlistest.

Lõpuks tahaksin veel peatuda meie praeguste fooniliste välitelefoni-aparaatide seisukorra juures. On ju tõsi, et omame neid arvult suure hulga, kuid ei tohi unustada, et suurem osa nendest on üle 10 aasta vanad ja on läbi teinud peale Vabandussõja ka veel osa Maailmasõjast. Niisugusele auväärt eale ja sõjapraktikale vas-

tav on ka nende aparaatide praegune seisukord. Seepärast ei tohiks imeks panna, kui põhjalikumal sorteerimisel ainult teatud protsent nendest veel osutub kõlblikeks lahingside abinõudeks, kuna mitte väike osa vajavad põhjalikku remonti või — likvideerimist. Seega kaotab palju oma tähtsusest ka viimane foonilise süsteemi argument — olemasolevad tagavarad.

Dipl.-ins. N--n.

Mõnda meie sõjaväe sanatooriumist N.-Jõesuus.

Sõjaväe sanatooriumi elust-olust Narva-Jõesuus pole senini pea midagi avalikkuse ette ilmunud. Ometegi osutub selle asutuse tähtsus kaitseväge juhtkonna tervishoiu alal niivõrt silmapaistvaks, et tema tegevus kaitseväelaste laiemate ringide huvi ja tähelepanu peaks väärima.

*

Narva-Jõesuu alevi südame ja kuursaali vahel kohal, paarsada sammu lausikust liivarannast, tuulte ja tornide eest peidus männikuga kaetud kõrgete õüünide taga, asub aia tsentrumis keskmise suurusega kahekordne suvila mitme rõdu ja välfaehitusega, hiljutii ookeriga üle värskendatud, kohendatud, korda seatud. Suvila ümbruses, sihvakate mändide ja ümaraks põetud lehtpõõsaste all, kahelt poolt palistatud õitsevate lilleistandustega, looklevad rehatatud jalgrajad. Täna vaht aeda viiva värava kõrval, mehisele männitüvele toetudes, valgendab nime-laud: Sõjaväe sanatoorium.

Siin ongi paik, kuhu igal suvel kokku valguvad mitmedkümned kaitseväge juhitud tuge ja kosutust otsima oma hädisele ter-visele.

Sanatooriumi tegevushooaeg algab harilikult juuniga ja lõpeb augustiga, ja-gunedes kahte võrdsesse perioodi. Esi-mene ravimisperiood on määratud raske-malt kannatajaile, teine neile, kelle saa-tuse üle vana Muld-Madis veel pisut laseb kaubelda.

Kohale jõudnud patsientidest paiguta-takse nooremad ühisruumesse, vanemad, kui võimalik, üksiktubadesse. Ühtlasi saab iga mees oma kasutada vajaliku „lahingvarustuse“: voodi, lauakese, halli rüü, nahktuhvlid, sokid, käterätid ja kui-vatuslina ning nende esemete toetusel tuleb siis lootusrikkalt alata rünnakut ta-kistuste kõrvaldamiseks teelt jõule ja ter-visele.

Elutoad on võrdlemisi mahukad, kõr-ged, valged ja, peab eriti rõhutama, puhtad. Ühissöögilaud asetub ruumikal klaasrõdul. Teenimine ja maja sisemine korrashoid sünnib kellavärgi täpsusega tipp-topp, vaatamata sellele, et seda toi-metavad ainult kaks vaimu: naiskõkk ja toaneitsi. —

Peamisteks ravimisvahenditeks sana-tooriumis on päike, osoonirikas õhk, me-revesi ning — rahu. Apteekri abi tar-vitatakse ainult teatud erijuhustel. Vär-sket õhku ja vett leidub siin ülikülluses, samuti segamatut rahu, kes seda vajab, kuid päiksest kipub nii mõnigi kord nap-pus kätte. Nagu mõõduval suvel: harva piilus ta pilve lõhe vahelt alla vihmast nõretavale maakamarale ja kadus ha-rilikult ikka enne, kui laisaks ligunenud „tatsnikud“ suutsid kuivamiseks teist külge käämata!

Veega ravimine teostub kolmel kujul: vannid soola-, söehappe- või mõne muu ekstraktiga, duš ja supelus meres.

Vannide ja duši sisseseadet sõjaväe sanatooriumil enesel ei ole. Neid antakse kasutamiseks eraravilast. Sõjaministeeriumiga sõlmitud lepingu alusel.

Vannitamise protsess sarnaneb kau-niste harilikule vannivõtmisele: minutit 15—20 soojas ekstraktvees ja siis tund, poolteist, kaks vaikselt lamamist, eriti söehappe vanni järele, kus kobarana keha katvad gaasimullikesed organismist jõu otsekuu välja imevad.

Kaugelt huvitavamalt protseduuri ku-jutab enesest duš. Ettevalmistavaks astmeks on siin viieminutiline sooja vee vann. Pikutad selles mugavalt ja naudid mõnuga, kuus soojuse kalooriad keha ümbritsevast roostetõmmust vedelikust pikkamisi naha alla imuvad. Seal kuk-kub kõrvalruumis miski kahisema ja pla-disema kevadisena Hundikuristiku ko-

sena. Lähemal silmapilgul tiliseb kuskil kellakene, „hingekell“, nagu seda omavahel nimetatakse. See on signaal vanis lamajale: too turule oma nahk! Kar-gad püsti ja siblid ruttu üle ukse jaoskon-na järgmisse ossa. Silmad: vastasseina ääres seisab kantslisarnasel kõrgendikul valges rüüs hallpea veevaim ravila oma-niku vana dr. Salzmanni näol. Üks käsi keerab tal mingit rattavärki, teine juhib voolikust vahutatavat veejuga, mis kesk-ruumi leiduva väikese käsipuuga varus-tatud platvormi ees õudse pahnaga pisi-pihuks ja tolmuks tuiskab.

„Platvormile“! kamandatakse. Astud. Leige, järjest külmenev juga salvab sääri, siis tõuseb turjani. Kuram! Haarad tahtmatult kinni käsipuust: pikali püüab paisata. Määratu jõuga, öeldakse 2—3 atmosfäärilise rõhu all, viskub vesi kaela kivirahena. Ei saa enam taipu, on see soe või külm. Tunned ainult kanget sur-vet ja kiskumist nahas, nagu tahaks ta just praegu kontidelt maha nihkuda. Läbi iheda udupilve kuulduv veepilduri rahu-lik käsutus täpselt võrdsete vaheaegade järele: jalg, teine külg, eest, külg, selg, teine, külg, eest, külg, selg... Automaat-selt pöördud, pöördud... ringi kolm. Siis on stop. Rahesadu lakkab. Tilgud üleni kui uppumissurmast päästetud kon-napoeg. Ihu punetab ja hõõgub jahedu-sest. Ühtlasi hoovab aga keiha noorus-likku kergust. Tahaks poisiplõnnina pil-lerkaaritada, jooksta, tormata — eest ja takka ülesse lüüa... Varaduse roidu-mus on kui peoga pühitud. Veendud, et mõnikümmend sarnast sauna nõrkenud ergukavale tõesti uue elu võivad sisse puhuda. —

Sanatooriumi ametlik päevakord algab äratushelistusega hommikul kell 0730. Pool tundi hiljem kutsub samasugune signaal patsiente kohvile. Kohvi joodud, kaob ravilaskond oma „tööle“: kes rut-tab vanni, kes duši alla, kes — kui ilm ilus — merekaldale, kes metsa, et kell 13 jälle tagasi ilmuda lõunele. Kell 16 antakse teed ja kell 19 õhtulist. Nii siis ööpäeva jooksul tervelt neli korda kesk-paiga laadimist! Ei või nuriseda — tööd jätkub... Kui silmas pidada, et selle toimingu kuludeks iga suu peale ette on nähtud ainult kolmveerandsada senti päevas, siis peab küll mütsi maha võtma sanatooriumi administratsiooni majandusliku talendi ees, mis sarnase pis-kuuga suudab teha otse imet: söögid on

mitmekesised, toitvad, maitsvad ja nii-võrd jagusad, et nõrgema neelamisvõi-mega isikutel oma lõunase ja õhtuse portsjoni hävitamise juures tõsiselt tuleb higistada, ehk küll alaline viibimine mere ja männimetsa õhus äratab otse hundi isu. Niisuguse erilise toitmisoskuse tagajärjel tekib ravimisaja kestvusel nii mõnelegi elavale luukerele liha klobisevatele kon-tidetele, rääkimata tursketest, kes alaliselt hädas on oma korpuse üleliigse paisumise pidurdamisega.

Päikseküllastel ja kuivadel päevadel näevad sanatooriumi seinad oma hoole-aluseid ainult kella kutse peale. Vabat ajal lebatakse liival, supeldakse, söue-takse, jalutatakse mere ääres, laveeri-takse muusikat, näidates ennast ja vaa-dates teisi, või hulgutakse mööda metsi,— nii kuidas kellegi tuju kunagi ette kir-jutab. Kui aga taevast tilgub, torm puude ladvus tuhiseb ja meri vihast vahutades vastu kaldaperve peksab, siis konutatakse kodus, saajatatakse ilma, loetakse ajaviit-eks, lehitsetakse kuradipiiblit või män-gitakse malet.

Viimase spordi harrastajaid leidis sa-natooriumis möödunud ravimisesoonil õige mitmeid. Et taevataat ka vihma-valangute eest ohtraste hoolitses, siis võis sageli näha, kuid maletajad ruudulise laua üle küüru tõmbunult tundide viisi mängufigureid põrniisesid nagu kurjad kuked, sõnalausumata varitsedes mo-menti, mil ootamatu võttega võiks vast-tase lüüa knock-outi. Juhtus vahest, et võistlejale paarile seltsisid nende male-haiged sõbrad, noh, seal muutus pilt põhjani. Iga uustulnuk oli endastmõiste-tavalt suurim asjatundja male alal ja sel-lasena nõudis otsekohe, et nõrgem pool tema näpunäidete järele talitaks. Siis oleks võit enam kui garanteeritud ja tu-leks mängida vaid möe pärast, nõnda öelda — vastase lömmi langemise efekti suurendamiseks. Muidugi ei saanud see vannutatud nõuandjate komisjon enam töötada vaikides, vaid ikka nii, et tuba rõkkas ja lubi laest pudenes. Geniaalsete juhatusetega vaheldusid kohutavad ähvar-dused vastase aadressil ja mütsi söömise tötused. Käik järgnes käigule, üks ikka kombineeritum, vägevam ja rabavam kui teine, kuni lõpuks istus väljapääsematult pigis — oma kuningas...

Omapärase meelelahutuse muuhvi sü-nitasid sügisepoole suured seeneekspedit-sioonid. Need organiseeriti ühe sanatoor-

riumis ravimisel viibiva kõrgema kaitsevaelase eestvõttel, kes ise osav seenestaja. Kõik mehed jagunesid rühmadesse vanemaga eesotsas ning iga rühm oli kohustatud teatud järjekorras oma seeneportsjoni metsast sanatooriumi toimetama. Muidugi tekitas see ülesanne mõningaid raskusi inimestele, kes vahet teha ei suutnud tatika ja söödava seene vahel, kellele raske näis kilomeetrit 5—6 isasade liikumisvahendite abil mööda metsa maha marssida, või kes korjamise protseduuris enesele mingit lõbu ei leidnud. Nende ekspeditsiooni sihtpunktiks osutus siis hariilikult — turg, kus seened „otsijaid“ ootasid korvides... Ülesande sarnase lahendusmeetodi tarvitamises süüdistati eriti ratsa- ja kahurvaelasi, tähendades, et mainitud tegevusvõimed ilma neljajalgsete toetuseta üldse õige probleemilistena paistvat...

Patsientide läbisaamine sanatooriumi juhatusega ei jätnud midagi soovida. Ka omakeskes valitses alati sõbralik vahekord, lõbus meeololu. Nooremaid vanemateni tundsid endid kõik nagu ühepere liigetena. Ühistel koosviibimistel söögilauas voolas ladus jutt. Visati väiksel nalja ja nokiti üksteist, kuid see sündis alati korrektsuse piirides — läbi lilled. Nagu ikka ja igal pool, kus mitme erineva põlve esitajad koos, olid ka siin naljanooled sihitud peasjalikult gentlemanidele, nõndanimetatud „peigmeestele“, kelle suhted õrnema sooga andsid alalist materjali igasuguste tõeliste ja olematute seikluste jutustamiseks. Muude hulgas püüti „peigmehi“ ühendusse seada ka ööseti ao eeli kostvate hiilivate sammudega sanatooriumi vahekojas ja äraandlikult nagiseval trepil ainult selletõttu, et noorimehi valdas hommikul pöörane uni, mis neid ei lasknud õigeaks ajaks tõusta kohvile... Kuid kes nende saladuslike helide tõelised sünnitajad olid, kas „peigmehed“, mõned kodukäijad või kuutõbjised, see jäigi lõpulikult selgitamata. Puudus kõikidel huvi oma nina toppida liig sügavale võõrastesse asjadesse — vooorus, mida elus muidu väga harva leitakse. Võib olla, tuleb seegi positiivne nähtus patsientide psühholoogias sanatooriumi tervendava mõju arvele kirjutada... Kui nii, siis peab küll tõsiselt kahetsema, et meil sellaseid asutusi liiga vähe on...

Lõpetan lori. Süinge sügis sammub väljas. Sanatooriumi ukсед seisavad su-

letud. Laiali on lennanud ta hoolealused oma argipäevase töö ja rühklemise juure — tahaks loota — tugevatena, tervetena, tasakaalustatutena. Kahtlemata aga on nad kõik eranditult enesega kaasa viinud kenad mälestused siin veedetud rahu- ja kosutuspäevadest.

*

Mida pajatada N.-Jõesuust üldiselt? Loodusliselt kena paik. Ei karda vististe võistlust ühegi teise suvituskohaga Eestis. Lai, tasane, puhas, peenliivaline lausikrand ulatab idapoole jõesuud kuni kauguses sinetava punase paradiisini, läänepoole aga 9 kilomeetrit eemal seisva Udrina kaljukaldani, mis merepinnast järsult üles kerkib paari-kolmekümme meetri kõrgusele, sünnitades suurepärase vaatluspunkti Soome lahe laia lagendiku ja Viru väljade silmitsemiseks. Randa haarab lõunast laineline liivaleedete vöö, kaetud lopsakalt kasvavate mändidega. Edasi mandri suunas laiutab aga mets kilomeetrite viisi, puhas, kõrge liivapõhjaline männimets, täis elustavat osooni ning tõrva ja tärpendiini tervendavat aroomi. Viimast hoovab vastu isegi tänavasillutusest, sest saatuse seletamatul tahtel täidab siin kivi ja asfaldi aset pehme, valge, mahlakas saepuru, millega järk-järgult kaetakse pea kõik käidavad rajad. Raskuse all tihedaks litsutult sünnitab ta maapinnal kaunis kindla ja rõhumisele vastupidava lademe, mis naljalt ei karda vihma ega anna tolmu, — igatahes üks omapärasemaid sillutusaineid, millist mujal ilmas vist vaevalt tarvitatakse.

Maju leidub N.-Jõesuus aukartust ärataval arvul, kuid kahjuks on suur osa neist juba muutunud elamiskõlbmatuks ja see protsess jätkub lakkamatult. Mõned tänavad kujutavad otse suvilate surnuaeda: viltu vajunud, sammeldanud, mädanenud sisselangenud — nii seisavad endiste elamute luukered mees mehe kõrval, ümbrus täis rämpsü, nõgeseid ja mullast metsiku hooga ülestungivat noort võsa. Nende suurus, sakiliste tornide ja avarate rõdude jäänused ning kallihinnaliste ilustuste riismed tõendavad, et siin kunagi muretult ilutsesid selle ilma vägevad, kes aga nähtavasti möödunud revolutsiooni keerises on jäljetult kadunud kõige liha teed, jättes järele oma hiiglavarandustest vaid viletsad varemed. Veel mõningad aastad ja needki muutuvad üha mullaks, millest nad võetud. Sic transit gloria mundi!

Vaadeldes kõike seda lokkavat kõdunemist, tõuseb tahtmatult keelele küsimus, kas N.-Jõesuu küll kunagi peaks toibuma neist ajahamba puretud haavust ning vastu minema uuele tõusule. Üksikud tõsi-jõesuulased loodavad seda kalju-kindlalt. Kohalik suurepärane loodus lõovab viimaks ikkagi läbi. Juba olevatki N.-Jõesuu tulevase rahvusvahelise kuuluse esimesed pääsukesed siia suvitama ilmunud ühe saapasääre-karva murjani ja ühe kollanahkse tõusevapäikesemaa poja näol... Kehitad õlgu. Võib olla. Imesid ju sünnib. Ja õndsad on, kes usuvad...

Räägitakse, eel maailmasõda elanud N.-Jõesuus selle hiilgeajajärgul kunj paar-kümmend tuhat „datšnikku“, pärit kõigist tookordse rikka Sarmaatia kolgastest. Möödunud suvel ulatas suvitajate arv aga vaevalt üle nelja tuhande, peaaesjalikult kehva Maarjamaa omad kodanikud. Nagu näha, on kvantiteedi vahe kaunis suur, seda suuremaks paisub aga suvitajate kvaliteedi vahe, kui kohaliku hindamisviisi järele selle sõna ail mõista nende tengelpunga raskust. Enne laiutas ennast siin eestkätt Vene avaraloomuline mil-

jonär-aristokraat-baarin, kelles elas otse taltsutamata tung süle ja seljaga tuhandeid tuulde lennutada. Nüüd esitavad supelvöörastest toekamaid mammuna mehi Tallinna äri-ringkondade israellapsed, kellel küll Abrahami, Iisaki ja Jakobi jumala õnnistusel ei puudu rohke osasamine kuldvasikast, kuid kes kirjasõna: „parem on anda kui võtta“, juudi keele lugemismeetodi tõttu ümberpöörduvalt näevad: „parem on võtta kui anda“, ning sellest kui Jehoova ustavad sõjased oma hingeõnnistuse pärast kinni peavad täht-tähelt kartuse ja väristusega... Teiste suvirandlaste erikaalust tasku suhtes ei maksa üldse juttu teha: puha haganad, välja arvatud vast ehk mõni väike rajatagune Nabob, kes siia kogemata ära eksinud. Kust peaks küll tulema need puuduvad teistkümmend tuhanded oma kroonikoormatega, mis jõesuulased pikkisilmi ootavad? Missugune imevõim kihutaks nad tervelt maamunalt kokku just siia? Kas sääraseid julged unistused uuest kul-lavihmast vana Narva kaldal kahjuks siiski ei jää veel kauaks — kureks katu-sele? Alfa Ro.

Vabadussõja propageerimine välismail.

Meie Vabadussõja ja riiklise iseseisvuse populariseerimist on seni korraldatud peaaesjalikult artiklite ja ülesvotete avaldamise teel välismaa ajakirjanduses. Ajakirjanduses avaldatud kirjutiste üles-andeks on äratada huvi ja luua meeleolu. Kuid äratatud huvi nõuab rahuldust. Seega tuleb abiks võtta teine abinõu, mis täiendaks meie heroilisema aja-järgu — Vabadussõja ja riiklise iseseisvuse propageerimist. Niisugusena abinõuna esinevad väljapanekud muuseumites. Väljapanekud olles vahetult seotud sündmustega annavad ülevaate ajajärgust ja ühtlasi lubavad vaatajal mõttes laskuda nendesse raskustesse, millistel tuli rajada iseseisvust ja korraldada võitlust.

Peale selle väljapanekute bibliograafiline osa võimaldab veel toimetada uurimust ja sündmustiku üksikasjalikumat vaatlemist.

Mitmed riigid ongi asutanud välismaa muuseumites oma osakonnad, eeskätt propageerimise ja tutvustamise otstarbel. Näiteks on Läti korraldanud Brüsselis Kuninglikus muuseumis osakonna.

Meil puudusid seni teiste riikide eeskujul osakonnad välismaa tähtsamates kultuurilistes tsentrumites, nagu näiteks Pariisis ja Brüsselis, kus erilised muuseumid-raamatukogud avatud esemete kogumiseks Maailmasõjast ja sellega kaasaskäivatest sündmustest.

Läti on avanud osakonna Brüsselis juba aastate eest. Seega meie liitlane ja naaber on meist ette jõudnud. Kuid selleks on olnud nii mitmedki kaaluvad põhjused. Eeskätt on soliidi kogu korraldamine seotud suurte majandusliste raskustega ja teiseks nõuab niisuguse kogu korraldamine palju aega.

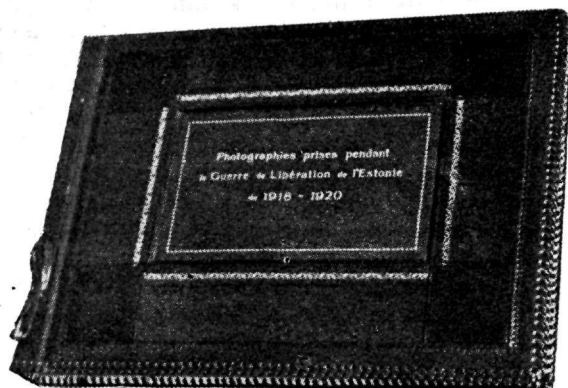
Vaatamata raskustele on aja jooksul siiski kogunud kaunike hulk peaaesjalikult bibliograafilisi esemeid, millistest tähelepanuväärsemad:

- Sõjaasjanduse ajakirja „Sõdur“i“ aastakäigud iluköites;
- hulk iluköites Vabadussõda käsitlevaid teoseid;
- kogu kaartisid ühes rinde äramärgimisega tähtsamatel sõja momentidel;

- mitmesugused diagrammid ja kartogrammide kaotuste ja haiguste kohta Vabadussõjas;
- Vabadussõja album, mis sisaldab ülesvõtteid juhtivatest tegelastest ja väljavalitud pilte Vabadussõjast. Album on korraldatud kronoloogilises järjekorras ja lõpuks
- kogu Vabadusriiste.

Kogutud materjal on kavatsatud koondata ja osaliselt juba koondatudki peaaegjalikult Pariisis asuvasse Vincennes'i muuseumi. Mõned esemed on määratud ka Brüsseli Kuninglikule muuseumile. Seega oleks alus pandud ka meie osakondadele mõlemis kultuurilisis tsesnturmes. Nüüd jääks üle ainult järkjärgult jõudumööda neid täiendada.

R.

Vabadussõja album, mis saadatud Pariisi Vincennes'i muuseumi.

„Õhu augud“*).

Viimastel aastatel on lennuväes praktikalistest lendudest osa võtnud palju teiste väeliikide ohvitseride, nagu: kõrgem sõjakool, patulide kursus jne.

Arutades teiste ohvitseridega lennu muljeid on tihti kuulda neid kõnelevat lennu juures ettetulevatest „õhu aukudest“, missugused olevat lennuki „loopi-mise“ põhjuseks.

Arusaadav, et õhus mingisuguseid „aukusi“, s. o. tühje kohti, pole olemas, kuid „õhu augud“ lühidalt väljendavad seda fakti, et vahete vahel õhus tekivad sarnased tingimused, missugused lendamisel sünnitavad efekti, nagu oleksid sarnased „augud“ tõesti olemas. Niisugused tingimused on täiesti reaalsed, millepärast vaatame lähemalt kus ja millest kõige sagedamini sarnased tekivad.

Oletame, et antud momendil on õhus suur auk, s. t. koht kus puudub õhk ja igasugune rõhumine. Niisugust auku ümbritsev õhk püüaks täita seda kiirusega mis on omane vaba õhu osadel antud temperatuuri juures, s. o. hääle kiirusega, ehk hariliku temperatuuri juures kiirusega umbes 300 m sekundis ehk umbes 1000 km tunnis. Järelikult kui õhus peaks tõepoolest „auk“ olema, siis, et pääseda sarnasesse auku, peaks lennuk auku tormavast õhust ette jõudma, s. t. kiiremini liikuma kui 1000 km tunnis, mis, arusaadav, võimata.

Kuid paljud kinnitavad, et kui õhus ka

absoluutselt tühje kohti olemas pole, siis on vähemalt olemas niisugused kohad, kus õhutihedus palju vähem on, kui ümbruskonnas — niivõrt vähem, et kui lennuk sattub sellesse õrendatud osasse, langeb ta sarnaselt nagu langeks ta tõepoolest auku.

Kuid, nii kui absoluutselt tühjad kohad, nii ka sarnased õrendatud kohad ei leia kinnitust baromeetrites märkmetes. Õrendatud kohad võiksid tekkida ainult suurtest õhu keeristest, kusjuures viimase tsentrifugaal jõud peaks olema nii suur, et viiks tasakaalu — normaal ja õrendatud õhu osade õhurõhu vahed.

On teada, et tõustes poole miili kõrgusele — õhurõhumine väheneb umbes 10% võrra; on teada ka, et suuremat õhurõhumiste vahet, kui see, tuleb harva ette isegi tormilise keerise tsentri ja ringi vahel. Nii peaks sarnaste õhurõhu vahedele, kus juba lennuk langeb, hävitava iseloomuga torni järgnema. Kuid mingisuguseid tormilisi nähtusi pole lendurid tähele pannud, kokku puutudes õhu „aukudega“. Sellepärast oletus, et õhus on olemas õrendatud kohad, kuhu isegi lennuk langeb, ei ole põhjendatud, sest tegelikult neid kohti pole olemas ehk teoreetiliselt nad küll võiksid olla.

Vaatame nüüd missugused põhjused sünnitavad õhus sarnase tegevuse, nagu seda „õhu aukudelt“ oletame, s. o. ootamata lennuki langemine, mis vahest isegi kurbade tagajärgedega lõpeb.

*) Allikana on kasutatud prof. Rosdestvenski artiklit „õhu augud“.

Õhu hulk tõuseb ehk langeb selle järele, kas tal on tihedus suurem või vähem ümbritsevast õhust, täpselt niisama ja sama seaduse järele, mille järel kork kerkib vee pinnale, kuna kivi põhja vajub. Võrdlemisi soe ja sellepärast vähem tihe õhk tõuseb üles kui teda samal kõrgusel ümbritsev õhk külmem on. Et õhk saab soojendatud peaaesjalikult maapinnaga kokku puutumisel, missugune omakorda päikese kiirte poolt soojendatud saab, siis järelikult need vertikaalselt tõusvad õhu voolud tekivad väga sagedasti selge, sooja ilmaga. Sarnaste tõusvate õhusammaste lainetust võime tähele panna ka lõpmata paljudest lainetest rünk-pilvedel. Väga võimalik ka, et siis kui õhkkond täiesti vaikne, tõusev õhusammast teravalt piirdub ümbritsevast väikesest õhkkonnast, nagu seda näha anaioogilistel juhustel korstnast tõusvate kõrgete suitsusammastega.

Niisuguste õhusammaste tõusu kiirus võib vahest hiigla suur olla. Juhtivatel õhupallidel toimetatud mõõtmised näitavad, et õhusamba vertikaal kiirus nii alla kui ka üles ulatub kuni 3 m sekundis.

Seda tõestab suurte lindude lauglemine, kes püsivad ühel kohal tõusva õhusamba abil. Peale selle see fakt, et langevad veetilgad ja rahe mitte ainult teatud aeg ühel kõrgusel ei püsi, vaid kõrgemale saavad tõstetud, näitab, et tõusva õhusamba kiirus tõuseb kuni 7—9 meetrit sekundis.

Nii näeme, et on olemas õhusambad suure vertikaalse kiirusega, missuguste küljed teatud aegadel ja teatud kohtadel peaaegu niisama teravalt piirduvad ja lahutavad ümbritsevast õhust, nagu purtskaevu vee samba küljed. Arusaadav, et sarnane sammast, omades suure kiiruse, sünnitab lendurile palju muret. Raskused võivad tekkida:

- 1) kui tõusvasse õhusambasse sattub lennuk küljega, s. o. kui üks kandepind on tõusva samba sees, teine aga vaikselt õhus, siis kaotab lennuk külgtasakaalu ja saab ühtlasi ootamata tõuke sambasse minekul ja välja tulles;
- 2) kui tõusvasse õhusambasse sattub lennuk nina ees, siis suureneb ootamatult lennuki tõusu nurk ja ka rõhumine kandepindadele.
- 3) ootamatult tõusvast õhusambast väljatulles väheneb ootamatult lennuki tõusu-nurk ja järsku ühes sellega ka tõusva õhusamba tõstejõud.

Tõusvad õhusambad tekivad kõige sagedamini selgetel suveilmadel ja sileda maa kohal. Eraldatud mäeketest, eriti

lühikestest ja kroonilistest, tuleb lenduril hoiduda eriti soojadel ja vaiksetel ilmadel, sest niisugustel juhustel on mäekese küljed alati ümbritsevast õhust soojemad, ja mäekesed tegutsevad täpselt nii nagu rida suitsevad korstnaid.

Tõusvaid õhusambaid tuleb harvem ette vee kohal ja taimestikuga kaetud maa kohal. Harva tulevad nad ette ka enne lõunat, kuna praktiliselt peaaegu puuduvad enne päikese tõusu ja siis kui taevast üleni kaetud pilvedega.

Peale tõusvate õhusammaste on veel olemas langevad õhusambad, missugused tekivad ühel ajal tõusvate õhusammastega. Langevad õhusambad harva omavad suure kiiruse, väljaarvatud kui nende tekkimine on ühenduses äikesega. Mõjuvad nad lennuki peale täpselt samuti kui tõusvad õhusambad, ainult teises sihis.

Tihti võib tähele panna, et kaks või mitu pilvede kihti liiguvad igaüks ise suunas ja ise kiirusega.

Niisugused ühel ja samal ajal puhuvad erineva suuna ja kiirusega tuuled ei piirdu pilve kihtidega, neid võib tähele panna ka selge ilmaga. On olnud juhuseid kus juhitav õhupall hõljub õhus nii, et korv oli *ühel kiirusega tuule kihis, kuna õhupalli ülemine osa liikus teise kiirusega tuule kihis.*

1889. aastal tegi Helmholtz kindlaks, et õhkkonnas tihti leidub õhukihte, missugused erinevad tiheduse poolest üksteisest ja olles teineteisest sellejuures teravalt lahutatud, libisevad üksteise peal täpselt nii nagu õhk voolab veepinda mööda ja isegi samase lainte sünnitamise efektiga. Need õhu lained on vaid siis nähtavad, kui kihide niiskus on sarnane, et tähtsusetu temperatuuride vahe laine sõlme ja puhetide vahel küllaldane on selleks, et hoida üks kiht udusena, kuna teine kondensatsioonist vaba on... Õhu lained õhkkonnas tekivad palju sagedamini kui meie seda tähele paneme või näeme.

Võtame nüüd lennuki sel momendil kui ta liigub ühest niisugusest kihist teise. Selgema ettekujutuse saamiseks võtame äärmise juhuse: oletame, et propeller seisab, kuna lennuk libiseb maa poole ja oletame, et lennuk ootamata sattub allpool olevasse õhukihti, missugune liigub samases horisontaalses suunas ja samasuguse kiirusega, kui lennuk. See on küll äärmiselt juhus, kuid siiski mitte võimata.

Momendil mil lennuk sattub sellesse kihisse, dünaamiline tugi peaks lõppema, sellega ühes ka lennuki üle valitsemine. Tuntav langemine peab sellele kindlasti

järgnema. Ja kõigi tundemärkide järele otsustame meie, et lennuk sattus õhu „auku“.

Mispärast pidi siin langemine sündima, selgub, kui meelde tuletame, et tuule rõhumine on umbes proportsionaalne tema kiirusele ruudus, mitte maa vaid õhu suhtes, milles liigub lennuk. Kui lennuk seisva propelleriga sattub samas suunas, sama kiirusega, liikuvasse õhku, siis nende vastastikune suhteline kiirus võrdub nullile, millele võrdub ka tuule kandejõud. Lennuk peab langema ja purunema, kui ta ei oma suurt kõrgust, et vertikaalse allalaskumisega jälle kiirust saavutades normaal seisakut omada. Muidugi sarnane juhus tuleb harva ette, kuid siiski neid juhtub.

Üleminekul õhukihti, mille kiirus lennuki omast suurem, kuid samas suunas, kaotab lennuk korruga suurema või vähe- ma hulga kandejõust, kusjuures lennukil langemine ehk pikeerimine möödapääsematu.

Kui uues kihis tuul puhub lennukile vastu, siis suureneb lennuki tõstejõud, mille tagajärjel lennuki kiirus (antud olukorras) ainult väheneb.

Veekeerised on igas vee voolus, alates ojakesest kuni suurte jõgedeni ja isegi ookeani vooludes. Samasugused keerised, ainult horisontaal telgedega, tekivad vee voolu põhjas, kus vesi voolab karestiku ja veealuste kivide kohal, missugused muudavad ootamatult vee suuna.

Voolava vee inerts, tema alaline liikumise kiirus on veekeeriste põhjuseks. Samal moel, samadel alustel tekivad horisontaalsed keerised ka õhkkonnas, millede pöörlemise kiirus oleneb tuule jõust.

Keerised on eriti tugevad kaljude, mägede jne. allatuult olevatel külgedel.

Et õhukeerised maapinna läheduses tekivad, siis võivad nad olla tõsise hädaohu tekitajaks lendurile.

Seal kus maapind hakkab jahtuma soojuse kiirgamise või muul teel, muutub maa- ga kokkupuutuv õhk jahedaks ja suureneva tiheduse tõttu liigub enam madalamatesse kohtadesse, orgudesse. Sellest ka selgetel, vaiksetel öödel, kus maapinna kiire jahenemine pilvedeta oleku põhjuseks, tekivad orgudesse liikuvad õhuvoolud. Kul mitu niisugust õhuvoolu mitmest orust ühinevad ühiseks vooluks, ja eriti kui kõrgemad voolud tulevad lumega kaetud maa- kohtadest, siis tekib ühinenud õhuvoolu alumises osas eriti tugev õhuvool.

Lennuk, lennates niisuguse oru suus sel ajal kui õhuvool täies jõus, võib suurde hädaohu sattuda.

Kõik loetletud hädaohu allikad olgu maapinna lähedal või kõrgel õhus, kaotavad oma mõju lennuki kiiruse kasvamisega. See muidugi veel ei tähenda, et kõige kiirem lennuk kõige kindlam on. Selle küsimuse arutuse juures oleks pidanud veel nii mõndagi arvesse võtma, mis aga omakorda oleks viinud meid käesolevast teemist kõrvale.

E. R.

Rootsi kuningate haudad Eestis*).

M. J. Eisen.

Vanadel eestlastel on muiste oma kuningaid olnud (P. Johanson, Siedlung und Agrarwesen der Eesten im Mittelalter, lk. 6; M. J. Eisen, Eesti Kirjandus 1917, lk. 210 jj.), aga ühegi nende hauda ei tunta peale Kalevi ja maasõja- kuninga Tõllu hauda (M. J. Eisen, Tõll ja ta sugu, lk. 22); viimast tunneb rahvasuu mitmes kohas (sealsamas lk. 86). Tõllu haudade roh- kusega võivad võistelda Rootsi kuningad, kes küll ialgi ei ole Eestis asunud, aga keda traditsioon teab mõndagi Eestisse maetud olevat, neist näiteks 600. aasta paigu elanud Ingvar'i, kelle nime kirjutavad skandinaavia vanad allikad tavalisest Ingvar, koguni nelja paika. Teiste kuningate nimesid ei teata nimetada; ainult haudu väidetakse Rootsi kuningate haudadeks.

Muiste tehti kuningate haudadele püramiide, kurgaane, künkaid ja muid mälestusmärke. Ülepea arvati vanasti, et vägimehed oma viimast

und mägedes puhkavad (Rochholz, Tell und Gessler, lk. 137), nii ka vana Kalev Toomi- mäes. Rootsi kuningaidki laseb eesti traditsioon kas märke matta või nende hauale kääpa ehitada, nii et rahvaluule selleski suhtes vägi- meeste viimse puhkekohaga muude rahvaste mälestustes ühineb, ka rootslaste omadega, kes näiteks Upsala lähedal kolme suurt kungast Rootsi kuningate haudade nime all tunnevad, peale selle veel mõnda vähemat (vrld. B. Ner- man, Vilka konungar ligga i Uppsala högar (lk. 3—8).

Ingvarist kõneleb muistend järgmist: En sommar for han till Estland, där han emeller- tid besegrades av esterna vid ett ställe, som heter Sten (at Steini) och stupade, varefter sveahären flydde och vände ater hem. Han blev höglagd pa Adalsysla vid själva sjön (F. Jonsson, Heimskringla I, lk. 59). (Ühel suvel sõitis ta Eestimaale, kus eestlased ta ära võit- sid ühes kohas, mis kannab nime Kivi, ja lan- ges, mispeale Rootsi vägi põgenes ja pöördus jälle koju. Ta maeti Adalsyslasse üsna mere

*.) Autori kirjaviis muutmata, väljaarvatud rootsikeelne tekst.

Riigivanema külaskäik Rootsi kuningale 3.—6. sept. 1928.

Riigivanema vastuvõtt Tallinna sadamas 6. sept. 1928.
Raporteerib garnisoni ülem kindral J. Unt.

äärde.) Edasi kõneldakse, et Ingvari poeg Anund võtnud sõjakäigu Eestisse ette, et isa surma kätte maksta, hävitanud siin laialt ja saanud palju saaki (m. k. lk. 60; ehk Wachter, Heimskringla I, lk. 92).

Ka norralased tunnevad Ingvari surma. Monumenta historica Norvegiae, lk. 101, teavad ometi ainult, att Yngvar blev dödad under en härfärd pa den ö i Baltiska havet (mare Balticum), som av infödingarna kallas Ösel (Ey-cilla) (et Ingvar sai surma sõjateel Läänemere saarel, mida sealsed elanikud nimetavad Ösel'iks).

Snorre Sturleson'i Ynglinga saaga 36. peatükis kirjutatakse Ingvarist siin eesti keelde tõlgitult järgmiselt: „Kuningas Östeni poeg oli Yngvar, kes selle järele sai Rootsi kuningaks. Ta oli vägev sõjamees ja viibis sagedasti sõjalaevul, sest enne seda oli Rootsil palju sõdasid, küll taanlastega, küll muude Läänemere sõitjatega. Kuningas Yngvar aga tegi rahu taanlastega ja läks siis Läänemere äärt laastama. Ühel suvel läks ta oma sõjaväega välja ja reisis Eestimaale, laastas seal suvel ühes kohas, mida kutsutakse at Steini; siis randusid eestlased suure sõjaväega ja hakkasid sõdima. Aga maavägi oli nii suur, et rootslased ei suutnud vastu panna. Kuningas Yngvar löödi seal maha ja ta rahvas põgenes; ta puhkab seal ühes künkas mere ääres, see on Adalssysselis. Pärast seda lüüasaamist sõitsid rootlased koju.“*)

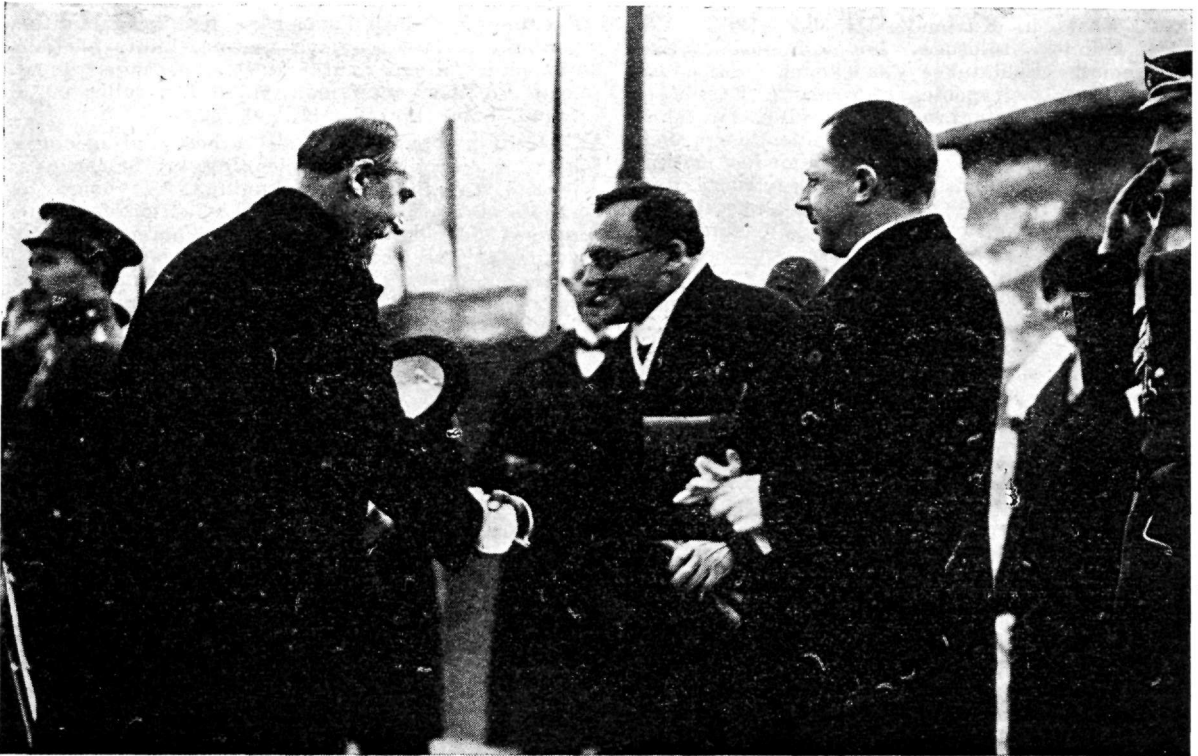
*) Algupäränd mul nägemata.

Järgmises, 37. peatükis kõneldakse edasi: „Kuningas Yngvari poeg oli Anund. — — — Kuningas Anund tungis sõjaväega Eestimaale isa surma kätte maksuma, maandus seal oma sõjameestega, laastas maad laialt ja sai palju saaki; seepeale pöördus ta sügisel jälle Rootsi tagasi.“

Skandinaavia teade, Yngvar maetud „at Steini“, on õpetlasile ammu põhjust andnud otsida hauda Rīdala Kividepäält, mis-sugune nimi oma jagu vastab rootsi nimele. Praegune kohanimi Kiideva, Kiideba, Kiidepää on vääne endisest Kividepääst; viimane nimekuju on saksa keeles meie päevini säilinud. Kiidepäält leidub suur kivivare, millest koht on nime Kividepää omandanud. Juba Fr. Kruse katsus oma Necrolivonica's, lisa B, lhk. 6, Kividepäält Ingvari hauda otsida. Ligemalt arvatakse see haud niinimetatud Ränkli mäes leiduvat. Smissen arvab, et Ingvari haud võiks Kiidepäält asuda (Bunge, Archiv IV, lk. 153). Ka J. Jung otsib peale muude kohtade Kiidepäält (Ränkli mäest) seda hauda (Muinasaja-teadus III, lk. 222), lisab aga juurde: „Nüüd on aga professor Grevingk mõne-kümne aasta eest tagasi selle kivihunniku lasknud läbi kaevata, aga ta ei ole kõige vähematki märki inimesekontidest ega matuseasemest leidnud, muud kui aga kive ja merest välja aetud liiva. Sellepärast arvab ta, et ainult meri selle kivihunniku on sinna välja lükanud.“

Teised arvavad haa Rīdala kihelkonnas Puise külas olevat.

Riigivanema külaskäik Rootsi kuningale 3.—6. sept. 1928.

Läti saadik hra Seskis tervitab riigivanemat hra J. Tõnisson'i saabumisel Tallinna 6. sept. 1928.

Lövis of Menar annab Puise küla haua kohta järgmise kirjelduse: „Hauakoht kerkib ümbritsevast põllust vaevalt 1 m võrra kõrgemale ja on ligi 100 m pikk ning kuni 14 m lai. Esimesel järelevaatusel 3. juunil (vist 1899) kaevati natuke prooviks ja järgmisel päeval, 4. juunil, tehti mitu auku rohusele maale, kõik ühesuguse tulemusega: õhukese muru all natuke mulda ja selle all liiva ja kruusa. Umbes kesk-kohal puututi musta maaga kokku, umbes 1 m sügavusel, segatud tammetükkidega, potikildudega, naeltega, puuritud kivitükkidega ja kontidega. Ka tuli püstipandud 1 m pikkune tammesammas päevavalgele. Ümbruses asuvate eesti talupoegade jutu järele olnud seal enne tuuleveski, milline asjaolu neid leidusid seletab ja neilt igasuguse arheoloogilise tähtsuse võtab.

Need talumehed viitasid lähedale suurele kivile, väites, sinna olevat kuningas Ingvar maetud. Selle nime on nad muidugi uuemal ajal kuulnud, sest traditsioonist ei või juttugi olla. Selle kivi juures kaevati; välja tulid kahe inimese hästi säilinud luud-kondid ilma mingi lisata; kivi tsel pool leidus Rootsi kuninga Johann III raha. Nii ei tule kuningas Ingvari hauda sealt otsida.“ ((Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Alterthums-kunde, 1899, lk. 142—143.)

Skandinaavia muistendid nimetavad Ingvari matusekohaks rannaäärset Adalsysseli. Kus on see Adalsyssel? Sarnast nime meie ajal enam ei tunta. Õpetlased on ammust ajast peale selle nime kallal pead murdnud ja väitnud, et Adalsyssel peaks praegust

Vatlat Karuse kihelkonnas tähendama (Antiquités russes d'après les monuments historiques Scandinaves I, 287; II, 95; Bunge, Archiv IV, 152). Adalsyssel erineb pealtnäha küll märksa Vatlast, aga õpetlased juhivad tähelepanu sellele, et rootsi keeles v sõna algusest tihti ära jäetakse; nii öeldakse Vormsi asemel Orms, Vooso asemel Ooso (Oso) jne. Isegi eesti keeles puutume mõnikord niisuguse nähtusega kokku, näiteks kirjakeele voki asemel öeldakse murretes okk, vöö asemel öö, vorsti asemel orst, voodi asemel oeti jne. Nii siis oleksid rootslased Vatla nimest v ära jätanud ja nii jäi järele Atla, Adla, milline nimi võiks Vatlast põlvnemist leida. Meie päevil vaieldakse seesuguse tuletuse vastu. Adalsyssel on syssel-sõnaga ühendatud. Syssel, sysla tähendab maakonda, piirkonda (Holzmayer, Das Kriegswesen der alten Oeseler, lk. 3, Bunge, Archiv IV, lk. 152). Adalsyssel tähendaks seega Vatla maakonda, piirkonda, mis Matsalu lahe äärde võis ulatuda.

Skandinaavia allikates kannab Saaremaa Eysysseli nime, Norra Monumenta's, lk. 101, Eycilla nime. Skandinaavlaste Eysyssel ei tähenda, nagu Holzmayer eelnimetatud kirjatöös lk. 3 seletab, mitte ainult Saaremaad, vaid saarkonda, kõiki Lääne ranna saari üheskoos. Saksa Oesel peaks Eysysselist olema tuletatud. Muidu on Oeseli mitut moodi katsutud seletada. Kui ma ei eksi, katsus J. Krohn omal ajal nime Oesel tuletada öösalust, kuna Dagö päevasaart pidi tähendama. Luce etimoloogia oli ö=saar ja sel=sõel, seega saaresõel (Wahr-

heit u. Muthmassung, lk. 9). Buxhövdens vötlis lähtekohaks ööse elu, sellest siis lühenduse teel Ösel (Mittheilungen a. d. G. d. Geschichte Liv-, Ehst- u. Kurlands III, lhk. 138). Veel olen kelleltki tuletuse kuulnud öösella=Ösel. Üldisemalt kaldutakse saarkonna tähenduses mõistetava Öseli poole. Norralaste Eycilla nimekuju vastaks igatahes Eysyssele. Ey tähendab saart ja cilla vastaks süsselle. Seega oleks meil Adalsysseli ja Eysysseli nimedes mõlemis umbes maakonnaga tegemist. Olgu veel nimetatud, et F. Kruse samastab Adalsysseli Adilaga (Neerolivonica, lisa B, lk. 15), kuid Adila Hageri kihelkonnas ei või kuidagi küsimusse tulla, — see on mere äärest liiga kaugel.

Saastna Porimäest on mitmel puhul rootsi kuninga hauda otsitud, nii näiteks C. Russwurm, kes kirjutab: Saastna ligidal on madalal, mõnikord ülejuutatud heinamaal künegas, umbes 20 jala merepinnast kõrgemal. Sellelele künkale on hulk korralikult laotud kivimürakaid 12—15 jala kõrguseni kuhjatud. Aja jooksul on kividele sammal kasvanud, nende vahel kasvab saja-aastaseid tammesid, kuna ümbrus muidu on puudeta. Seda küngast peetakse mälestusmärgiks, mis kuningas Ingvarile kivide pähe püstitatud (Eibofolke, 81). — Professor Grevingk käis a. 1880 seal otsimas ja peale selle veel teisi uurijaid, aga ei Grevingk ega teised uurijad leidnud jälgegi Ingvari hauast (Geschichte der Estländischen literarischen Gesellschaft, lk. 63; Revalsche Zeitung 1880 nr. 191). Professor B. Nerman tunnib Ingvari haua kohta suurt huvi, küsides mult selle kohta seletust. Ta tahtis koha peal uurimusi ette võtta; mul teadmata, kas ta seda on teinud, aga oma teoses *Det svenska rikets uppkomst*, lk. 216, kirjutab ta, et Saastnast mingisuguseid reaalseid tulemusi ei ole saavutatud, tähendab, ei ole Ingvari ega mingisuguse muu kuninga hauda leitud.

Rahva traditsioon väidab ometi Porimäe Ingvari hauaks, nagu järgmisestki kirjutisest selgub:

Üks vana raugakene jutustas mulle, et see künegas pidavat vana-aegse kuulsa Ingveri haud olema, kes olevat sõja ajal sinna ära tapetud ja ka maha maetud kõige oma sõjariiete, riistade ja kuningliku kuldkrooniga; tema hauale kuhjatud niisugune mullakuhi, et mitte keegi ei saaks kuninga hauda nii hõlpsasti ära lõhkuda. Ümberringi pandud see mullakuhelik ka kive täis, mis selle tarvis sündinud, et mullakuhelik kindlam oleks ja mitte nii hõlpsasti maha ei vajuks. Vanamees ütles, et mõned küll tõendada, see ei olevat Ingveri haud, vaid üks teine künegas, mis ka seal lähedal on, aga tema uskuvat, et see on Ingveri haud, sest juba tema esiisad on ikka seda Ingveri hauaks kutsunud, millest eespool räägitud; ka ei olevat viimane Ingveri hauaks nimetatud koht mitte oma väljanägemise poolest nii silmapaistev, vormlik ja tähtis, kui esimene koht oma suhkrupea-sarnase vormi pärast küll on. Selsamal ajal, kui Ingver langenud ja maha maetud, langenud ka tema viis vapramat kindralit, aga need pole mitte oma juhataja haua ligidale maha maetud, vaid ühe tühja, paese, väikese meresarekese peale, mis ranna äärest mõni verst kaugel olla; nende hauad olla kõik kõrvuti reas ja igal haul oma kivist peatsis, millede peal olevat ka varesejala-sarnaseid kirju ja märke, mida kalamehed mitte ei tundvat“ (H. 2, IX, 502).

Teise teate järele puhata kuningas Ingvar Porimäes kolmekordses kirstus: kõige välimine olla vask-puusärk, järgmine hõbe- ja sisemine kuld-puusärk. Kui keegi juhtub kuninga hauale magama heitma, hüütavat teda nimepidi. Korra juhtunud Saastna mõisa must lehm Porimäel magama. Mäelt ära tulles muutunud lehm kirjuks (E. 41 421).

Rääkigu rahvasuu mis tahes, arheoloogia igatahes ei tunne Porimäes Ingvari hauda.

Kui ka mitte Rootsi kuninga, siis ometi ta venna surmast Eestis teab Läti Hindreku ajaraamat kõnelda, 1220. a. tuli Rootsi kuningas vennaga, jarl Karliga, kes Idagooti hertsog, ja piiskoppidega Rotaalisse. Tagasi minnes jättis ta venna Karli ja ühe piiskopi Lihula linnusesse.

Edasi jutustab Läti Hindrek sündmusest nii: Et factum est in uno die, apparente primo diei diluculo venerunt Osilienses de mari cum exercitu magno et obsidentes eosdem suos pugnaverunt cum eis et ignem apposuerunt ad castrum eorum. Et exiverunt sueci ad eos dimicantes cum eis et non valuerunt tantae resistere multitudini. Et ceciderunt ei interfecti ab eis, et captum est castellum, et dux cecidit. Et episcopus per ignem et gladium interfectus est et in martyrum consortium commigravit. Et venerunt postmodum dari colligentes corpora eorum et cum luctu sepulturae tradiderunt (XXIV, 3). Tõlkes kuuluks see nõnda: Ühel päeval, kui esimene päevavalgus paistis, juhtus, et tulid saarlased merelt suure sõjaväega, piirasid rootslased ümber, sõdisid nendega ja pistisid tule nende linnusesse. Ja rootslased läksid välja nende vastu, võitlesid nendega, ilma et oleksid suutnud nii suure hulga vastu panna, ja nende käe läbi langes rootslasi ja võeti linnus ja ka juht (=hertsog) langes ja piiskopp tapeti mõõga ning tulega ja on, nagu usume, märtrite hulka rännanud. Ja tuli pärast seda taanlasi, need kogusid nende surnukehad kokku ja matsid need leinates maha.

Küll ei langenud selles võitluses Lihulas või Lihula ümbruses, — kus nimelt, see ei selgu Läti Hindreku kirjeldusest, — Rootsi kuningas Johannes ise, vaid ta vend ühes piiskoppiga; aga rahvasuu ei tee ikkagi vahet kuninga ja kuninga venna vahel, vaid ristib kuninga vennagi kuningaks. Selleks on võimalus siin seda suurem, et kuninga vend jarl Karl valitses Ida-Gootimaad kuninga asemel. Langesid kuninga vend ja piiskop Lihulas, siis maeti nad vist Lihulasse maha. Ometi on võimalik, et võitlus peeti enam Virtsu pool. Aga Läti Hindreku kirjeldus kõneleb linnusest ja selle linnuse all tuleb muidugi Lihulat mõista. Kui kuninga vend Lihulas eneses ei langenud, siis vist ikka Lihula ligidal Virtsu teel. Kas neid sel puhul mujale kui Lihulasse maeti, on väga kahtlane. Küsimusse võib vaevalt Saastna Pori- ehk Põrgumägi tulla, kus Ingvargi öeldakse maetud olevat. Kui koht Lihulast kaugel ei oleks, võiksime oletada, et Rootsi kuninga vend Karl sinna on maetud. Kuid nüüd võib seesugune oletus enesele vaevalt reaalselt alust leida.

Chronicon Episcoporum Lincopensium nimetab Karli ja piiskopi surmapaigaks „Recalom“ millest Smissen Rohuküla tahab välja lugeda (Bunge, Archiv IV, lk. 157). Teises rootsi ajaraamatus, „Chronicon rerum Sueo G.“, millest mul pole kasutada, nimetatakse surmapaika „apud Rotalum“ (nagu eespool, lk. 158). Vii-

Riigivanema saabumine Tallinna 6. 9. 28.

Riigivanem hra J. Tõnisson ühes saatjatega möödub aukompaniist Tallinna sadamas.

mane nimetus liiga üldine, olgu siis, et sellega oleks ainult Ridalat mõeldud. „Recalom“ sellevastu on täiesti tundmatu suurus; vaevalt võiks see Rohuküla tähendada, mis Lihulast koguni kaugel. Ülepea näikse kaks viimast allikat vähem ulasdatavad olevat kui Lihula valdamise ajal elanu Läti Hindreku Chronicon Episcoporum. See põlvneb Lagerbringi järele 15. sajandist ja teine kroonikagi on kirjutatud kuningas Johanni venna ja piiskopi surmast palju hiljemini. Igatahes tundis meie kodumaal liikunud Läti Hindrek meie kodumaa paiku palju paremini kui rootsi ajaraamatute kirjutajad. Seega puudub põhjus Rootsi kuninga Johanni venna Karli hauda minna Ridalast või Rohukülalt otsima. Haud peaks tingimata Lihulas või Lihula juures leiduma, aga kus just, seda on võimata kindlaks määrata. Olgu veel nimetatud, et niipalju kui mina tean, rahvasuu Lihulas ja lähemas Lihula ümbruses Rootsi kuninga hauda ei tunne, sellevastu küll mujal Läänemaal väga mitmes paigas.

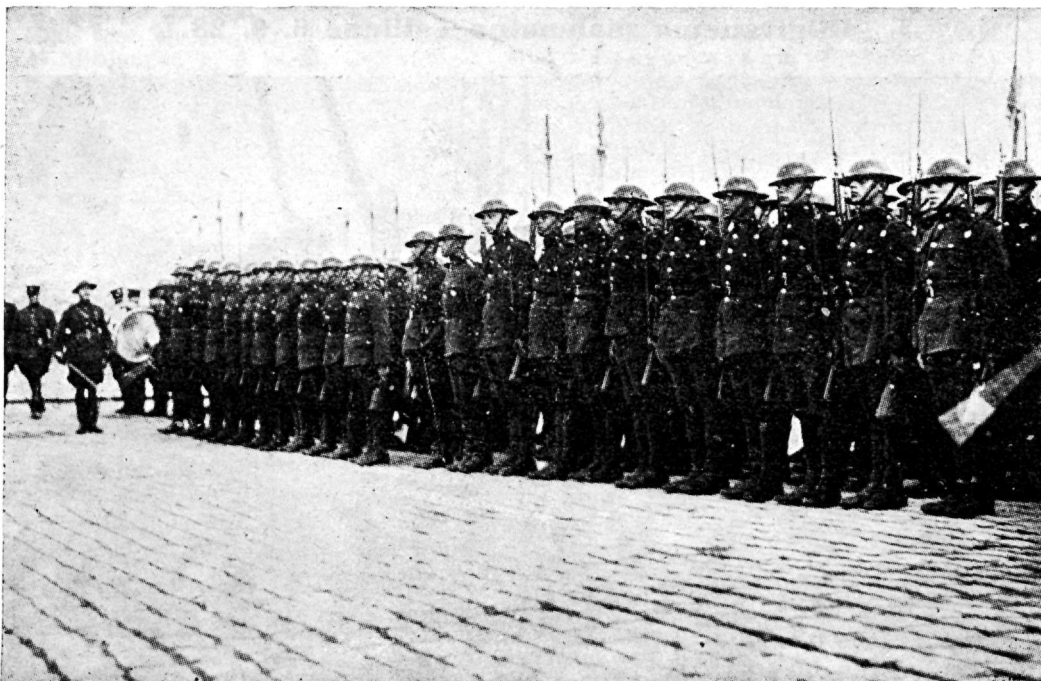
Kullamaagi nõuab enesele Rootsi kuninga haua au. Muistend kõneleb sellest: Korra käinud Rootsi kuningas Kullamaal, jäänud haigeks ja surnud sinna. Pole võimalik olnud surnukeha Rootsi viia; seepärast otsustatud ta Kullamaale maha matta. Matusepaigaks valitud rootslased Ollimäe, teed mööda versta 4 Kullamaalt Risti poole. Praegu ei täihsta mingisugune iseäraline märk kuninga auda (E. III, 26).

Nagu tuttav, laseb rahvasuu Rootsi kuningat koguni 30 koormat kulda Kullamaa kiriku juurde Rohumäkke teisel puhul maha matta (A. Nooli, Rahaaugu jutud, 69). Teisendi järele olnud kirstutäis kulda; teise teisendi järele

hõbekirstu-täis poola kulda (J. Jung, Muinasaja-teadus III, lk. 212). Igatahes kuulduv niisugustki oletamist, et Rohumäe kulla juurde Rootsi kuningaski maetud, otsekui haldjaks suurele varandusele (E. III, 26). Teated puuduvad, kas kuningas enne Rohumäkke maeti ja alles pärast kuld või ümberpöörduvalt. Niipalju kui teada, ei ole tänini kuninga hauda Rohumäest ega Ollimäest otsitud, küll on aga Tallinna tõlnerid veel hilja-aegu Rohumäe kullaotsimise mõttes kaevanud, kuni nende ettevõttele riigivalitsuse poolt piir pandi. Kuld jäi leidmata ja niisama kuninga haudki. Küll on seal põletatud luid ja süsi leitud (J. Jung, Muinasaja-teadus III, lk. 212), millised leiud sinnapoole tähistavad, et kohal muiste vist linnus asunud.

Kunstnik H. Halliste mäletab lapsepõlves olevat kuulnud, Märjamaa kihelkonnas Valguski leiduvat Rootsi kuninga haud; lähemalt ei tea ta aga haa kohta kindlaks määrata. Valgus asunud vanasti mõnigi rootslane, kelle mälestust praegugi veel „Rootsi“ talu meelde tuletavat. Rootsi kuningas või Rootsi vürst tulnud neid rootslasi vaatama; ta surnud ja maetud sinna (E. III, 36). Tingimata puudub Valgus Rootsi kuninga haul niisama reaalne alus kui Kullamaal Rohumäe ja Ollimäe haul. Mõlemad on luuletused ja ei muud midagi.

Ilmaaegu näikse J. Jung Rootsi kuninga hauda Paldiskist otsivat (Muinasaja-teadus III, lk. 114), ilmaaegu sellevastu, et ükski muistend hauda ei juhata Paldiskist otsima. J. Jung toetub Paldiski haa asjus Paldiski elaniku Kalgi oletusele. Kalk arvab, et rootsi muistendis nimetatud „ad Steini“ haud kõige pare-

Aukompanii Rligivanema lagasitulekul 6. 9. 1928. Tallinna sadamas.

mini Paldiski kohta sobivat. Hauakivi olevat õieti suur, selle ümber leiduvat vähemad korrapärast pandud kivid (eespool-mainitud allika järele). J. Jung juba avaldas oletust, et need seal leiduvad kivid põlvnevat Paldiski sadama ehituse ajast. Igatahes ei või Paldiski tulla sellekohaste tähiste puudusel Ingvari haua küsimuse otsustamisel tõsisemalt harutusele; see jääb ühe isiku fantaasia tooteks, millega rahvaluulel pole tegemist.

Ku n d a L a m m a s m ä k k e maetud sõja ajal hulk Rootsi sõjaväe kuldade, hõbedate. Rootsi kuningas ise langenud varssi selle järele võitluses venelaste vastu; ta maetud kulla, hõbedade juurde (M. J. Eisen, Eesti kohalikud muistejutud, 96). Kuningat valvanud kaks Rootsi sõjameest, üks pea-, teine jalgotas, paljad mõõgad käes. Kuningas tulla vahel hauast välja sõitma. Korra näinud keegi poiss kahehobusetõlla üle pehme soo Lammasmäe poole sõitvat; tõllas istunud hall mees. Mäele jõudnud, kadunud tõll äkisti suure kivi alla (J. Jung, (Muinasaja-teadus III, lk. 127). Jung teab veel, et seda mäge kaevatud ja sealt vanu rahasid, metallitükke ja konte leitud, põhjalikumale kaevamisele teinud aga Kunda mõisa omanik takistus (eespoolse allika järele). Leitud kondid viitavad selle poole, et sinna muiste surnuid on maetud, ei ole aga mingisugust märki leitud, mis kuidagi kuninga hauda meelde tuleks.

Tartumaal Võnnuski tuntakse Rootsi kuninga hauda. See kuningas, kelle nime me ei tunne, saanud sõjas venelastega surma. Põgenemisel ei suutnud rootslased kuningat matta; matmine jäänud venelaste hooldeks. Matmise puhul sõnub Vene kindral pilgates: „Kui Rootsi kuningas suudab mulla haualt ära veeretada, peab see maa jälle Rootsi päralt olema!“

Vene vürst käskinud kuninga hauale künka ehitada, et kuningas kuidagi ei jaksaks mulda haualt veeretada. Nädalatekaupa kokkuveetud mullast tekkinud Kalliku mägi (M. J. Eisen, Eesti kohalikud muistejutud, 17).

Rahva väite järele kahaneb Kalliku mägi iga aastaga. Enne sõda katsuti Võnnus mäe kahanemist poliitiliselt seletada: Vene võimus lõpetab Eestis ja Eesti saab jälle Rootsi omaks. Rootsi kuninga Võnnu hauaga kordub samasugune poliitiline moment kui Karl XII maa sisse pistetud keppiga või vankri-aisaga: kui see kepp või ais hakkab kasvama, ühendub Eesti jälle Rootsiaga. Iseseisvat Eestit ei jaksanud Kalliku mäe ega Karl XII kepi ja kepi teisendite muistendi motiiv enesele veel ette kujutada, ta luulelend ei tõusnud veel nii kaugele; ta iha ulatus ainult ühinemiseni Rootsiaga. Vabanemist Vene alt tuletas vähemalt Võnnu kogudusele mäe kahanemine alati meelde.

Kalliku mäestki kordub Rootsi kuninga haua tarvis reaalse aluse puudumine. Kalliku mäest

Laskeinspektori poolt kinnitatud

**Õppelaskmise
märklauad.**

Müügil „Sõduri“ talituses Uus t. 10.

ei ole mingisugust jälge kuninga hauast leitud, üksnes luule tunneb seda hauda.

Rootsi saagad teavad veel kõnelda, et kuningas Harald Lartfageri poeg Half den Hvite langenud Eestis niisama kui Ingvar ägeda võitluse järele (Bunge, Archiv IV, lk. 148). Kus selle kohta puuduvad teated.

Rahvasuu kõneleb veel, et Põide Haudla Aidaveres kuski kivi all varjul olla mõök, mis vist Rootsi kuninga oma (EVR XII, 21).

Viimaks olgu veel nimetatud, et muhulased ka Taani kuninga hauda tunnevad. Muhu Linnuselt umbes pool kilomeetrit kaugel olnud varemalt kaks kiviristi. Korra pidanud Taani kuningas Muhumaal muhulastega sõda, kuid langenud seal. Kuningas maetud Linnuse ligidale ühes kahe tütreaga, kelle kohta teated puuduvad, kas need ka sõjas

surma saanud või kas nad hiljemini sinna maetud. Seda kohta, kuhu kuningas maetud, kutsutakse Tanikurguks (EVR XII, 50). Saaremaa ja Muhu muinasjäänused (lk. 128—139) tunnevad küll Tanikurku, aga vaikivad Taani kuninga hauast.

Taani kuninga haud Muhus eksisteerub iga tahes rahvatraditsioonis, aga ajalugu ei tea sellest rohkem kui mitmest Eestisse maetud Rootsi kuningast.

Hiidlasedki tunnevad oma piirkonnas Taani kuninga hauda. Annikatsi saarele olevat nende väite järele Taani kuningas maetud. Ometi puuduvad kõik lähemad teated. Okupatsiooniajal kaevanud seal sakslased, aga sellegi kaevamise tulemus on niisama teadmata (E. 55 341).

„Eesti Kirjandus“ nr. 7 — 1928.

Sidepataljoni erialalised võistlused.

Inseneriväe osades korraldatakse igal aastal sisemised erialalised võistlused, mis on laagriaja lõpu suursündmuseks. Võistluse tingimused ajateenijale on võrdlemisi rasked, selle peale vaatamata on neist osavõtt elav ja neid jälgitakse suure huviga. Käesoleval aastal 18.—22. augustil inseneriväe laagris Jägalas arapeetud võistlustel saavutati järgmised tagajärjed:

A. Üksikvõistlused.

I võistlus — töö morsel, telegrammide üleandmine.

Võistlejad üksikud õppekompanii lõpetanud ajateenijad.

Ülesanne: Üle anda 420-märgiline šifreeritud sõnumik.

Tingimused: Üleantav tekst ei tohi sisaldada vigu, üleandmine peab sündima 4 minuti jooksul.

Võistlejaid — 6. Ülesanne täideti 3 min. 45 sek. jooksul.

Auhinnad: I auhind — hõbe käeuur, omas n. a. o. Voldemar Marran 2. sidekompaniist; II auhind — nikkel käeuur, omas n. a. o. Johannes Mihkelson, õppekompaniist.

II võistlus — radiogrammide üleandmine ja vastuvõtmine.

Võistlejad üksikud ajateenijad.

Ülesanne: Üle anda 253 märgist koosnev šifreeritud sõnumik. Vastu võtta 160 märgist koosnev šifreeritud sõnumik.

Tingimused: Üleantav ja vastuvõetav tekst peab olema vigadeta. Vastuvõtuks antakse üle sõnumik kolmel kiirusel — 100, 110 ja 120 märki minutis. Vastu võtta tuleb nendest 2 vabal valikul.

Auhinnad: I auhind — hõbe käeuur; II auhind — nikkel käeuur. Võistlejaid — 10. Auhiinad jäid väljaandmata, sest ükski tekst vastuvõtul ettetulnud vigade tõttu ei vastanud võistlustingimustele.

III võistlus — helkgrammide üleandmine ja vastuvõtmine.

Võistlejad üksikud ajateenijad.

Ülesanne: Üle anda ja vastu võtta 75-märgiline sõnumik.

Tingimused: Üleantav ja vastuvõetav tekst peab olema vigadeta. Vastuvõtuks antakse sõnumik üle kolmel kiirusel — 15, 20 ja 30 märki minutis. Vastuvõtta tuleb neist 2 vabal valikul.

Võistlejaid — 28.

Auhinnad: I auhind — hõbe käeuur, omas rms. Otto Öun, 3. sidekompaniist; II auhind — rahatask, omas rms. Paul Fökke, sidekomp.

B grupi võistlused.

IV võistlus — raskekaabelliiniehitamine.

Võistlejad töökonnad sidekompaniidest normaal koosseisus ajateenijad.

Ülesanne: Ehitada kahe antud punkti vahel raskekaabelliini ja sama liin üleskerida.

Tingimused: Liini ehitamine lugeda lõpetatuks kõne saamise momendil ja mahavõetaks pooli kohtunikule üleandmise momendil. Maksimaalne aeg töö läbi viimiseks 30 min.

Võistlejaid — 3 töökonda.

Auhinna — 10 hõbelusikat omas 3. sidekompanii meeskond koosseisus: 1) rms. Jaak Suits — töökonna vanem, 2) rms. Roderich Jalak, 3) rms. Edgar Ehte, 4) rms. Arteeni Pavliin, 5) rms. Aleksan-

der Ruus, 6) rms. Roman Rehepõld, 7) rms. Richard Loik, 8) rms. Paul Tõkke, 9) rms. Theodor Kahu.

Aeg 11 min. 20 sek.

V v õ i s t l u s — r a a d i o j a a m a ü l e s s e a d m i n e.

Võistlevad sidekompaniidest raadiojaama tüüp „B“ töökonnad — ajateenijad. Ülesanne: Raadiojaam üles seada määratud kohale.

Tingimused: Raadiojaam peab olema üles seatud 15 minuti jooksul, määratud kohale jõudmisest arvates. Raadiojaama ülesseadmine peab sündima käsklustega side-eeskirja kohaselt. Materjaalosa korrasoleku vastutus lasub võistleval töökonnal.

Võistlejaid 4 töökonda.

Auhind — 5 soome pussi omas töökond koosseisus: 1) rms. Albert Silbergleich — 3. sidekomp. töökonna vanem, 2) rms. Filipp Kingsepp — 3. sidekomp., 3) rms. Alfred Konsen — 2. sidekomp., 4) rms. August Koikson — 2. sidekomp., 5) rms. Evald Niggol — 3. sidekompaniist. Aeg 8 min. 15 sek.

Teiseks tuli rms. Loiki töökond — aeg 10 min. 46 sek.

Kolmandaks tuli rms. Suitsi töökond — aeg 12 min. 45 sek.

V i v õ i s t l u s — k e r g e k a n t a v a k a a b e l l i i n i e h i t a m i n e.

Võistlevad kerge kantava kaabelliini töökonnad normaal koosseisus — ajateenijad.

Ülesanne: Ehitada 1,6 klm pikkune kerge kaabelliin antud punktide vahel ja sama liin üleskerida.

Tingimused: Töö peab läbi viidud olema 30 min. jooksul. Liini ehitus lugeda lõpetatuks kõnesaamise momendil ja mahavõetuks pooli ja värtna kohtunikule üleandmise momendil.

Võistlejaid 9 töökonda.

Auhind — 4 hõbelusikat omas töökond koosseisus: 1) rms. Johannes Muttik — 3. sidekomp. töökonna vanem, 2) rms. Johannes Juhanson — 1. sidekomp., 3) rms. Karl Peterson — 1. sidekomp., 4) rms. Peeter Feldmann — 2. sidekomp. Aeg 28 min. 43 sek.

V i i v õ i s t l u s — t ö ö t e l e f o n i l, t e l e f o n o g r a m m i d e ü l e a n d m i n e j a v a s t u v õ t m i n e.

Võistlevad paaris ajateenijad.

Ülesanne: Vastastikku üle anda ja vastu võtta 129-märgiline šifreeritud sõnumik.

Tingimused: Üleandmine ja vastuvõtmine peab sündima vigadeta.

Võistlejaid 11 paari.

Auhind — 2 rahataskut omasid 1) rms. Teodor Maripuu — 2. sidekomp., 2) rms. Verner Baumvaldt — 3. sidekomp.

Aeg 3 min. 35 sek.

C. Allüksuste vaheline ahelvõistlus.

Võistlevad omavahel sidekompaniide meeskonnad ohvitseri juhatusel.

Meeskonna koosseis: 2 morsee-telegrafijaama töökonda, 2 telefoni keskjaama töökonda, 1 raskekaabelliini töökond, 2 kerge kantava kaabelliini töökonda, 2 raadiojaama töökonda, 2 helkjaama töökonda, 1 jalgrattur.

Ülesanne: Teostada side maastikul järgmisel poligonil: algades lähtekohast — telegrafi ühendus 2 km pikkusel raskekaabelliinil, telefoni ühendus 2 miili pikkusel kergekaabelliinil, raadio side 2 km kaugusel, helkside 500 m kaugusel, jalgratturside tagasi lähtekohta 2 km kaugusel. Üle anda loodud sidevõrgu kaudu šifreeritud sõnumik.

Tingimused: Võistluse alguseks on kõik sidevahendid koondatud lähtekohta. Võistluse alguseks loetakse moment, milal vanem vahekohtunik annab üle võistlevat gruppi juhatavale ohvitserile pitseeritud paketi, mis sisaldab järgmist: 1) ½-verstalisel kaardil täpne sideskeem, 2) sidevahendite kasutamise järjekord, 3) 100-märgiline šifreeritud sõnumik üleandmiseks. Gruppi juhataja ohvitser annab meeskonnale ülesande ja saadab töökonnad oma asukohtadesse. Auhinna määramisel arvestatakse: 1) töökondade töötamise korralikkus ja reeglipärasus, 2) sõnumiku üleandmiseks kuuluv aeg, kusjuures sõnumikus iga ettetulev viga, mis sõnumist arusaamist ei tumesta, lisab üleandmise ajale 5 min. juure. Vigade tõttu arusaamatuseni moonutatud sõnumikud ja meeskonna töö, kelle poolt sarnane sõnumik üle antud, auhinna määramiseks hindamisele ei tule.

Auhind: seinapeegel, mille omab jäädavalt kompanii, kes selle võitnud, kaks aastat järgemööda ehk kolm aastat vaheldamisi.

Auhinna võitis esimest korda 2. sidekompanii meeskond n. leitn. Švalbe juhatusel; aeg — 2 tundi 44 min. 30 sek.

Teaseks tuli 1. sidekompanii meeskond n. ltn. Arguse juhatusel.

Võistlust korraldavas komisjoni kuulid: esimees kapt. O. Karell, liikmed

kapt. Jens ja kapt. Jakobson. Võistluste vanemaks vahekohtunikuks oli leitnant Pals.

Arvestades võistlusi peetud murdmaastikuga, on võistluste tulemused väga head, üksikutel aladel isegi rekordilised,

mis väljendub käesoleva aasta õppetöö edu.

Võitjaile andis kätte auhinnad inseneriväe inspektor kolonel V. Riiberg 27. aug. Jägala laagris vastava tseremoniaga.

—s.

Väljaõppest P. A. Ühendriikide sõjaväes.

Viimasel ajal on hakatud pühendama Ameerika Ühendriikides suurt tähelepanu sõjalise õppuse elustamisele rahva seas.

Regulaar sõjaväe korrapärasele väljaõppele mõjutab takistavalt suur arv ärakomandeeritavaid. Sageli kipub raskeks minema väeosade toomine õppustele nõuetavas koosseisus. Hulk kaitseväelasi on alaliselt ametis noorsõdurite õpetamisega, osa komandeerituist viibib teiste väeüksuste instrukteerimisel, õppeüksustes, õppe-laagrites, kursustel jne. Loetletud raskusi loodetakse kõrvaldada praegu väljatöötamisel oleva uue väljaõppeeskirja maksmapanekuga.

Viimasel ajal said täiendava sõjalise ettevalmistuse sellekohastel praktilistel kordamiskursustel ligi 15.000 tagavaraväe ohvitseri. Kordamiskursusi organiseeriti regulaarväe juures, erilistes õppelaagrites ja väeliikide laagriplatsidel. Kursuslased-ohvitserid andsid kiitva otsuse kursustest ja seal tarvitatavast puht-praktilisest õppemeetodist ning soovitasid korraldada sarnaseid kursusi laias ulatuses üle terve maa. See aitaks kaasa tagavaraväe ühtlasele ja kiirele väljaõppele ulatuses, missugust ei suuda kunagi saavutada väike rahuaegne regulaarvägi.

Alates aastast 1925 on märgata järjest kasvavat vabatahtlist ülesandmist tagavaraväe ohvitseride kordamiskursustele sellekohastes õppelaagrites. Abinõude puudus ja instruktoreite vähesus ei võimaldanud rahuldada kõiki soovijaid ja kursustele vastuvõetute tagavaraväe ohvitseride arv jäi esialgu endiseks.

1927. a. suve kestvusel said kuuenädalalise tagavaraväe ohvitseri ettevalmistuse 7300 üliõpilast 34 laagris.

On märgata ka edusamme ja uuendusi P. A. Ühendriikide relvastamises. Kõikidesse kaitseväe formatsioonidesse on viidud uus kergekuulipilduja „Browning mud. 1921“. Raskekuulipildujana esineb samuti Browning-tüübiline raskekuulipilduja mud. 1917; mõnedes väeosades on veel varustusel meile Maailmasõjast hästi tuntud raske kuulipilduja „Colt“.

Erilist tähelepanu pööratakse õhukaitsele. Pika katsetamise järgi fortis Tilder ja Aberdeeni poligoonil tunnistati parimaks õhukaitse automaatrelvaks 12,7 mm-ne (5") raskekuulipilduja „Browning mud. 1921“. Need kuulipildujad seatakse üles patareidena à 4 tükki erilistele õhukaitsealustele mud. „1925 E“. Peale selle tarvatakse õhukaitse otstarvetel paariskuulipildujaid (2

kerget või 2 rasket kuulip. mud. Browning), asetatud õhukaitse kolmjalgaledele.

Gaasisõja probleemi arutamine ja uurimine muutub ikka laiaulatuslikumaks. Washingtoni konverentsi otsus 1921. a., missugune keelab lämmatavate, mürgiste ja analoogiliste gaaside tarvitamise tulevikusõjas, leiab viimasel ajal hulga autoriteetseid arvustajaid. Eriti „American Legion“ (maailmasõja veteraanide üleriikl. koondu) pooldab gaaside tarvitamist sõjas. Ta väljendab oma arvamist piltlikult järgmiselt: „keemiliste abinõude keelamine tulevikusõjas on sama, mis vabatahtlik loobumine moodsast humaansest sõjapidamisviisist endiste barbaarsete taplusviiside kasuks.“ Ühendriikide sõjaväelistes ringkondades valitseb ühine arvamine, et ükski riik ei jäta tulevases sõjas tarvitamata gaasirelva ja ei arvesta sellejuures ühegi rahvusvahelise keelepõinguga.

Meeskonna sõjakeemiline ettevalmistus sünnib endiselt Edgewoodi arsenaalis. Sellekohase kaadri suurus võrdub seal 98 ohvitserile ja 400 sõdurile. Tegevväe ohvitseride ja sõdurite keemilise väljaõppe kõrval õpetatakse gaasirelva tarvitama ka reserv-ohvitsera.

Keemiliste ainete katsetamise alal (sõjalistel otstarvetel) tehakse järjekindlalt tõsist tööd. Chemical Warfare Service uurib ka gaasiainete kasutamise võimalusi rahuaja tarbeks. Sama tõsidusega võetakse gaasikaitses. Sõjakeemilisele asjandusele kulutatakse aastas umbes 1.250.000 dollarit.

Õhujõudude suhtes on hakatud teostama n. n. „viieaasta programmi“, mis näeb ette maa- ja merelennuväe suurendamist ja värskendamist (vanatüübiliste lennukite asendamine uutega). March-Field'is (Riverside, California) on asutatud uus lennukool („Primary Flying School“). Merelennuvägi on suurendatud kahe hävitajate eskadrilli võrra, missugused antud lahinglaevade käsutuses olevate õhujõudude suurendamiseks.

Mai kuus 1927. peeti Texas'is suured lennuväe manöövrid, millest võttis osa ka maavägi. Seal katsetati ja demonstreeriti koostööd õhu- ja maaväe (kõik väeliigid) vahel. Manöövritel saavutati palju määratulislikku materjali nii õhuväe taktikas kui ka kõikides probleemides, mis käsitsid õhujõudude kasutamist modernlahingus koos maaväega.

(M.-W. nr. 31 — 1928.)

G. L.

Sõjakirjandust.

Rootsi.

Ny Militär Tidskrift (Uus sõjaväe ajakiri). Nr. 16—17. — August, 1928.

1. Kolm komiteed — käsitab kuninga poolt määratud kolme erikomitee ülesandeid. I komitee määrati ohvitseride palgaolude uurimiseks, II — allohvitseridele nende teenistusest lahkumisel antava aukraadi küsimuse arutamiseks, III — sõjaväe laenu küsimuse uurimiseks.

2. Lahingõppuse peajooned — uurimus Gunnar Berggreni poolt.

3. Lipuküsimuse praegune seisukord.

4. Eriküsimused: Ratsaväe abirelvadest; lahingvankrite probleem.

5. Väljamaalt.

6. Literatuur.

7. Ajakirjanduse ülevaade.

8. Määramised ja nimetused.

Kungl. Krigsvetenskaps-Akademiens Handlingar och Tidskrift (Kuningliku sõjateaduse akadeemia dokumendi ja ajakiri).

Aprill 1928.

Sisu:

Dokumendid.

Aastaaruanne ettekannete ja sõjakunsti kohta.

Ajakiri.

Kahurväe märkide kindlaks määramine pealetungil positsioonil asuvale vaenlasele.

Uus ettevalmistusmäärustik transportvägedele.

Hävitatate (lennukite) üksuste ülesannetest.

Sõjaliteratuur.

Lisa nr. 1

„Kuningliku sõjateaduse akadeemia dokumendid ja ajakiri“.

Sisu:

Lahing- ja suitsugaaside keemilised ja füüsilised omadused.

Autor: Insener E. Engel.

Lisa nr. 2.

Õnukaitse.

Material, tegevusvõime, organisatsioon ja kasutamine.

Autor- Major Ragnar Fjöberg.

Prantsus.

Revue Militaire Française
nr. 85 — 1. juulil 1928. a.

„Avrei lahing“. (Major d'Argenlieu.) Kirjeldatakse „Reserv-armeede grupi“ kaitselahingud „Söduri“ nr. 30 — 1928. a. tähendatud joonel.

„Ville metsa ja Herbebois kaitse“. (Kol.-leitnant Paquet.) 144. brigadi tegevuse kirjeldamise järg artikli pealkirjas tähendatud objektide kaitsmisel.

„Napoleoni lahingute ümber“. Kindral Camon oma väite tõendamiseks (vt. „Söduri“ nr. 30 — 1928. a.) kirjeldab Friedlandi ja Waterloo lahinguid.

„Jõgede forseerimine vaenlase otsekoheses läheduses“. Autor (kol.-

leitnant Baills) toob rea ajaloolisi näiteid jõgede forseerimisest (Reiniõe forseerimine kindral Moreau'lt 24. 6. 1796. a. Kehli juures, samalt Reiniõe forseerimine 20. 4. 1797. a. Kilstetti ja Diersheimi juures, Donau forseerimine Napoleoni 1809. a. jne.), millistest järeldab, et kõikide eeltoodud operatsioonide edu baseerus ootamatuse ja ettevalmistustööde salajasuses hoiu saavutamisele. Selle põhitingimuse teostamiseks oli tarvilik:

— küllalt suurejoonelise demonstratsiooni korraldamine ja teostamine tarvilise arvu jõest ülemineku abinõudega seks, et sundida paigal püsima vaenlase jõude raiioonis, kus polnud kavatsusel teostada jõe forseerimist peajõududega;

— edurikas eelsoode tegevus ja

— demonstratsiooni kestvusel küllaldase arvu jõest ülemineku abinõude koondamine punkt, kus anti pealööki; nimetatud abinõud pidid võimaldama peajõudude üheaegset jõest ülesaatmist. (Järgneb.)

„Sõjaväe kohtu reformeerimine“. (Kapten Andrieux.) Juba 1919. a. saadik käsitati elavalt Prantsusmaal sõjaväe kohtude reformeerimise küsimust. Juunikuul 1926. a. võeti vastu senatilt sõjaväe kohtude reformeerimise seadus, milline kinnitati käesoleva aasta märtsikuul saadikutekogus. Nimetatud seadusega on sõjaväe kohtud täiesti autonoomsed asutused. Neid nimetatakse nüüdsest peale „Sõjaväe tribunaalideks“ (varem kutsuti neid „Conseil de guerre“ — Sõjanõukoguks*). Sõjaväe tribunaalides kuuluvad harutamisele puht sõjaväelise iseloomuga ja ainult sõjaväelastelt kordasaadetud kuriteod. Üldiseloomuga kuriteod, välja arvatud need, mis korda saadeti kas armu ruumides, kuuluvad harutusele harilikud kohtudes. Ühe sõnaga, käesoleva seaduse ideeks on rahvasaadik M. Pernoit'lt väljendatud põhimõte, et pole enam olemas sõdureid, vaid on sõdurid-kodanikud.

Sõjaväe tribunaali alalise koosseisu kuuluvad:

— üks v. valitsuse komisсар,

— üks sõjaväe kohtu-uuriija ja

— üks prokurör,

— üks või rohkem kantselei ametnikke.

Sõjaväe tribunaali esistujaks on üks apellatsioonikohtu magistraatidest, liikmeiks:

— üks kolonel,

— üks major,

— üks kapten,

— kaks leitnanti või noorem-leitnanti ja

— üks allohvitser.

Koosseisu muudetakse juhustel, kui harutusel on ohvitseride asjad.

Appellatsioonikohtu koosseisu kuuluva esistuja määramist põhjendavad prantslased sellega, et viimasel olevat suurem vilumus õigustmõistmisel, kohtuistangu juhtimisel jne.

Kaebalustele on jäetud õigus valida omale kaitsjaid tribunaali asukohas praktiseerivaist eraadvokaatide hulgast.

Rahua ajal on kohtu alla andmise ja uurimise algatamise õigus sõjaväe ringkonnaulemal (le général commandant de la sirconspection).

Sõja ajal on sõjaväe tribunaalide alaline koosseis samasugune kui rahuaajalgi, ainult selle vahega, et kohtu juure määratakse veel n. n.

*) Sõna-sõnaline tõlge.

„ohvitserid kaitsjad“ sõjaväe teenistuses olevatest juristidest (kohtu ametnikkudest). Samuti võib sõjaväe tribunaali esimeheks sõja ajal olla ainult sõjaväelane. Seejuures üks kohulikmetest peab olema samas aukraadis, kui kaebalnegi. Kohtu alla andmise ja uurimise algatamise õigus on diviisi ülemal.

Peale ülaltoodud sõjaväe tribunaalide moodustatakse sisemaal veel sõjaväe kassatsioonkohtud, kuhu võivad edasi kaebada sõjaväe tribunaalides süüdimõistetud. Kassatsioonkohtud võivad saada moodustatud iga armee juures. Viimaste koosseisu kuuluvad:

- esimees — üks brigaadi kindral ja
- liikmed — kaks kolonelli ja kaks majori.

Mis puutub sõjaväe tribunaalidelt määratavatesse karistustesse, siis on uues seaduses välja jäetud avalikud tööd ja tseremoniaal aukraadi äravõtmisel.

Sisse on aga võetud: lipu haavamise eest kas sõna või teoga — vangistus $\frac{1}{2}$ —5 aastani, meeleaga enese vigastamise eest vaenlase otsekohehes läheduses — surmanuhtlus, deserteerimine ja käsumittetäitjaid võib karistada nende varanduse sekvestri alla panekuga või isegi konfiskeerimisega.

Uus seadus hakkab maksma käesoleva aasta septembrikuul.

Sõjakirjandust.

Uudiseid välisriikide sõjavägedest. R. Tck.

Saksa.

Militär-Wochenblatt nr. 36 — 1928.

„Kindral-oberst v. Seeckt tuleviku sõjast.“

Sõda algavat tulevikus vastaste õhujõudude kallal tungidega. Alguses valitakse tegevuse objektiks vastase õhujõud ise. Sellele järgneb kvalifitseeritud kiiresti liikuvate üksuste sissetung vaenlase maasse. Mida parem vägi ja valitum juhatus, seda enne saavutatakse võit.

Kindral v. Seeckt näeb tulevikus sõjas mängivat suurt osa õhujõud ja väike hästi väljaõpetatud ning varustatud kiiresti liikuv armee. Üldised riigikaitsejõud tõmmatakse võitlusse hiljem selleks, et täiendada pealetungivaid valitud jõude või alalhoida territooriumi.

Artikkel „Saksa õhujõud arvudes“ toob kokkuvõtte Saksa lennuasjandusest 1. veebruariks 1928.

Artiklis „Lahingüksused ja nende suurtükivägi“ autor näitab millisesse lahingurüüti on sattunud sõjaväe organisatsioon sõjatehnika külluse tõttu: organisatsioon on muutunud liig keeruliseks. Tulevikusõda vajavad vaid Nelja liiki lahingüksusi, nimelt: jalaväe diviise, ratsaväe diviisi, mootoriteli liikuvaid diviisi ja tank-diviise. Suurtükiväe kasutamisel ja selle organisatsiooni võtmisel tulevat arvestada selle nelja eriliigi võimete ja ülesannetega.

Kol.-leitn. v. Dittfurth „Üksikud lahingud Saksa 1918. a. märtsi pealetungist“. Lahingute kirjeldusi St. Quentin, Montdidier jt raioonis; artiklit selgitavad skeemid.

Kokkuvõtetena Inglise ajakirjandusest on artiklid: „Inglismaa püüded õhuvalitsemisele“, „Inglaste mõtteid kaitsest tankide vastu“, „Allveelaevad komplekteerivad inglise lennukeid“.

Artikkel: „Prantslase vaateid mootoriseerimise kohta“ on kokkuvõtte ajakirjas „Armée, Marine, Colonies“ nr. 37—1928. avaldatud artiklist. Põletisainete nappus ja teede seisukord olevat kaks tugevat takistavat faktorit sõjavägede mootoriseerimise teel.

Artiklis: „Prantsusmaa Muhameedi-usuliste Suurriik“, autor näitab, et Muhameediilm omab Prantsuse kultuuri ja selletõttu kasvab Muhameedi ilmas suur lugupidamine Prantsusmaa vastu. Prantsuse koloniides on suurem osa elanikke Muhameedi usku. Prantsuse poliitikud sisendavad usumaades rahvasse sõbraliku suhtumise emamaa (Prantsuse Euroopa osa) vastu. Esimene lause, mille õppivat iga mustanahaline Prantsuse koloniides, olevat „Moi, je suis Français!“ (Olen prantslane).

„Lennuvägi koloniaal sõdades“. Artikli autor tuleb otsusele, et fanatismist aetud suguvõsade vastu oleks lennukivõimetu, küll suudaks ta laiali ajada kunstlikult mässudele ässitatud banded.

Artikli „Vene sõjaajaloolaste vaidlusi omavahel“. Autor tuleb otsusele, et kasvavat Saksa orientatsiooniga sõjaajaloolaste vool Vene pagulaste keskel.

Artikkel „Ida Preisimaa lagestub rahvast“, on sihitud Poola vastu, kes pemees osas Ida-Preisimaast.

Sõjaväelisi teateid.

Sõjakirjandust.

K.

Kaitseväe elu.

Suurtükiväe võistlused Jägalas, 1928. suvel.

Käesoleva aasta suurtükiväe laskevõistlused Jägala poligoonil I, II ja III diviiside suurtükiväe vahel andsid järgmised tagajärjed:

A. Patareidevahelised võistluslaskmised.

1. Kerge-kahuri patareid I, II ja III diviisides. Võitis: II diviisi suurtükiväest (4. suurtükiväe grupp), pa-

tarei nr. 4 (kapten Kukki). Märgiks olid jalaväe grupid — kokku 24 kilpi. Laskmine (eellaskmine ja turmamine) kestis 8,3 minutit; laskmise tagajärg: tabatud 14 kilpi 37 kuuliga. Tulistamine sündis šrapnellidega.

2. Kerge-haubitsi patareid I, II ja III diviisides. Võitis I diviisi suurtükiväest (1. suurtükiväe grupp) patarei nr. 3 (leitnant Treufeldt). Märgiks oli jalaväe lahtine kaevik, 50 meetrit pikk. Tu-

listamine kestis 10,75 minutit. Tagajärg: kaeviku ümbruses kildude tegevuse raioonis oli 13 tabamist; 50% hajumise keskribas oli 8 tabamist. Tulistamiseks määratud granaatide arv = 16 tk.

3. Rasked patareid I, II ja III diviisides. Võitis III diviisi suurtükiväest (6. suurtükiväe grupp) patareid nr. 4 (leitnant Miil). Märgiks oli nägemata punkt, mille koordinaadid enne tulistamise algust antud patareid ülemaale. Tulistamine sündis planšeti järgi mõõdurühma kaastgevusel. Laskmiseks oli määratud kokku 27 granaati. Tulistamise tagajärg: maastikul 8 Tp nelinurgas oli 11 tabamist ja 4 Tp nelinurgas — 8 tabamist. Laskekaugus ligi 6 kilomeetrit. Mürskude kukkumiste keskpunkt asus maastikul 8 meetrit märgi taga ja 2 meetrit märgist vasakul. Tulistamise aeg — 31,67 minutit.

Ülalnimetatud kolm patareid omasid n.n. „akselblantide patareid“ nimetuse perioodil 1. septembrist 1927. kuni 1. septembrini 1928., — s. o. nende meeskonnad täies koosseisus kannavad akselbante nii ravis kui ka väljaspool rivi ühe aasta jooksul, kuni järgmise aasta laagriperioodi lõpuni. Sama õiguse omas vastava spetsialistide komando mõõdurühm.

Auhindade jaotus diviiside vahel:

I diviisi suurtükivägi	—	1
II „ „	—	1
III „ „	—	1

B. Numbrite laskevõistlused.

1. Suurtükid 76,2. Võistlesid I ja III diviisi suurtükiväed. Võitis I diviisi suurtükiväest (1. suurtükiväe grupp) patareid nr. 2 (leitnant Nordmann) raadiusega 12,5 tolli. Võitjate nimed: suurtükiülema — aspirant-nooremallohvitser Evald Väljataga, esimene number (sihtur) — reamees Harald Biiber, teine number — reamees Arnold Teimann, kolmas number — reamees Karl Kitsemets, neljas number — reamees Aleksander Korts.

2. Suurtükid 18-nl. Võistlesid II ja III diviisi suurtükiväed. Võitis II diviisi suurtükiväest (3. suurtükiväe grupp) patareid nr. 1 (kapten Lökk) raadiusega 13 tolli. Võitjate nimed: suurtükiülema — nooremallohvitser Arnold Kübits, esimene number (sihtur) — reamees Osvald Kuplais, teine number — reamees Meinhard Kivastik, kolmas number — reamees Voldemar Haaran, neljas number — reamees Rudolf Sada.

3. Kerged haubitsad 45“. Ükski I, II ja III diviisi suurtükiväe kerge-haubitsa patareidest ei täitnud võistlustingi-

musi, mispärast kerge-haubitsa auhind jäi väljalöömata.

4. Rasked suurtükid 42“. Võistlesid I, II ja III diviisi suurtükiväed. Võitis III diviisi suurtükiväest (6. suurtükiväe grupp) patareid nr. 5 (kapten Rägo) raadiusega 30,5 tolli. Võitjate nimed: suurtükiülema — vanemallohvitser Aleksander Seiten, esimene number (sihtur) — kapral Martin Jakobson, teine number — kapral Albert Adami, kolmas number — reamees Johannes Penjam, neljas number — reamees August Pelt.

5. Rasked haubitsad 6“. Võistlesid I, II ja III diviisi suurtükiväed. Võitis II diviisi suurtükiväest (4. suurtükiväe grupp) patareid nr. 7 (kapten Derrick) raadiusega 19,0 tolli. Võitjate nimed: suurtükiülema — vanemallohvitser Aleksander Sundja, esimene number (sihtur) — kapral Alfred Hoipus, teine number — Vladimir Lutt, kolmas number — Eduard Pettai, neljas number — reamees Alfred Kuus.

Numbrite laskevõistluste auhindadeks: kõik eelpool loetletud sõdurid — laskeakselbandid jäädavaks omanduseks ja esimesed numbrid (sihturid) peale selle veel taskukellad sellekohase pealkirjaga.

Auhindade jaotus numbrite laskevõistlustel:

I diviisi suurtükivägi	—	1
II „ „	—	2
III „ „	—	1

D. Meteoroloogia jaamade võistlused.

Diviiside suurtükiväe spetsialistide komandode juurde kuuluvate meteoroloogia jaamade meeskonnavahelistel võistlustel saavutas paremaid tulemusi III diviisi suurtükiväe meeskond. Auhindadeks määrati: üleajateenijale vanemallohvitser Johann Kibe'le ja reamees Herman Suits'ile — laskeakselbandid õigusega neid kanda nii ravis kui ka väljaspool rivi kuni 1-se septembrini 1929.; üleajateenija vanemallohvitser Johann Kibe omas peale selle veel jäädavaks omanduseks vastava pealkirjaga kaeuuri.

Käesoleval aastal Paldiskis ärapeetud 1. ja 2. soomusrongide rügementide suurtükiumbrite võistluskatsetel tuli esikohale 2-se soomusrongide rügemendi kerge soomusrongi patareid (3“) raadiusega 41,0 tolli. Võitjate nimed: suurtükiülema — nooremallohvitser Karl Kostabi, esimene number (sihtur) — reamees August Eino, teine number — reamees Alfred Jans, kolmas

number — reamees Jossel Gilinov, neljas number — reamees Voldemar Saar.

Auhindadeks omasid: kõik loetletud sõdurid — laskeakselbandid jäädavaks omanduseks, kuna esimene number (sihtur) peale selle veel taskukella vastava pealkirjaga.

3. diviisi õppekompanii XII ja viimane lend.

7. sept. s. a. laskis õppekompanii välja XII ja viimase lennu. Selle lennu töö algas 1. märtsil s. a. ja lõppes 3. septembril. Eksamineerimise komisjoni poolt tunnistati kursuse lõpetanuteks: väga hästi 34 õpilast, hästi 63 õpilast ja rahuloldavalt 17 õpilast. Eksternina lõpetasid kursuse 6. jalaväe rügemendi v.a.o. Takso ja kpr. Rõuk — hästi 3. diviisi staabi kapral Tõnison — väga hästi.

7. septembril oli laagriga jumalagajätmine, linna kolimine ja lõpetajate paraad Puuturul. Elurõõmsad pruunikspõlenud nägudega tulevased kaitseväe juhid olid ülesrivistatud lõpetamise järjekorras: väga heade-, heade- ja rahuloldavate tagajärgedega lõpetajad ning komisjoni poolt nõrkadeks tunnistatud.

Kell 1400 ilmus kohale diviisiülema kt. kindralstaabi kolonel Parv, kes pööras lõpetajate poole lühikese kõnega, milles tähelepanu juhtis vastutusrikka töö peale, mis ootab lõpetajaid nende uuel tööpõllul, tänas tehtud tubli töö eest ja soovis õnne kaitseväe nooremate juhtide perre astumise puhul. Diviisiülem ülendas: väga

heade tagajärgedega lõpetajad nooremateks allohvitserideks ja heade tagajärgedega lõpetajad kapraliteks. Nõrkadeks tunnistati komisjoni poolt 4 õpilast.

Õhtuste rongidega sõitsid lõpetajad Sakala jalaväepataljonist Viljandisse ja 3. jalaväepataljonist Valka, saadetuina kaadrist ja kaasõpilastest, kuna lõpetajad 6. ja 9. jalaväepataljonidest sammusid kaadri saatel oma uutesse asukohtadesse.

Kursuse lõpu eel olid tähtsamateks sündmusteks kompanii elus: 1) üleriiklised laskevõistlused; väeosadest tuli õppekompanii esimesele kohale ja ootab karikaid nii vintpüssidest (A kl., B kl. ja üld) kui ka kerge-kuulipildujatest (A kl. ja üld) laskmise eest. Ilma A kl. lõppvõistlusteta on kompaniil individuaal-auhinde käes juba 11; 2) korrallised klassikatsed I klassi pääsemiseks; I klassi pääsesid v.a.o. Blumann ja v.a.o. Panov; 3) üleriiklised spordivõistlused, kus õppekompanii 38 punkti saavutas; kahju, et õppekompanii ilma võistlusteta pidi allohvitseride koolile äraandma kindralstaabi ülema rändauhinna meeskondadevahelises sõjaväe viievõistluses; 4) diviisi spordivõistlused, kus kompanii julgelt võistles rügementidega ja 116 punktiga tuli 6. jalaväe rügemendi 140 punkti järele teisele kohale, jättes Sakala rüg. 87 p. kolmandale ja diviisi suurtükiväe 30 p. neljandale kohale; 5) Pärnu garnisoni spordivõistlused, kus kompanii 165 punktiga võitjaks tuli, jättes 9. pataljoni 104 p. teisele ja 6. pataljoni 98 p. kolmandale kohale.

E—dt.

Eestlaste vanem Vikerlaste ajajärgust*).

Kunstnik E. Mäso maal.

Kustas.

Uuriv pilk, terav kui naaskel, puuritud meile nägematule; auväärsel pargel, kõrgel otsaesisel mõtleja äravalimise pitsat, otsustaja ning käskija vankumata kindluse ja paendumata tahte ilme; parem käsi puhkab rahulikult kangelaselikul rinna, vasak käsi — mõõga pidemel; kogu võimas kuju lasub kindlalt vasakul jalal; sõba hooletult visatud vägevate õlgade taha. Rahulik ja õilas seisang veelgi süvendab vägevuse ja iseseadvuse muljet.

Nii on kunstnik oma ettekujutuses näinud ja meile esitanud rahva valitud võimukandjat, kes astasadu tagasi valitses maad ja merd. On usutav, et sarnane mees võis seista vägeva rahva ja tema kuulsusrikaste malevate eesotsas, kes suutsid mitme aastasaja jooksul oma käes hoida sõjavõidu, valitseda kaubandusteede sõlme maal ja merel, kaitseda kaubanduse vabadust ja töö julgeolekut, sundida rahu pidama saagihimulisi ja

karistada riikaid rahurikkujaid, kuni sõnakuulmatute kindluse värvate äratoomiseni. Ja... see kindluse värvate äratoomise lugu sunnib järele mõtlemisele. See ei olnud lihtne, kuigi väga suur ajutine võit — see pidi olema küll hoopis enam, hoopis midagi muud: äravõidetu oma hooldamisele võtmine pidi see olema. Kindluse värvate äravõtmine on tähenduslik tegu, on sõjalise kaitse alla võtmise embleem, nagu linna võtmete hoidmine on kodanlise võimu omamise embleem. See, kelle käes linna võtmed, esindab ka kõrgeimat võimu.

Vanem seisab mereranna kõrgel kaldal. Tema selja taga on paari kannupoisi kujud ja rida purje. Päike kuldab pilvi alt värvirikkalt, õhk on puhas ja rõõsk, pilved on nagu rebitud suurest tuulest, kuid purjedes on tuult väga vähe. See iseloomustab varast hommiku tundi päikese tõusul, aga rebitud pilved toovad salapäraselt rahu- tuse ja ärevuse ilmet loodusse.

Näib nii, et laevastik on saabunud võõrasse

*) Vaata kaanepilt.

randa, aga kindlasti mitte sõbralikule külastamisele. Sellest vanema-juhi uuriv pilk ja iseteadvus ja selle vastandina ärevus, mis kunstnik üle kannud loodusele, pilvedele, sest kokkupõrget maa kaitsjatega ei ole veel. Võib olla, et maa üinub veel, aiamata võoraste tulekut, sest tuul kannab nobedad laevad kiirelt randa, ainult pilvedes on suur ärevus ja rahutus.

Pildi tähtsus on täielises uudsuses Eesti muistse aja käsitamisel kunstina. Senini ei ole veel ükski Eesti kunstnik nii julgelt ja suursuguselt suhtunud Eesti minevikku, nagu kõnesolevas pildis härra E. Mäso. Härra E. Mäso on esi-

mene kujutava kunsti esitaja, kes on arvestanud uuema voolu tulemustega Eesti kaugema mineviku uurimisel ja lasknud ennast vaimustada loomisele uutell põhilausele. Kunstnik on hästi süvenenud ajajärgu vaimu ja eriti hoolega uurinud riidetust, millisel alal on küllalt põhjalikke töid, ka Eesti keeles ilmus eelmisel aastal suur teos prof. Maninnen'ilt. Nii võib wanema riidetust võtta ajalooliselt tõtruuna.

Maaliliselt on tähelepanu väärt värvitoonide ja kontrastvärvide mahe kooskõla, üleminekute rikkus ja uudsus.

Kavandit tuleb lugeda üldse õnnestunuks.

Sport kaitseväes.

Sv. Ü. Õ. Üleajateenijatekogu laskevõistlused.

Sv. Ü. üleajateenijatekogu juhatuse poolt korraldati 26. augustil s. a. kell 10 00 Tondi lasketiiris kogu tegevliikmetele kohalised iga-aastased järjekorralised laskevõistlused vintpüssidest ja 9 mm brovningudest.

Kogu juhatuse poolt olid üles seatud ja õppeasutuste ülema poolt kinnitatud järgmised tingimused:

Võistluste kava.

A. Laskmine sv. vintpüssidest.

1. Eelvõistlus — punkt-laskmine.

Kaugus: 300 meetrit.

Märk: 300 m 10-ne ringiline normaallaud (L. E. I v. 52).

Asend: Püsti põlvelt ja lamades käelt.

Laskude arv: 5 proovilasku — vabast asendist ja võistluslaske igast asendist 10-laskeline seeria.

Aeg: proovilaskudeks mitte üle 1 minuti iga lasu peale ja võistluslaskudeks mitte üle 8 minuti ühe 10-laskulise seeria peale, ühes asendivõtmisega ja laadimisega.

Näitamine: proovilaskudel — iga lasu järele, võistluslaskudel — iga 10-lasulise seeria järele.

Tabavustingimused: Lõpuvõistlustele pääsemiseks on vaja 30 võistluslaskuga välja lasta vähemalt 150 silma.

Märkus: Lõpuvõistlustele pääsevad 10 paremat laskurit, välja lastud silmade paremuse järjekorras. Kui silmade summa on võrdne, siis loetakse paremaks see, kes rohkem silmi välja lasknud püsti- ja põlvelt-asenditest, kui ka need arvud võrdsed, siis (vähem) kellel rohkem tabavusi 10, 9 ja teistes järgnevates ringides, lugedes ringide paremust südamikust.

2. Lõpuvõistlused — kiirlaskmine.

Kaugus: 300 meetrit.

Märk: Must kolmandikkuju, 300 m 10-ne ringilise normaalmärgi (i. nr. 52) ringidega.

Asend: Lamades vabalt käelt.

Tuleandmise alguse signaaliks on laskur asendis, püss laetult laskevalmis, sihik seatud, kuid püss mitte palgel.

Laskude arv: Piiramata (proovilaske ei anta).

Aeg: 4 minutit (ühes järgnevate laadimisega).

Näitamine: Laskmise lõpul.

Märkus: Peale lõpusignaali lastud iga üksiku lasu eest arvatakse parem tabavus maha.

Kvalifitseerimistingimused: Peab olema vähemalt 15 tabavust kolmandikkujus. Paremaks loetakse see, kellel rohkem tabavusi märgis; võrdse

tabavuste arvu juures — kellel rohkem silmi, kes rohkem tabanud ringe 10, 9 jne.

Laskmine mõlemil võistlustel on vahiteenistuse rakmetes ja ainult meie kaitseväes tarvitusel olevatest sõjaväe vintpüssidest.

Kohti auhindadeks on 5 (3 auhinda on väärtuslised asjad ja 2 diplomid).

Vasakul: v.a.o. E. Nestra tuli esimesele kohale 9 mm brovn. — Paremäl: v.a.o. Joh. Kurrot, I auhind vint-püssidest.

B. Laskmine 9 mm püstol „Bovning'ist“

1. Punkt-laskmine.

Kaugus: 25 meetrit.

Märk: 10-ringiline püstoli märklaud (diam. 50 cm).

Asend: Püsti, vabalt käelt.

Laskude arv: 2 proovilasku ja 7 võistluslasku.

Aeg: Proovilaskmiseks mitte üle 1 minuti iga lasu peale ja võistluslaskmiseks mitte üle 35 sekundi 7-lasulise seeria peale.

Näitamine: Proovilasku ühekaupa ja võistluslasku terve seeria väljalaskmise järele (7 lasku).

Kvalifitseerimistingimused: Kõik lasud peavad olema ringides. Paremaks loetakse see, kes rohkem silmi välja lasknud. Võrdse arvu silmade juures tuleb neil võistlejatel laskmine korrata, mis otsustab paremuse.

Märkus: Proovilaske arvesse ei võeta.

Kohti auhindadeks on 3 (2 auhinda on väärtuslised asjad ja 1 diplomid).

Võistlustest osavõtjaid oli:

- a) vintpüssidest — 27 kogu liiget.
b) 9 mm brovningudest — 34 kogu liiget.

Et võistlused üleriikliste kv. spordivõistluste lõpppäevaga ühte langesid, ei olnud paljudel kogu liigetel üleriiklistest spordivõistlustest osavõtu tõttu võimalik kogu laskevõistlustest osa võtta.

Ilm võistluste alguks oli udune ja töötas päris vihmale minna, kuid peagi kujunes soodsamaks võistlusilmaks.

Eelvõistlustel pääsesid lõpuvõistlustele:

1. kapr. Joh. Park — 152 silma.
2. v. a. o. Joh. Kurrot — 163 silma.
3. n. a. o. Tõnis Läänesäär — 153 silma.
4. v. a. o. Joh. Vilberg — 185 silma.
5. n. a. o. Villem Jaanson — 158 silma.
6. veltv. Elmar Sikka — 163 silma.
7. rms. Joh. Vinter — 167 silma.
8. n. a. o. Karl Gross — 165 silma.

Lõpuvõistlustel tulid kohale:

A. Vintpüssid:

1. koht v. a. o. Johannes Kurrot, sõjaväe asp. kurs. — lastes kolmandikkujusse 32 kuuli. Silmade summa — 228.

2. koht n. a. o. Karl Gross, allohv. kooli klp. komp. — 27 kuuli — 200 silma.

3. koht v. a. o. Johannes Vilberg, allohv. kooli klp. komp. — 27 kuuli — 198 silma.

4. koht veltv. Elmar Sikka, sõjakooli asp. kurs. — 26 kuuli — 180 silma.

5. koht rms Johannes Vinter, töökomp. — 22 kuuli.

B. 9 mm brovningudest:

1. kohale v. a. o. Eduard Nestra, üksik esk. — 45 silmaga.

2. kohale v. a. o. Gustav Lokotar, allohv. kooli patarei — 42 silmaga.

3. kohale n. a. o. Tõnis Läänesaar, allohv. kooli klp. komp. — 31 silmaga.

Ei saa märkimata jätta, et sv. ü. õ. üleajat. kogus laskespordi vastu suurt huvi tuntakse, mispärast sellekordsed võistlused olid ka neljandamad. Oodati neid kui kogu elus suuremat sündmust. Tehti võistlusteks eelharjutusi suure innuga, iseäranis nende kogu liigete poolt, kes oma ametalal relva asemel midagi muud käes hoiavad, mispärast ka võistluste tulemused, võrreldes eelmiste aastatega, märksa paremateks osutusid.

28. VIII. 28. a.

O. K.

Tallinna garnisoni esimesed ohvitseridevahelised spordivõistlused.

8. septembril s. a. peeti Garnisoni spordikomisjoni algatusel esimesi ohvitseridevahelisi kergejõustiku võistlusi. Võistlused peeti S.K.L. Staadionil. Võistlustest võttis osa 40 garnisoni ohvitseri 12 mitmesugusest väeosast.

Võistlused avas Garnisoni ülem kindr. Unt. Garnisoni ülem tänas võistlejaid eeskujuliku algatuse ja elava osavõtu eest. Ta soovis sellele algatuesle parimat tulevikku.

Võistlusi jälgisid Sõjaminister Kindral V. Reek ja Kindralstaabi ülem Kindral J. Tõrvand.

Võistluste lõpul jagas võistlejatele auhinnad välja Garnisoni ülem.

Lõpusõnas tänas Sõjaminister kõiki osavõtjaid. Ta tähendas oma kõnes, et käesolevad Tallinna Garnisoni ohvitseridevahelised spordivõistlused olgu teistele garnisonidele eeskujuks.

Võistluste tulemused olid järgmised:

Jooksud.

100 m jooks:

1. n.-ltn. Harald Roots, Merekindlus	11,7 sek.
2. „ Hans Koik, Sõjakool	12,4 „
3. ltn. Nikolai Trankmann, Pioneerpat.	12,4 „
4. „ Voldemar Tepper, Allohv. kool	
5. n.-ltn. Karl Talpak,	„

400 m jooks:

1. n.-ltn. Karl Parek, Kalevi pat.	56,1 sek.
2. „ Rudolf Israel, Merekindlused	58,0 „
3. „ Harald Roots,	58,2 „
4. „ Hans Koik, Sõjakool	
5. „ Eduard Vakker, Skouts pat.	

1500 m jooks:

1. n.-ltn. Rudolf Israel, Merekindlus	4.42,6 sek.
2. „ Karl Parek, Kalevi pat.	4.43,0 „
3. „ Karl Talpak, Allohv. kool	4.48,0 „
4. „ Voldemar Mets, Pioneerpat.	
5. „ Helmuth Springberg, Side pat.	

Teatejooks 5×200 m

1. Sõjakooli meeskond — aeg 2.16,6 sek. Koos-
seis: n.-ltn. Kommussaar; ltn. Luks; n.-ltn. Nõmmik; n.-ltn. Langel ja n.-ltn. Koik.

Kummi tehas

EESTI KUMMITOOSTUSE OSAÜHISUS

TALLINNAS, V. Karja tän. 1, tel. 4-03.

Kummi jalanõud, kummi kontsakaitset ja tal-

lad, mängupallid, kummi valtsid, kõrgesurve

voolikud, vee- ja auruvoolikud ja kõiksugu teh-

nilised kummitarbed j.n.e.

2. Allohvitseride kooli meeskond — aeg 2.18,8 sek. Koosseis: ltn. Lomp; ltn. Möttus; n.-ltn. Talpak; n.-ltn. Kask ja n.-ltn. Tepper.
Teatejooks 800+400+200+200 m
1. Pioneer pataljoni meeskond — aeg 4.14 sek. Koosseis: n.-ltn. Mats; n.-ltn. Kanits; ltn. Trankmann ja n.-ltn. Reinhaus.
2. Allohvitseride kooli meeskond — aeg 4.18,8 sek. Koosseis: n.-ltn. Talpak; ltn. Lomp; ltn. Möttus ja ltn. Tepper.
3. Sõjakooli meeskond — aeg 4.25,2 sek. Koosseis: n.-ltn. Nõmmik; n.-ltn. Koik; ltn. Luks ja n.-ltn. Kommussaar.

H ü p p e d.

Kaugshüpe:

1. n.-ltn. Harald Roots, Merekindlus	5.96 m
2. ltn. Voldemar Tepper, Allohv. kool	5.73 „
3. n.-ltn. Otto Kommussaar, Sõjakool	5.69 „
4. „ Karl Parek, Kalevi pat.	5.65 „
5. „ Felix Neimann, Merevägi	5.51 „

Kõrgshüpe:

1. n.-ltn. Harald Roots, Merekindlus	1.58 m
2. „ Otto Kommussaar, Sõjakool	1.50 „
3. „ Eduard Elstein, Kalevi pat.	1.50 „
4. „ Karl Kuika, 3-as pat.	1.40 „

Teivashüpe:

1. n.-ltn. Karl Parek, Kalevi pat.	2.80 m
2. „ Otto Kommussaar, Sõjakool	2.70 „

H e i t e d.

Kuul — kerge.

1. ltn. Tarning, Ranna-õhuk. st.	11.70 m
2. n.-ltn. Johan Langel, Sõjakool	11.65 „
3. „ Volfried Brinkmann, Skoutspat.	11.62 „
4. „ Felix Neimann, Merevägi	11.57 „
5. ltn. Georg Reinhaus, Pioneer pat.	11.19 „

Ketas:

1. n.-ltn. Andrei Dreimann, Sidepat.	32.75 m
2. ltn. Tarning, Ranna-õhuk. st.	29.91 „

3. n.-ltn. Valfried Brinkmann, Skoutspat.
4. „ Johan Langel, Sõjakool
5. „ Karl Talpak, Allohv. kool.

Granaat:

1. ltn. Georg Reinhaus, Pioneerpat.	74.53 m
2. n.-ltn. Johan Langel, Sõjakool	66.46 „
3. ltn. Theodor Möttus, Allohv. kool	59.62 „
4. n.-ltn. Karl Parek, Kalevi pat.	
5. „ Andrei Dreimann, Sidepat.	

Väeosad omandasid punkte:

1. Sõjakool	— 35	pnk.
2. Merekindlused	— 27	„
3. Allohvitseride kool	— 22	„
4. Kalevi pataljon	— 21	„
5. Pioneer pataljon	— 17	„
6. Ranna-õhuk. staap	— 9	„
7. Sidepataljon	— 7	„
8. Skoutspataljon	— 7	„
9. Merevägi	— 3	„
10. 3-as pataljon	— 2	„

L—ks.

RÄTSEP

A. LOPAVOK

TALLINN

Pikk tän. 30. — Telefon 32-74.

— — —

Vastused küsimustele.

1. Küsimus: Kas võib kompanii veltveebel jätta oma kohuste täitjaks üleajateenijat jaoülemat — allohvitseri, kes ühtlasi ajat. rühmavõnema k. t., ajal, mil rühmavanemad ära on — üks puhkusel, teine vahtkonnas?

Vastus: Sisemäärustiku § 396 järele võib veltveebeli asetäitjaks olla ainult üleajateenija rühmavanem. Kuna rühmavanema kohuseid täitev jaoülem omab kõik rühmavanema kohused ja õigused, tuleb järeldada, et tema võib velt-

veebli asetäitjaks olla, kui ta üleajateenija on.

2. Küsimus: Kas võib rühmaülem, kes kompanii ülema ajutine kohusetäitja õppustel kompanii ülema lühikeajalisel äraolekul (komisjoni koosolekul) distsiplinaarselt karistada temale alaliselt mittealluva rühma sõdurit?

Vastus: Ei või, vaid peab asjast ette kandma kompanii ülemale, kes karistuse määramist otsustab.

SISUSTIK: Riigivanema külaskäik Rootsi kuningale. — Au langenuile „L 55-dal“. In memoriam. — O. J. Rootsi abi meie iseseisvuse võitluses. — K. Rootsi sõjapoliitiline ülevaade 1925.—1928. — Dr. B. Brilioth. Rootsi gümnaastika edu. — Juh. Libe. Märkusi Tallinna lange-
misest aastal 1710. — mp. Näitlik ülesanne luurpatrulli teenistuse alal. — V. P. Miiniristlejad „Lennuk“ ja „Vambola“ Riigivanema külaskäigu puhul Rootsi kuningale 3.—6. sept. 1928. — T. Kaitseväge mobilisatsiooni plaan käesoleva sajangu alul. — i-. Kõrgem sõjakool faktikalisel välisõidul. — Dipl. ins. N.-n. Fooniline välitelefoni side. — Alfa Ro. Mõnda meie sõjaväe sanatooriumist N.-Jõesuus. — R. Vabadus-
sõja propageerimine v lismail. — Inglise ajakirjandus allveepaadi „L 55“ meeskonna laipade üleand-
misest Tallinnas 31. aug. s. a. — E. R. „Õhu augud“. — M. J. Eisen. Rootsi kuningate hauad Eestis. —
s. Sidepataljoni sisemised erialalised võistlused. — G. L. Väljaõppest P. A. Ühendriikide sõjaväes. —
Sõjakirjandust. — Kaitseväge elu. — Sport-kaitseväes. — Vastused küsimustele.